

TÓTH Szabolcs
BOÉR Hunor

Közművelődési rendezvények a Székely Nemzeti Múzeumban a két világháború között

(Kivonat)

A Székely Nemzeti Múzeum számos művelődési rendezvénynek adott otthont a két világháború közötti periódusban. Miután evakuált anyagát visszaszerezte, alig tízéves új épületét rendbetette, és mindenekelőtt jogi helyzetét rendezte, illetve már rendeződőben volt, a múzeum komoly művelődésszervezői szerepet is játszott, különösen az 1929-es esztendővel kezdődően. A második világháború kitöréséig közel hatvan rendezvényről tudunk, ezek nagy többsége zenei-irodalmi műsorral oldott tudományos ismeretterjesztő előadás, illetve hangverseny. A legkiemelkedőbbek jellege messze több volt, mint helyi jelentőségű – gondolunk mindenekelőtt az 1929-es „székely hétre”, a múzeum „ötvenéves” jubileuma kapcsán, az Erdélyi Múzeum-Egyesület 1933-as sepsiszentgyörgyi vándorgyűléséhez kötődő rendezvényekre, valamint az 1937-es skanzenavatásra.

Múzeum az első impériumváltás éveiben

Az 1918–20-as impériumváltás nagymértékben kihatott az erdélyi közművelődési életre is. A már meglévő kulturális egyesületek fejlődését minduntalan gátoló román állam magatartása kételyeket ébresztett a művelődés terén is. Találón fogalmazza meg később ezt a lelkiállapotot LIGETI Ernő: „Vajon érdemes-e ilyen körülmények közt építeni, átszervezni társadalmunkat, beletörni magunkat intézményesen új

életformába? És ha már csinálunk is valamit, felépítünk egy új kultúrházat, életre hívunk egy új bankot vagy szövetkezetet, pénzeket kunyerálunk, hogy színháznak, jótékonyági alakulatnak vessük meg fundamentumát, nem fogják-e elkobozni tőlünk, és még meg is büntetnek érte?”¹

A régi intézményeket új jogrendszerbe kellett bekapcsolni, és ez legtöbb esetben súlyos gondokat hozott magával. Az EME és az EMKE esetében pl. a hatóságok csak hosszas huzavona után, évek múltán voltak hajlandók engedélyezni működésüket, így az ellehetetlenült.

A háború utáni éveket a magyar kisebbség jelentős muzeális hálózattal érte meg, akár csak a százság, többségük azonban az impériumváltással román állami tulajdonba került, és román érdekeltségűvé vált. A megmaradt érthetően szerepet kellett, hogy vállaljanak a közművelődés egyéb területein is. Súlyánál fogva ez fokozottan igaz a Székely Nemzeti Múzeumra.

Az előzményeket illetően szükséges elmondani, hogy mivel az 1916-os román támadással Erdély hadszíntérré változott, a sepsiszentgyörgyi múzeum is válságos pillanatokot élt meg. Tevékenysége minimálisra csökkent, gyűjteményeinek jelentős részét a budapesti Magyar Nemzeti Múzeumba evakuálták, amely ekkor mintegy menedékhelye volt a jelentősebb erdélyi múzeumi gyűjteményeknek. Az anyagok visszaszállítása a háború után sok fejtörést fog okozni úgy a magyar, mint a román hatóságoknak. A Székely Nemzeti Múzeum épületét 1917. március 23-án katonai járványkórház kialakítása végett lefoglalták, a helyiségek egy részét kiürítették erre a célra, 1918. december 6-án a kórházat román katonaság vette át. A katonai célú használat gyakorlatilag lehetetlenné tette a megmaradt helyiségekbe zsúfolt gyűjtemények gondozását. Ráadásul az épület alagsorában mosodát állítottak fel, ez magát az épületet veszélyeztette a sok gőz által.

Az utolsó betegek 1919. március 15-én hagyják el a múzeumot; március 19-én a hatóságok a katonai őrséget is kivonják, de az épületet csak 1920. május 5-én adják át muzeális rendel-

* Sf. Gheorghe, 1 Dec. 1918, Bl.18F/17, RO-4000

** Sf. Gheorghe, N. IORGA 12, Bl. 22C/2, RO-4000

tetésének. A gyűjteményeknek a megfelelő helyiségekbe való visszaszállítása 1920. június 1-jével kezdődik el.²

Az evakuált anyagok ügyében a tulajdonjogot magának vindikáló román állam már Budapest megszállásakor megpróbál eljárni, de az antant hatalmak budapesti képviselőjével folytatott tárgyalások nyomán a román hatóságoknak ehhez fel kell mutatniuk a Magyar Nemzeti Múzeum által kibocsájtott átvételi nyugtát és az erdélyi érdekelt múzeumok adta felhatalmazást. A Múzeumok Erdélyi Főfelügyelősége 1920 és 1922 között foglalkozott a kérdéssel. A Székely Nemzeti Múzeum gyűjteményeinek egy részét (26 láda), a legértékesebb tárgyakat már 1918 augusztusára visszakapta. A többi anyag után is Budapestre küldik ADORJÁN Gábert 1921 júliusában, végül az a 36 láda 1922. szeptember 30-án érkezik haza.³

A Székely Nemzeti Múzeum kivételes helyzetben volt, ezt néhány szerencsés körülménynek köszönhette. Egyrészt utolsó előtti pillanatban, 1916-ban a múzeum visszatért az alapítók eredeti szándékának megfelelő magánalapítványi jogállásba, így a román állam nem örökölhette meg a magyar állam jogutód tulajdonosaként. Ráadásul alapszabályai is szerencsésebb megfogalmazásúak voltak, mint pl. az EME-é, amelynek működését az bénította meg egy évtizedre, hogy vezetőinek kinevezése uralkodói jóváhagyást kért. Másrészt az intézmény időközben olyan jelentőségűvé nőtte ki magát, hogy létét, nemzetközi kapcsolatait sokkal előnyösebben lehetett kamatoztatni, ha megmarad annak, ami – nem utolsó sorban mint ilyen intézményre figyelt fel még a háború előtt a múzeumra a román uralkodócsalád, márpedig Ferdinánd király, illetve féltestvére, TZIGARA-SAMURCAŞ múzeumi főfelügyelő jóindulata sokat jelentett. Sepsiszentgyörgy ugyanakkor nem volt olyan stratégiai, presztízsértékű központ román szemmel, mint Kolozsvár, ahol mindenáron át kellett venni az ellenőrzést a magyar létesítmények felett. TZIGARA-SAMURCAŞ katonai őrszéggel biztosítja 1916-ban a helyben maradt anyagot, a király pedig már két hónappal a gyűjtemények visszaszállítása után, szeptember

2-án megjelenik a múzeumban, és rendelkezésre 4–24. között végiglátogatják a vezető román politikusok, katonai vezetők, tudósok.

A múzeumok irányítását az erdélyi Kormányzótanács (Consiliul Dirigent) 1919. március 14-én dr. Tiberiu BERDICEANU tanácsosnak, a Nevelési és Művelődési osztály vezetőjének rendeli alá. A Székely Nemzeti Múzeum jogállásának tisztázása, beilleszkedése a román jogrendbe 1924-ig tart, az alapítványokra is akkor kihozott törvényes szabályozás a kommunista időkbeli felfüggesztést leszámítva 2000-ig lesz érvényben. A Múzeum *Alapszabálya* módosul, de csak annyiban, hogy létrehozzák a törvény kérte Ügyvezető-tanácsot. 1927-ben végül a Vallás- és Művészetügyi Minisztérium is elismeri a múzeum jogi személyiségét.⁴

A művelődési élet újraindulása. 1922

Párhuzamosan a jogi rendezéssel más vonatkozásokban is újraindul az élet. A tevékenység végülis soha nem szünetelt, még 1919-ben is vételeztek Kolozsváron hagyatékot,⁵ 1920-ban pedig KERESZTES Károly már sepsiszentgyörgyi zenekonzervatórium alapítási tervét nyújtja be CSUTAK Vilmosnak. A talpraállás egyik legnagyobb akadálya a cenzúra és az ostromállapot, amely a következő 22 év alatt öt év kivételével végig érvényben volt. Bármilyen, a magyar kisebbség kezdeményezte kulturális megmozdulás gyanút keltett a hatóságokban, új magyar egyesületek alapítására pl. gondolni sem lehetett. Így vált a két világháború között a talpon maradt saját intézmény szükségszerűen egyben a vidék egyik legjelentősebb művelődésszervező gócpontjává, a székelységtudományok művelése mellett az írók, zeneszerzők munkájának bemutatását is felvállalva.

A Székely Nemzeti Múzeum tevékenysége korábban sem korlátozódott a szoros értelemben vett muzeális vonatkozásokra. Az *Alapszabályok* nem írták elő, tehát nem volt kötelező érvényű a népszerűsítő előadások és estélyek rendezése, de mindez a múzeum számára nem volt idegen. A múzeumőrök bekapcsolták a helyi művelődési életbe, a múzeum

gyakran volt szervezője, társszervezője rendezvényeknek, és múltjában voltak pillanatok, amikor mint intézményt kifejezetten össze szándékozták vonni egy helyi „közművelődési csarnokkal” – saját épületének megteremtéséhez is átcsoportosítottak a helyi közösségtől eredetileg művelődési palotára gyűjtött pénzeket, mint HARMATH Domokos és CSÁSZÁR Bálint 1888-as estélye jövedelmét, amely így a múzeumépület anyagi fedezetének első mustármagjává vált. Tény azonban, hogy a saját épület hiányában házigazdaként csak 1913 után szervezhetett volna rendezvényeket – az első ilyet az 1913-ban elhunyt ifj. GÖDRI Ferenc igazgató-választmányi elnök emlékére tervezték, de közbejött a háború. Most mindez újra előtérbe került. A magyar városkában természetesen korántsem a múzeum az egyedüli művelődésszervező, egyetlen példával szemléltetve, 1923 telén, amikor a *Pásztortűz* múzeumbeli bemutatkozása január 14-ről végül elmarad, BENEDEK Elek február 10-én mégis a város vendége lesz, a Református Leányegylet bálján, három napra rá a Jótékony Nőegylet szervez álarcosbált, hat nappal előtte pedig a MIKÓ Kollégiumban van táncestély – mindenik rendezvénynek komoly műsora volt. A város gazdag zenei életét BERDE Zoltán dolgozta fel, a **Zenetudományi írárok** 1971-es Kriterion-kiadványban.

A múzeumra szorítkozva, két világháború közötti rendezvényeinek megszervezésénél egyetlen cél volt szinte kötelező érvényű, és pedig hogy mindaz, ami elhangzik egy-egy ilyen előadás alkalmával, az a vidék lakosságával és magával a vidékkel valamilyen módon összefüggjön. A múzeumban folytatott tudományos tevékenység 1921-től, de főleg 1922-től indult be, amikor már részben rendezni tudták a Budapestről visszakerült gyűjteményeket is. Az első kulturális rendezvény, amelyet az impériumváltás után szerveznek, az 1922. április 30-i hangverseny. Annak ellenére, hogy a javítások máshol még javában folynak, a hangversennyel felavatják az újonnan berendezett dísztermüket. Ez még nem jelentette a múzeum ünnepélyes megnyitóját, az csak a régiségtár berendezése

után fog megtörténni. A sepsiszentgyörgyi Kvartett Társaság koncertje előtt az igazgató-választmány elnöke, SZENTKERESZTY Béla mond üdvözlő beszédet, rövid visszapillantást téve a múzeum keletkezéstörténetére, és egyben köszönetét fejezve ki az adakozóknak, akik révén a múzeum megkezdhete tevékenységét. A műsor keretében BRUCH, CSAJKOVSZKI, BACH, SIMONETTI, MENDELSSOHN, LHEVINNE, VECSEI, KUBINEK műveket adtak elő ZAYZON Ferencné (zongora), KERESZTES Károly (hegedű), ZAYZON Ferenc (brácsa). A kvartett negyedik tagja FOGOLYÁN Kristóf (cselló) betegség miatt nem jelent meg, így a csellót is igénylő BEETHOVEN IV. *Kvartett* elmaradt. A hangversenyre beléptidíjat nem szedtek, adományok révén mégis összegyűlt 1757 lej.⁶ A második rendezvényt a múzeum a Székely MIKÓ Kollégiummal és más egyesületekkel együtt szervezi. A múzeumban eredetileg az irodalmi előadásokra került volna sor, végül minden a Kollégium tornatermében zajlik le, mert a múzeum épületében ekkor még nem fejeződtek be a munkálatok. A felhívás viszont egyértelmű: az önkéntes adományok a Múzeum javára fognak fordíthatni. A PETŐFI-évforduló alkalmából rendezett ünnepélyt 1922. június 5-én délután 5 órai kezdettel nyitják meg. A műsort a sepsiszentgyörgyi filharmonikus zenekar vezeti be. A köszöntőbeszédet BÁLINT Dénes, a Székely Nemzeti Múzeum alelnöke mondja. A műsor harmadik pontjaként a városi dalárda lép fel, előadva a GAAL–PETŐFI *Imádságom* dalművet. Ezt követi DÁNIEL Viktor felolvasása PETŐFIRől, majd NAGY Elekné szaval el néhány PETŐFI-verset. Ezután újból a dalárda szólal meg (ARANY–PETŐFI: *Falu végén*), míg végül a műsort a filharmonikus zenekar zárja VERDI *FALSTAFF*jának egy részletével.⁷

A sepsiszentgyörgyi közönség körében volt igény a hangversenyekre, már 1920-ban beindultak, ez év novemberében éppenséggel BARTÓK Béla fellépésével szerveznek ünnepélyt, aki már tavaszi, első romániai útján számolt egy sepsiszentgyörgyi fellépéssel. A vezetőség kérést intéz a város pénzügyi hivatalához, kérve a jegyek adómentességének a

megadását, így a befolyó összegek a múzeumot illetnék meg. A múzeum előadótermébe tervezett előadás sajnos előbb a következő év januárra halasztódik, végül elmarad, BARTÓK valószínűleg közbejött körülmények miatt megszakítja második romániai útját, a két hét múlva következő harmadikon pedig csak Máramaros-szigetig jut vissza. Nem első és nem utolsó eset a múzeum rendezvényeinek történetében.

1923–28

1923. január 14-re a múzeum előadótermében a *Pásztortűzet* várják, BENEDEK Elek, BERDE Mária, MOLTER Károly, REMÉNYIK Sándor és WALTER Gyula a vendég meghívottak, illetve DÁNIEL Viktor és KERESZTES Károly a helybeliek közül. Az előadásra kibocsátott jegyek ára teljes egészében a múzeumot illette volna meg. A meghívottak között szerepeltek a Kormányzótanács és a helyi vezetőség képviselői is. Ez az előadás is elmaradt, az iratokból nem derül ki, miért. A jegyek árát a múzeum visszaszolgáltatta.⁸ 1923. április 15-én viszont „a katolikus misszió felolvasása”, 22-én pedig a kézdivásárhelyi RÉZ Béláné hangversenye szerepel a *Múzeumi feljegyzések...* füzetben, mint amire sor került a díszteremben. Előbbin, egészíthetjük ki a sajtóból, egy temesvári missziós nővér tartott előadást, a Szociális Misszió Társulat helyi szervezetének meghívottjaként, utóbbi dr. TÖRÖK Zoltánné LUKÁTS Aranka (dr. RÉZ Béla volt felesége), a bécsi konzervatóriumban végzett zongoraművésznő és ZETL Béla, a budapest zeneakadémia neveltje hegedűművész közös hangversenye, KERESZTES Károly közreműködésével: SINDING két hegedűre és zongorára írt szerenádját játszották el.

1924-ben KERESZTES Károly az igazgató-választmány gyűlésén is indítványozza, hogy a múzeum fenntartására és fejlesztésére szükséges fedezetről kultúresték, előadások rendezése útján is gondoskodjanak. Ugyanő fogja javasolni az 1926. március 27-i igazgató-választmányi gyűlésen, szólítanak fel a szokásos közönséget, fizessenek elő öt éven át évi 100-100 lejt az évi két múzeumi kulturális rendezvényre. Az

1924. szeptember 13-i estély fő meghívottja dr. TAVASZY Sándor teológiai tanár, akire ma az erdélyi filozófia jelentős alakjaként emlékezünk, és aki Sepsiszentgyörggyel, a múzeummal nagyon szoros kapcsolatban állt. Az előadást, amelyet az ugyanaznap a MIKÓban zajló országos református lelkeszertekezlet tiszteletére szerveztek, hangversennyel kötik egybe; az előadók KERESZTES Károly, SZOMBATI SZABÓ István, MÁRTON Margit, RÉZ Domokos és ZAKARIÁSNÉ DEÁK Lenke, aki külön levélben kéri, hogy az előadással egybekötött hangversenyen részt vehessen. SZENTKERESZTY Béla megnyitó beszédét és az alkalom születe emléklap szövegét a Múzeum történetével, bemutatásával, öt nap múlva lehozza a *Székely Nép* is. TAVASZY Sándor szabadelőadást tart „a Székely Nemzeti Múzeummal vonatkozásba hozott kulturális elhivatottságunkról”. A múzeum dísztermében tartandó estélyen befolyó összeget valóban a kiállítási szekrények fokozatos elkészítésére fordítják.⁹

1925 a JÓKAI-megemlékezés éve. Mint minden hasonló évforduló, kitűnő alkalom, hogy az utódállamokba szakadt magyar kisebbségek heteken át együtt ünnepeljenek. A nagy magyar író születésének százéves évfordulója alkalmából megrendezett ünnepélyt az igazgató-választmány szorgos munkával készíti elő. Emléklapokat nyomtatnak, melyen szerepel egy rövid JÓKAI-életrajz. A februári 18-i emlékünnepegy műsorát TÖRÖK Andor igazgató-választmányi alelnök nyitja meg. Utána a Református Leányegylet énekkara elénekli SZŐNYI Józseftől *A néma légben csengve lágyan* darabot. A műsor harmadik pontjaként ANDRÁSI Tivadar református kollégiumi tanár és múzeumőr tart előadást JÓKAIról román nyelven, párhuzamot vonva JÓKAI és SADOVEANU között. Az ünnepélyről nem hiányozhatott KERESZTES Károly előadóművész sem. TANA Samuné kíséretében adja elő a hegedűre és zongorára írt *Székely Szimfóniát*. Ezután a már ismert DÁNIEL Viktor református kollégiumi tanár olvassa fel *Visszaemlékezések JÓKAIra* című dolgozatát, ebben felsorakoztatva JÓKAI háromszéki időzésének epizódjait. HAVADTÓY Sándor kovásznai refor-

mátus lelkész JÓKAI *Kedves atyafiak* elbeszéléséből ad elő egy részletet. Végezetül a résztvevők a Magyar Dalárda előadásában halhatták a FÖVENEY–TOMPA, *A madár fiaihoz* című művet. Az ünnepély jól sikerült: „az emlékünnepevényen a múzeum választmányának és ügyvezető tanácsának több tagja mellett városi és vidéki közönségünk oly nagy számban vett részt, hogy a dísztermet zsúfolásig megtöltötte”, olvashatjuk a múzeum vezetősége által tartott március 28-i ülés jegyzőkönyvéből, de a sajtóból is.¹⁰

1925-ben a múzeum a Cambridge-i egyetemnek köszönhetően kezdi újra az erdségi ásatásokat, néprajzi anyaga pedig Genfben nemzetközi kiállításra. Úgy tűnik, minden kisebbségi megnyomorítottság ellenére sikerült visszaállni a háború előtti nagy pályára. Az év azonban a veszteség éve. 1925 szeptemberében veszíti el az intézmény LÁSZLÓ Ferencet. A Múzeumot feltámasztó megfeszített munka megbosszulja magát: a legyengült szervezet egy kolozsvári nyelvvizsga áldozata lesz. A nagy párosból CSUTAK Vilmos egyedül maradt, LÁSZLÓ helyére FELSZEGHI Istvánt választják igazgató-őrnek.

1926. március 20-án a díszteremben kerül sor dr. FERENCZI Gyula hangversenyére, a részletekről nincsenek adataink. Június 5-én este 21–24 óra között, beléptidj nélkül, a „kamarazeneestély” programján zeneművek és zeneszerzőkkel kapcsolatos ismertető kerülnek előadásra. Elsőként DÁNIEL Viktor tart előadást BEETHOVENről. Ezután BEETHOVENTől, SVENDSEN-től, BRUCH-tól és RUBINSTEIN-től származó zeneműveket adnak elő. Az előadók KERESZTES Károly, aki hegedűn játszik, KLICKA József kapitány, a város kiemelkedő vezető zenei személyisége, mint zongorista,¹¹ illetve KELLER László. Mivel a vidéken ehhez hasonló kamarazene még nem hangzott el, a közönség elég hidegen fogadta, de a sajtó (SZÁSZ Béla) csak annyit tett szövé, hogy a hallgatóság a hirdetés ellenére bizony nem ingyen lehetett jelen a teremben. Az előadók a tiszta jövedelmet a múzeumnak ajánlották fel.

1927 február 21-én Brassóban tartott koncertje után BARTÓK Béla, beteg, kényte-

len lemondani további tervezett koncertjeit. Sepsiszentgyörgynek így adatik meg az alkalom, hogy pótolja öt évvel korábbi, elmaradt lehetőségét. Február 28-án KERESZTES Károlyék áthozták BARTÓKot Sepsiszentgyörgyre, hogy itt heverje ki betegségét. Így kerül sor mégis Sepsiszentgyörgyön BARTÓK-vendégjátékra, mindenekelőtt a múzeumbeli nyilvános fellépésre, ahol a legnagyobb magyar zeneszerző legnagyobb sikerét saját számaival aratta. Ezeknek a napoknak a zenetörténetét BERDE Zoltán kimerítően tárgyalta, a március 2-ára, hamvazószerdára bejelentett, majd 3-ra maradt előadóest műsorát azonban illő itt is tételesen felsorolnunk. A meghívón a következő darabok szerepeltek: MOZART *Phantasie (C-moll)*, SCARLATI *Sonata (G-dúr, Egytétéles)*, DELLA CIAJA *Canzona (C-dúr)*; BEETHOVEN *Sonate Op. 26. (Ász-dúr)*; a szünet után KODÁLY *Székely keserve, BARTÓK Este a székelyeknél, Medvetánc*, hét szám a *Gyermekeknek I–II.* füzetéből, *Sonatina (román népdalmotívumok, Sirató ének, Allegro barbaro)*; majd ugyancsak BARTÓK *II. burlasz (Kicsit ázottan), Magyar parasztdalokból (Régi táncdalok)*, CHOPIN *Nocturne (Cisz-moll)* és *Scherzo (B-moll)*. 9568 lej 75 bani tiszta jövedelmet juttatott a múzeum pénztárának.

1927. március 26-án máris sor kerül a következő estély megrendezésére, BEETHOVEN halálának századik évfordulója alkalmából. Szombat este 8 órára hirdetik meg az előadóteremben. Az est fénypontja kétségkívül dr. KRISTÓF György, a kolozsvári egyetem egyetlen még magyarul, mert magyar nyelvet és irodalmat tanító tanára által tartott előadás volt, a székelyek eredetéről. Az estély megnyitóját az időközben országgyűlési képviselővé választott TÖRÖK Andor mondta el. „Ebből a házból, amely a tudománynak és művelődésnek a háza, a politikának számúzve kell lennie, de annál helyénvalóbb, hogy felemeljük, ráirányozzuk tekintetünket azokra a magas teendőkre, melyek bennünket az erdélyi tudomány, irodalom és művészet, általában a magasabb kulturális munka terén várnak”, mondotta a képviselő, amint azt a sajtó is megörökítette. Utána a Szé-

kely MIKÓ énekkara a CSOKONAI–LAVOTTA *A reményhez* című művet adta elő. Az estét két BEETHOVEN-szonáta zárta, KERESZTES Károly és KLICKA József előadásában. Az estély után KRISTÓF György tiszteletére barátságos vacsorát tartanak a MIKÓ Kollégiumban, előadását a húsvéti, 1927/30. *Székely Nép* közli. Az adományokból befolyó 4030 lej összeget az igazgató-választmány a díszterem kifestésének költségeire fordítja.¹² A begyűlt összeg is jelzi, hogy az estély érdeklődésnek örvendett.

Az 1928-as év is elég gazdagnak bizonyult, ami a múzeum kulturális és tudományos ismeretterjesztő tevékenységét illeti. Ahhoz, hogy az egyes esteket ne tagadhassa meg a helyi hatóság, a minisztériumtól kérnek egész évre hat előadásra engedélyt, de visszautasítják őket. Három estélyről tudjuk biztosan, hogytervbevetették, kettőt sikerült is megtartani. Az első elődást március 24-re tervezik, SCHUBERT halálának százéves évfordulója alkalmából. A hangverseny mellett K. SEBESTYÉN József a székely címerekről tartott volna előadást. Az estély elmarad, mivel a pénzügyi igazgatóság azzal a feltétellel engedélyezte volna a hangversenyt, ha a beléptíjegyek nyomán 26%-os adót fizetnek, holott a múzeum beléptíj nélkül szervezte volna. A szeptember 7-re tervezett estély esetében a múzeumi vezetőség már több sikerrel járt. Ekkor a múzeum székelyföldi kutatóútjára induló SZÁDECZKY Gyula és BÁNYAI János tartanak előadást, geológiai témákkal (*A Hargita vulkánikus közetei; A Székelyföld általános geológiája, a Székely Nemzeti Múzeum ásványtári anyagának ismertetésével*). Az előadások körítésére KERESZTES–KLICKA–KELLER RAFF-bemutatója a beharangozott BEETHOVEN *Trió* helyett, illetve PUSKÁS György népdaléneklése KERESZTES zongorakíséretével.¹³ 1928. december 3-án ROSKA Márton tart előadást, *Hogy lett emberré az ember ember* címmel, CSUTAK Vilmos bekonferálásával.¹⁴

Mint láttuk, a múzeum vezetősége sem ötletekben, sem bevonható meghívottakban nem volt szegény. Másrészt az előadások programjá-

nak kidolgozásában valószínűleg nem csupán a vezetőség véleménye volt irányadó, hanem a város közönségének kívánságát is figyelembe vették. Az előadások látogatottsága kellőképpen erős helyi polgári réteg létezését bizonyítja. Sok esetben a környező falvakból, illetve városokból is voltak érdeklődők. Ez teszi érthetővé, hogy az 1929-es év megemlékező ünnepségére a múzeum már az egész Székelyföld, sőt Erdély sok akkoriban elismert személyiségét meghívja, és felkínálja a lehetőséget, hogy ünnepségeire más megyék lakói is ellátogassanak.

Az 1929-es év

A gazdag 1929-es év már kiforrott, megerősödött múzeumi és általában vett kulturális életet mutat. Az évet az aktuális jubileumok, mindenekelőtt az ún. ötvenéves évforduló határozta meg. Az 1922-ben elkezdett előadásokkal egybekötött estélyek sorozata folytatódik. Januárban KERESZTES Károly már olyan javaslattal állhat elő, hogy rendezzenek a székely vármegye területén máshol is estélyeket, egy-egy felolvasással és zeneszámmal, illetve a helybeliek bioztosította további műsorpontokkal. Ez egyrészt népszerűsítene a Múzeumot a Székelyföldön, másrészt anyagi érdekeiket is szolgálná. A múzeum igazgató-választmánya február 3-ra tervezi az ORBÁN Balázs-emlékünneplést. „ORBÁN Balázs emlékezésének megünneplésére készülödnünk kell. A szervezési munkálatokat, mivel ORBÁN Balázs nemcsak a szülőfalujáé, az egyházé vagy akármilyen másféle csoportosulásé volt, hanem az össz székelységé, azért nem lehet azt egyoldalúan elintézni. A megünneplésben részt kell vevyen az egész székelység. A kezdeményező e tekintetben nem is lehet más mint a székelység egyetemes képviselője, a Magyar Párt”,¹⁵ és természetesen az anyaváros Székelyudvarhely. A munkálatok megkezdése végett a helyi Magyar Párt létre kellene, hogy hozzon egy szűkebb körű bizottságot, melynek több feladata is lenne: Egy pályázat meghirdetése ORBÁN Balázs arcképének megrajzolására, mely alkalmas volna a sokszorosításra is. Egy olyan művészi kivitelű levelezőlap for-

galomba hozása, melyen ORBÁN Balázssal kapcsolatos dolgok vannak, születési hely, szjekei lakása, arcképe. Egy emlékfüzet megírása, ez közölné az életrajzát, munkálkodásának méltatását. Olyan költemények közlése, melyek elszavalhatók lennének az ünnepélyek alkalmával. „Ennek kiadását ... legjobban a Sz. N. M. vállalhatná magára, mely amúgyis programba vette a *Székelyföldi monográfia* füzetek kiadását.” Az ünnepségeket össze kellene kötni egy kis kiállítással, melyen ORBÁN Balázs személyével kapcsolatos emléktárgyak, kiadott munkái, róla megjelent irodalmi írások, folyóiratok cikkei szerepelnének. „Meg kell próbálkozni híres szakkönyvtárának az összegyűjtésével, melyet a vidéken szétszórt ugyan, de valószínűleg még fellelhetők egyes példányok. Hátramaradt irataiban még sok ismeretanyag lehet felhalmozva, ezek összeszedése és leközlése fontos feladat volna. Mindezek után talán végleges megoldáshoz jutna a holt tetemének az elhelyezése is.”

A koncepció a BÁNYAI Jánosé, aki egyben a fő mozgató is. CSUTAK Vilmos, szoros kapcsolattartásban BÁNYAIval, a megemlékezések regionális szintűvé való kiterjesztésén fáradozik: levelezés útján sorra szervezi be az ORBÁN Balázsnak sokat köszönő székely városokat, ideértve Brassót és Tordát. Váratlan gondokkal szembesül, a tordaiak körében pl. ORBÁN Balázs születési időpontját illetően nehéz elosztatni a kételyt. Elterjedt tévinformációként, a nagy székelyföldkutató születését sokan 1830-ra tudták, a kolozsvári sajtó (*Keleti Ujság, Ellen-zék*) is ezt hirdette. CSUTAK Vilmos visszaigazolja a BÁNYAI által tisztázott 1829-es születési évet, az emlékfüzet kiadására azonban a múzeum már nem tud időt és pénzt biztosítani, javasolja, hogy Székelykeresztúron próbálják meg kiadni. Reméli viszont, hogy az **Emlékkönyv**be majd a megemlékezés is belekerül. A múzeumnak nincs lehetősége arra sem, hogy külön kiállítást szervezzen, de ha ezt a székelykeresztúri Magyar Pártnak sikerül megszerveznie, akkor azon a SzNM is részt vesz különböző anyagokkal. Ha ez sem sikerülne, írja CSUTAK, akkor utolsó lehetőségként az őszi jubileáris ünnepségek

keretén belül lehetne kiállítást szervezni ebben a témakörben is.¹⁶

A tervek részben fognak megvalósulni, a múzeum február 3-án rendezi meg saját emlékünnepejét ORBÁN Balázs tiszteletére. Ennek programja a következő volt:

1. TÖRÖK Andor mint a vezetőbizottság elnöke, megnyitó beszéde.
2. SÁNDOR József szenátor, tiszteletbeli alelnök megemlékező beszéde.
3. *Székely Ballada* SAJÓTI Otmártól, énekel a helybeli magyar kórus.
4. Hegedűszó – KERESZTES Károly, zongorán kíséri CSUTAK Mária.
5. CSUTAK Vilmos részleteket olvas fel ORBÁN Balázs Háromszékre vonatkozó írásaiból.
6. Szavai LÁSZLÓ Ferenc 7. osztályos tanló.¹⁷

A sajtó a megnyitót közli, a befolyt 2887 lej 25 bani tiszta jövedelmet a múzeum fejlesztésére fordítják.

A következő rendezvény arra példa, hogy a múzeum más szervezeteknek is lehetőséget nyújt művelődési rendezvények tárgyában. A sepsiszentgyörgyi Római Katolikus Oltáregyesület május 17-én kérést intéz a múzeumi vezetőséghez, mivel szeretne rendezni egy „székely és modern kézimunka”-kiállítást június 1–3. közt, ehhez pedig szüksége volna az épület két helyiségére és a múzeumi udvarra, ahol uzsonnát és kávét szolgálhatnának fel a közönségnek.¹⁸ A levélre pozitívan válaszolnak, és az Oltáregyesület rendelkezésére bocsátják a természetrajzi terem egy részét és az újrapendezett és újrafestett dísztermet – ez addig puritán fehér volt, most először zajlik rendezvény az új, meleg színek között, a falra felkerült festmények alatt. Nem engedélyezik viszont az udvaron a tombola rendezését. Elvárásuk az, hogy a termeket június 4-re az átvett állapotban szolgáltatassák vissza. Az Oltáregyesület felelősséget vállal, hogy nem tesz kárt a természetrajzi teremben található tárgyakban. A rendezvény után a múzeum kiadások címen kér 980 lejt (használati bért nem számolhat fel) és még amennyit jönnek lát az egyesület.¹⁹ Elsején a kalotaszegi, torockói népművészeti, egyéb „antik és modern” iparművészeti anyag

környezetében előadásokra is sor kerül: dr. SZALAY Mátyás az erdélyi konzervativizmus szükségességéről beszél, dr. TÖRÖK Andor elnök az erdélyi népművészet tudatos szervezéséről, irányításáról, ZAKARIÁS Erzsébet brassói tanárnő „a múlt, jelen és jövő erdélyi magyar asszonyainak életéről”, SZEMLÉR Ferenc *A női kézről* elmélkedett. 2-án SZALAY Mátyás egy esztétikai előadást tart a művészi szépről, majd SZEMLÉR Ferenc szaval verseket.

Június 6-án a díszterem újból foglalt, ekkorra ROSKA Mártont hívják meg egy ismeretterjesztő előadás megtartására. Beugróként jelentkezik KÓS Károly, a program enynyiben bővül. ROSKA *A mi mindennapi kenyereirünkről* és KÓS *A székely házról* beszél. Rövidzárlat miatt hangulatos gyertyafénynél indul az előadás, KÓS előadása igazából művészettörténeti jellegű, írja a *Székely Nép*. Az előadás jövedelme 1830 lej, a kiadás 664 lej.

Szeptemberben a múzeum saját félévszázadát ünnepli, ez külön fejezetet kér. Az év utolsó megemlékező ünnepsége december 14-én zajlik le a 300 éve született BETHLEN Gábor tiszteletére. Az ünnepélyt BÁLINT Dénes igazgató-választmányi alelnök vezeti be néhány, a BETHLEN-korszak jelentőségét összefoglaló mondattal, majd LÁSZLÓ Zoltán egyetemi hallgató előadásában hallhatják a jelenlevők BENKE Tibor BETHLEN-ódáját. Azt est meghívottja, aki az utóbbi években már együttműködött a múzeummal, KRISTÓF György. SZÁSZ Béla tudósítása szerint sikerül kiűtően megrajzolnia BETHLEN Gábor jellemét, felsorakoztatja életének nemzeti és vallási értékeit. Megcáfolja SZEKFŰ Gyula azon állítását, hogy BETHLEN alatt az erdélyi római katolikusoknak nehezebb sorsuk lett volna, mint az egykori magyar protestánsoknak. Előadása végén, mintegy a hallgatóság olvasásra való buzdítására, felsorol egy pár BETHLEN-ről írott művet. Előadását kivonatossan a karácsonyi *Székely Nép* is közölni fogja. A műsor negyedik pontjaként LÁSZLÓ Sándor hetedik osztályos tanuló szaval el egy BETHLEN-ről írt költeményt. Utána K. SEBESTYÉN József, a heraldikus BETHLEN-korabeli címerekről ad elő, ismertette a

BETHLEN-féle államcímert és az általa adományozott háromszéki családi címereket (ugyanott jelenik meg, *BETHLENkori heraldikánk* cím alatt). Befejezésésképpen a MIKÓ Kollégium diákjai adnak elő egy BETHLEN-émlékdalt.²⁰ Az előadáson 2140 lej bevétel folyt be, amiből bőven fedezni tudták az 1244 lej kiadást.

Az „ötvenéves” múzeum ünnepe. A szervezés

1929. szeptember 15-én a Székely Nemzeti Múzeum ötvenéves múltat ünnepel. A múzeumot 1875-ben alapították, LÁSZLÓ Ferenc haláláig ezt rendszeresen ki is hangsúlyozzák a rendezvények műsorfüzetei is, de ugyanaz történik, ami a századforduló előtt a millenniummal: a kivitelezés lehetséges időpontja kényszerűen maga után szabatja az ünneplendő alkalmat, dátumát – a Millenniumot is tudott dolog, hogy eredetileg 1894-re és nem 1896-ra ajánlotta az Akadémia. A Múzeum esetében a hangsúly a közösségi gyűjteménnyé válás pillanatára tevődik át, a pecsét által is megörökített 1879-re. A Múzeum hosszas vitát követően elfogadta ugyan az impériumváltás után a korlátozott román államsegélyt, hogy ellenséges érzülettel ne vádolhassák, de ez inkább csak szóbelinek bizonyult. Mégis képes volt fennmaradni, fenntartotta magát, sőt most már, 1925 nagy vesztesége, LÁSZLÓ Ferenc igazgató-őr halála ellenére, CSUTAK Vilmos múzeum- és MIKÓ Kollégium-igazgató alatt olyan tevékenységet fejtett ki, amely példamutató lehetett bármely anyaországi kulturális intézmény számára is.

Már az év elején megtárgyalásra kerülnek az évforduló megünneplésének konkrét lehetőségei. KERESZTES Károly saját programtervezetét március 22-én az ügyvezetőtanács, 23-án az igazgató-választmány elé terjeszti.²¹ Ha minden pontja nem is valósul meg, érdemes végigfutnunk.

Az ünnepségek alkalmából a múzeumban egy kiállítást kell szervezni, mondja a tervezet, amely a Székelyföldet reprezentálná. A

szeptember 15–22. közti napokra székely kézműipari kiállítást javasol a múzeum cintermében és az udvaron elhelyezendő barakkokban. Itt a székely iparosok és iparvállalatok mutatnák be munkáikat, ez mind eladással lenne egybekötve, és így több embert is vonzana, másrészt ez jó esély az ismerkedésre. A kiállításon kívül a programjavaslat a következőket tartalmazza: szeptember 14-én a sepsiszentgyörgyi Magyar Dalárda szerenáddal fogadná a városba érkező vendégeket; szeptember 15-én délelőtt lenne a kézműipari kiállítás megnyitója, a múzeum elnöke által. Ugyanezen a napon délelőtt 11 óra tájban tartanák meg a díszteremben a jubileumi díszközgyűlést. Ezen TÖRÖK Andor elnök megnyitó beszéde hangzana el, majd az összes megjelent testületek képviselői és magánosok üdvözölnék a múzeumot. Ezt követné CSUTAK Vilmos beszámolója a múzeum félévszázados működéséről. Az díszközgyűlést az elnök zárná. Délben 1 órakor bankett a kollégium tornatermében, és este 9 órától díszhangverseny a városi színházteremben. Itt énekel a Sepsiszentgyörgyi Dalárda és a Nőegylet dalkara, valamint előadást tart BENEDEK Elek. Utána énekel FELLNER Győző, és hegedűn játszik, esetleg a brassói Filharmonikus zenekar kíséretében, KERESZTES Károly. Székely dalokat énekel FERENCZI Zsizi asszony. A műsor után tánc.

A következő napokban mutatkoznának be a vendég székely városok: 16-án Kézdivásárhely, délután 6 órakor előadással a múzeum dísztermében; 17-én délután 6 órától csíkszeredai nap; 18-án gyergyószentmiklósi nap; 19-én székelyudvarhelyi nap. 20. volna az ipartestületek napja, az általuk összeállított műsor bemutatásával; 21-én este 9 órától a Kolozsvári Székely Társaság és a Brassói Székely Társaság műsora.

A nem pontosított időben a székely ipartestületek rendelkezésére állana a múzeum előadóterme minden délelőtt 11 órától, ismeretterjesztő előadások céljából. Mindennek a lebonyolításához igénybe kellene venni a felsőiskolai hallgatók és diákok, a Nőegylet és a Református Nőszövetség, a Római Katolikus Oltáregylet segítségét. Ezeknek kell szervezni

egy rendezőségi irodát. Az igazgató-választmányi tagoknak párosával napos szolgálatot kell vállalniuk. A múzeumba és a kiállítási területekre szóló jegyek árának a múzeum pénztárába kell befolynia. Az iparosok költségeik fedezésére külön beléptídját szedhetnek. Lehetőség szerint az összes előadásokra adómentességet kell kérni.

A kézműipari kiállítást csak úgy lehet megszervezni, hogyha ezen a székelyföldi gazdák és iparosok szép számmal képviseltetik magukat. A helyi ipari és gazdasági szervezetekre hárul a feladat, hogy a székely megyékben felvegyék a kapcsolatot a kiállításon résztvenni szándékozókcal. Az egyes megyékben erre a célra létrehozott kis bizottságok állapítanak meg és közvetítenék a részvétel arányát. Ezeknek kell jelezniük azt is, ha valaki előadással készül az ünnepségekre. Ha a különböző helyi bizottságok felmérték a jelentkezők számát, az ipartestületek képviselői a Székely MIKÓban gyűlhetnek össze, június 3-án, hogy a kiállítást előkészítsék.

A Múzeum a tavaszi hónapok folyamán szétküldi az értesítéseket a különböző megyékbe, kezdetét veszi a tényleges szervezés. Mivel, amint az már év elején tisztázódott, az ünnepségeket ipari és mezőgazdasági kiállításokkal kapcsolják egybe, a legtöbb helyen a helyi gazdasági egyesületek vállalják az intézés feladatát, sok helyen pedig a pártszervezetek is bekapcsolódnak a szervezési munkálatokba. Főleg az EGE-vel (Erdélyi Gazdasági Egylet) szoros az együttműködés. Az EGE. állítja össze a „székely gazdahét” programját: 1. szeptember 9–13. közt falufejlesztési tanfolyam a kollégiumban; 2. szeptember 14-én délelőtt a kiállítás megnyitása, délben közebed, este ismerkedési estély és hangverseny; 3. szeptember 15-én emlékünnepe, délben közebed, délután 2 órától traktor-, fogatos eke-, vetőgépbemutató a szántóföldön; 4. szeptember 16-án délelőtt 10 órától a háromszék-vármegyei Gazdasági Egyesület közgyűlése a kollégiumban, 12 órától a cukorrépa-termelők gyűlése, közebed, délután 6 órától a kiállítás bezárása.

CSUTAK válaszában csak kevés kiigazítást kér. Szerinte az ismerkedési est el-

maradhat a hangverseny utánra, és közli, hogy a gazdasági bemutatót NAGY Lajos szemerjai birtokos földjén rendezik meg. A Kolozsváron székelő EGE a kiállítás céljára üvegeket küld, csak előállításukat kell kifizetni, anyagukat nem. Kéri ugyanakkor, hogy a múzeum előtti utakról a nagyobb köveket hordják el és csak a finom gránittörmelék maradjon ott. A kollégium udvarára szintén porondozást kérnek. Jónak látnak egy orvosi jellegű előadást, melyen egy előadó az alkohol, nikotin, tisztaság, ragályos betegségek és az anyaság tárgykörében tartana beszédet tudománypopularizáló és felvilágosító célból. Szükség volna egy állatorvos meghívására is, aki az általános egészségügyi kérdésekről, állatgondozásról, elsősegélynyújtásról beszélne. E két előadó kiválasztását a múzeumra bízzák.²³ CSUTAK megnyugtatta az EGE-t, hogy a programban szereplő tanfolyam részletkérdéseit megoldotta: a résztvevők szállása és étkezése is biztosítva van a kollégium konviktusában (szalmazsákokon, illetve az élelmezés napi 60 lejese áron). Arra kéri csupán az Egyesületet, hogy „minél több tudománypopularizáló legyen”.²⁴

A múzeum szeptember 12–16. között párhuzamos képzőművészeti kiállítást is szeretne rendezni, a székely művészek részvételével. Ebből a célból is meghívókat küldenek ki. A címzettek: ÁCS Ferenc (Kolozsvár), DEMETER Róbert (Gyergyószentmiklós), BARABÁS Márton (Vajnafalva), NAGY Imre (Zsögöd), DEZSŐ Miklós (Nagyajta), DIÉNES Jenő (Kézdivásárhely), VASS Áron és Albert, K. SEBESTYÉN József (Köpec), NAGY Jenő (Brassó), KÓS Károly stb.

A szeptember 15-i hangversenyre szintén korán megkezdik a kórusok toborzását. Az est alkalmával két számot az összes meghívott dalárda közösen adna elő, VILLER József országos karnagy vezetésével. Előadásra kerülne SZABÓ Géza hat székely népballadája és VERES Gábertól a *Megígérted, hogy elveszel* című dal.²⁵ A hangversenyt ezúttal nem lehet a múzeum dísztermében megszervezni, mivel annak 200–250 személyes befogadó képessége nem lenne elegendő a közönség számára. Ezért a város dísztermét bérelik ki, ahol színpad is van.

A bér összegét előzetesen kifizetik a városi kasszájánál. A prefektus, a tűzoltók főnöke, a rendőrfőnök, a főügyész külön helyet kérnek.²⁶

A szeptemberi ünnepekre nyilván nem csak a székely megyék képviselőit, gazdáit, iparosait, művészeit és zenészeit hívják. A rokon intézmények címére is elküldik a meghívókat. Bukaresti (Nemzeti Művészeti Múzeum, Régészeti Múzeum, GRIGORESCU Képtár), Iași-i (a helyi képtár) és kolozsvári (Néprajzi Múzeum), állami tulajdonban lévő múzeumokat hívnak meg.²⁷ Meghívókat küldenek a vallás- és művészetügyi miniszternek, I. ANDRIEȘESCU egyetemi professzornak, TZIGARA-SAMURCAȘ főfelügyelőnek, a Művészeti Múzeum igazgatójának, az EME, az EMKE és az EKE elnökének, a TELEKI-könyvtár elnökségének.²⁸

Elsőként a hidvégi gróf NEMES-család uradalmi intézősége jelenti be, április 29-én részvételi szándékát, a kiállítás terményosztályán, májusban és júliusban pedig tömegesen érkeznek a válaszok a felhívásra. Brassóból SZELE Béla és HARMATH Zoltán ügyvédek jelzik részvételi öhajukat, sőt a környékbeli csángók is érdeklődést mutatnak. Tordáról részt vesz a kiállításon TOMPA és FARKAS edénygyára, BLÉNYESI és LISZTAY vasöntődéje. Sok helyen azonban nem helyeslik a programösszeállítást. Udvarhelyről azt közlik, hogy az egész ünnepet két napra kellene összefogni, mivel a helybeliek nem tudnak nagyobb tárgyakat szállítani a kiállításra, és így az általuk összeállított műsor is kevesebb lenne. A hatvan személyes Székely Dalegyletet leszállítani sincs anyagi lehetőségük. A csíkszeredai megyei Magyar Párt vezetősége levelében szintén az áll, hogy az ünnepek idejét egy napra kell leszállítani, mivel a környékbeli lakosoknak nem lenne lehetőségük annyi utazgatásra. A gyergyóiak sem tartják helyesnek, hogy egész napos műsort kellene összeállítaniuk. A csíkiak később mégis bejelentik részvételüket, és hozzákezdnek a nők bevonásával egy bizottság szervezéséhez, amelynek feladata a kiállításra szállítandó néprajzi tárgyak összegyűjtése lenne.²⁹ Az EGE részéről SZÁSZ István alelnök vesz részt, GYALLAY

Domokos a Magyar Nép főszerkesztőjeként jön, SZÁSZ Ferenc az előbbi munkatársa, a Minerva kiadó részéről VÉKÁS Lajos jelentkezik.³⁰ Mintegy 100 személy kér szállást, ezeket magánszemélyeknél, ismerősöknél, rokonoknál helyezik el. A múzeum vezetősége a szervezés megkönnyítése érdekében a választmányi tagokra különböző feladatokat bíz. DEMETER Ferenc munkatársukat a szeptember 14-i ismerkedési estély és a szeptember 15-i közebéddel kapcsolatos intézkedésekre kérik fel, akárcsak SZENTKERESZTYt és FELSZEGHIt, BENEDEK Sándor és BENEDEK Zoltán a vendégek fogadásáról és elszállásolásáról fog gondoskodni stb.³¹

A jubileumi napok

A közelgő ünnepek nem csak szervezést kértek. A múzeum maga is gyűjtemények rendezésére szorult, az épület javításokra, a park rózsatöveket kért.... Már 1926–27-ben sokat dolgozott a néprajzi anyagon ROEDIGER Lajos, 1928–29-ben ő, dr. BOGA Lajos, BÁNYAI János, LÁSZLÓ József, a zoológus FERENCZI Sándor sorra rendezik a kiállított anyagokat. A régészeti gyűjteményt ROSKA Márton rendezi.³² A néprajzi gyűjtemények elhelyezésére szolgáló szekrényeknek most végzik a vasmunkáit, és most kerül rájuk üveg.³³ Új szemléltető anyag készült, a Csomád-hegység domborművű térképe.³⁴

A külön csíki, udvarhelyi napokról lemondtak. A Székely Hétté duzzadt rendezvénysorozat azonban valóban nagyszabású. A francia, a belga követségről vannak jelen, Telefunken-rádiók üzemelnek. SZÁSZ István EGE-alelnök nyitja meg szeptember 12-én délelőtt 11 órakor az EGE falufejlesztési tanfolyamát, br. JÓSIKA Gábor EGE-elnök 14-én a székelyföldi gazdasági, néprajzi és ipari kiállítást a MIKÓ Kollégium udvarán és az épület különböző termeiben. Külön kiállítás számba megy termékeivel az erdélyi méhészegylet résztvétele. A képzőművészeti kiállítást szintén ekkor nyitják meg, és 16-ig tart. Vasárnap a brassói, hétfőn a kolozsvári Székely Társaság tart estélyt a városi

színház termében, illetve a múzeum dísztermében. Az ünnepek alatt zajlik le a teniszverseny, a jubileum emlékére alapított vándorkupáért. A szeptember 15-re tervezett díszhangversenyt megelőző nap, szombaton este 8 órakor tartják meg, a városháza dísztermében. Maga az emlékünnepe szeptember 15-én zajlik le a múzeum dísztermében. A Székely Nemzeti Múzeum emlékünnepejére a meghívottak legnagyobb része eljön, üdvözlük az intézményt és annak vezetőségét. Az erdélyi kulturális elit színe-java képviselteti magát. TÖRÖK Andor megnyitó beszéde után VÉKÁS Lajos Minerva-igazgató a 70 éves testvérintézmény EME megbízásából és nevében üdvözlö a Múzeumot. Beszédében röviden beszámol az EME létrejöttének körülményeiről, párhuzamot vonva a két intézmény hivatása és feladatai között. SÁNDOR József szenátor egy versidézetet kezd a beszédét:

„Lassan közeleg a jövődő
Gyorsan röppen el a jelen
Örök csendben nyugszik a múlt”

Beszéde a múzeumalapítónő alakját idézi fel. Az intézményt az EMKE és a vezetése alatt álló Kolozsvári Történelmi Ereklje-Múzeum nevében köszönti. Az udvarhelymegei Gazdasági Egyesület elnökeként SZENTERZSÉBETI SZAKÁTS Péter hozza az ottaniak üdvözlét. Az EKE képviselőjeként RROSKA Márton szintén az EME és a Székely Nemzeti Múzeum között von párhuzamot. A Gyergyóvidéki Gazdasági Egyesület nevében MAKKAY Domokos, a csíkmegyei székely gazdaközösség részéről BALOGH István, az evangélikusok nevében PAPP Endre, a katolikusok részéről ZOMORA Dániel, az izraelita hitközösség nevében MONTAY Imre üdvözlö a múzeumot. PANAITESCU professzor köszöntőlevelét ROSKA Márton olvassa fel, ő maga beszédében az elkövetkező évek nehézségeit vetíti előre: „Bizonyosak lehetünk benne, hogy az ezutáni 50 év sokkal súlyosabb és nehezebb lesz mert a körülmények egyre nehezebbek és súlyosabbak.” Üdvözlő beszédet mond még CSAKI Richárd a szebeni BRUCKENTHAL-múzeum képviselőjeként, ZÁGONI István a kolozsvári Székely

Társaság nevében, SZENTIVÁNYI Gábor uzoni gazda, SZABÓ Béni országgyűlési képviselő, VAJNA Miklósné a helybeli Jótékony Nőegylet nevében stb.³⁵ A díszközgyűlést SZENTKERESZTY Béla zárja be.

A kiállítások közül a legjobban a képzőművészeti kiállítás sikerül, de nagy érdeklődést keltett a terménykiállítás is. A képzőművészeti kiállításra négy termet foglaltak le a Kollégium épületében. Itt voltak megtalálhatók a megjelent székely festők művei: NAGY Imre 8, GYÁRFÁS Endre 3, PÁLFFY Mária 3, KÁSÁS Ernő 7, DIÉNES Jenő 2, INCZE Manó 4, GÖDRI Ferenc 7, DEZSŐ Miklós 31, KEÖPECZY SEBESTYÉN József 19, PATAKY Etelka 30, VASS Áron 38 képpel jelent meg. A kiállítást vásárral kötötték egybe. A megjelent művészek mint a katalógus megváltási díját és mint saját jövedelmüket képbevásárlási alapként a múzeumnak ajándékozták (38 883 lej). Ebből a múzeum kiadásai képbevásárlás címen 28 083 lejre rúgtak. A képek mellett néprajzi tárgyakat is beszereznek, valamint néhány terményt az EGE-kiállításból. Összesen 96 tárggyal gazdagodik a múzeum.³⁶ A Brassói Székely Társaság is a múzeumnak engedi át előadása tiszta jövedelmének a felét.

Összegezve, a szeptemberi ünnepek alkalmával körülbelül 1500–2000 ember látogatta meg a múzeumot.

Az igazi siker azonban a háttérben volt: ez alkalomra, 1929-ben CSUTAK Vilmos a múzeum jubileumi emlékkönyvével a legnagyobb két világháború közötti kisebbségi magyar tudományos kiadványt hozza ki. Hatalmas teljesítmény, feledteti azt, hogy BARABÁS Samu számára végül nem sikerült biztosítani a másik nagy tervezett kiadvány, a *Székely Oklevéltárat* újraindító/folytató VIII. kötet kiadását (az végül az Akadémia segítségével történik meg, 1934-ben). A harmadik nagy terv, ORBÁN Balázsnak a BÁNYAI János-konceptiójában bővített *Székelyföld leírása* kéziratban sem áll össze, de ennek előmunkálataként már egyéves múltra tekintenek vissza az Erdély magyar szellemi elitjét mozgósító, a jubileumi gondolatban fogant Székelyföld-kutató expedí-

ciók.

1930

1929 sikere után rendszeressé válnak az előadások és hangversenyek. Évente általában legkevesebb négy kulturális összejövetelre kerül sor, amelyeken a helyi meghívottakon kívül Erdély jelesebb személyiségeivel találkozhatik az érdeklődő közönség. Az összejövetelek mögött többek között jelentős tudományszervező tevékenység állt, és általuk a múzeum komoly hiányt pótolott. Az erdélyi magyar kutatónak 1930-ig még az *Erdélyi Múzeum* sem állt rendelkezésére, hogy tudományos tevékenységének eredményeit közzétegye. A szabad, úgymond „népszerűsítő előadások” fő nyeresége azonban nyilván az volt, hogy helyi szinten tudtak nagyobb számú közönséget érdekeltté tenni. Az előadásokról szinte minden esetben beszámoltak a székelyföldi és kolozsvári lapok, így ízelítőt kaphatott belőlük – bár jóval kisebb mértékben – a sajtó olvasóközönsége is.

Az 1930-as év első előadását június 9-re tervezik. Az est meghívottja a székelyudvarhelyi HORVÁTH Lajos tanár, székely zeneszerző, aki előadással egybekötött hangversenyt irányít majd. A helyi lap már június 5-től kezdve hirdeti egy „olyan székely művészi gárda vendég szereplését, amelyik nemrégiben két székely város lakosságának osztatlan tetszését nyerte meg szereplésével.”³⁷ A hangverseny színhelyéül a Székely MIKÓ Kollégium tornatermét választják, számítva a népes közönségre. A meghívottak jutalomdíjának kifizetése végett kénytelenek beléptidíjat megállapítani a hangversenyre, és az estélyt csak akkor tarthatják meg, ha a helyi pénzügyi hatóság engedélyezi az előadásra kirótt 5–10%-os adót. A Művészetiügyi Minisztériumtól szerencsére megkapják a 10%-os adókedvezményt Este 8 órai kezdettel, a program első pontjaként „LÉVAY Lajos udvarhelyi tanár rajzolta meg a magyar nótának a hun huj! huj! bölcséjétől a jelenkori szerzőkig eső történeti és művészeti pályafutását, jelentőségét, majd ugyanő mutatta be az egyes előadókat és számaikat”³⁸. Ezután következett HORVÁTH Lajos szerzői előadásában PETŐFI Csokonairól írt költeményének a megzenésített változata. Harmadik

pontként TOMPA László *Magányos Fenyőjét* éneklő BÁNYAI Edit. Utána a szerző dalaiból énekel el párat HORVÁTH Zoltán, BLÉNESSY Erzsébet zongorajátéka kíséretében, majd maga a szerző énekel székely énekeket. A *Sárga Rózsát* BÁNYAI SÓLYOM Edit előadásában hallhatta a közönség. Utána HORVÁTHné SOMSAY Erzsébet olvasott fel verseiből. Őt BÁNYAI Edit követi, aki PETŐFI *A két vándor* című költeményét éneklő el. Az öt perces szünet után újból BÁNYAI Edit énekel egy PETŐFI-költeményt. Az est tizenegyedik pontjaként a szerző énekel el néhány székely dalt. BLÉNESSY Erzsébet zongorajátékát – *Székely Verbunkos (Csürdöngölő)* –, majd a BÁNYAIÉ előadta ANDRÁSSY-RÁTZ S. és HALMÁGYI S. énekelt verseket (*Hogy is tudtál elfelejteni, Dédelgetett rózsá*) követően az estet a szerző HORVÁTH Lajos zárja saját dalaival. A szerző dalait mindvégig ÚJVÁRI Elvira, a BÁNYAI Edit énekét pedig férje, BÁNYAI János kísérte zongorán. A közönség rendkívül népes volt, ami az eladott jegyek árából is kitűnik, hiszen a 40 lej 60 banis belépőből összesen 5400 lej gyűjt be. Ez az összeg sem elég azonban a kiadások fedezésére, ahogy ezt az utólagos számvetés kimutatta, a kiadások összege 6145 lejre rúgott.³⁹

Még 1930 őszen ismeretterjesztő előadásra is sor kerül, egy történelmi és egy néprajzi jellegű tanulmányt mutatnak be. A meghívottak ROEDIGER Lajos igazgató-választmányi tag és régi munkatárs (dolgozatának címe *A régi székely konyha*), illetve ERŐSS József nyugalmazott gimnáziumi tanár (*A székely rendi osztályok alakulása*). A november 9-i előadást idejében meghirdetik, a közönség pedig ingyen tekinthette meg. Az előadásokat a *Székely Nép* is leköszli.⁴⁰ Az év utolsó előadását a múzeumban TAVASZY Sándor teológiai tanár tartja, CSUTAK Vilmos barátja. Mint mindig, most is el kellett járni a jogi procedúrát a hatóságoknál, enélkül az előadást könnyen betilthatták volna. CSUTAK Vilmos ezúttal TÓKÉS Ernő református esperest kéri meg, hogy Bukarestben nyújtsa be a múzeum kérését az előadásra kirótt adó 5%-ra való lecsökkentését illetően. A december 15-i előadás címe: *Uralkodó irányok az európai szellemi élet*

történetében. Az előadáson befolyó jövedelem (748 lej) ez alkalommal sem haladta meg a kiadás összegét (871 lej), ám a közönség a sajtó szerint egy igazán színvonalas tanulmányt hallgatott.⁴¹

1931–32

A következő év, 1931. február 18-án Sepsiszentgyörgyön épp a farsangi multság zárul, amikor hirdetőplakátok jelennek meg az utcán, és az érdeklődők figyelmét egy előadásra hívják fel a múzeum dísztermében, február 21-i időponttal. A meghívott dr. KRISTÓF György, aki a múzeum felkérésére egy irodalmi jellegű ismeretterjesztő tanulmányt mutat be *Legújabb regényirodalmunk* címen. „Ez a kérdés ma igen közel áll a magyar olvasóközönség lelkéhez – közli az igazgató-választmány a helyi lapban –, erdélyi irodalmunk éppen a regényírás terén indult új csapásokon, s rövid idő alatt sok értékes munkát termelt ki. Ezek sok új, számunkra ismeretlen dolgot tartalmaznak. Mind olyan kérdések, melyről társadalmunk minden rétegének tájékozódást kell szereznie, hogy azután vágyat érezzen, kedvet kapjon, s örömet lelje azoknak olvasásában.”⁴² Az előadás szombat este fél kilenckor kezdődik. Belépti díjat a múzeum nem szed, csupán adományokat fogad el. A közönség szép számban meg is jelenik, hogy a BÁLINT Dénes által tartott köszöntőbeszéd után közel egy óra hosszat hallgassa KRISTÓF Györgyöt. Az előadás jellege ezúttal is népszerűsítő, hisz az előadó bevezetőként felvázolja a magyar regény történetét, felosztva azt a régi, új és legújabb regényirodalomra. Párhuzamot von a régi és új regény közt, ezzel szemléltetve a magyar regény bizonyos sajátosságait, amelyet az megőrzött a legrégebb időktől. Ezután mintegy szűkítve a témakört, elmondja az erdélyi magyar regényirodalom akkor immár tízéves történetét. Ennek keretén belül pedig külön kitér egyes szerzőkre. Különösen GULÁCSY Irén *Fekete völgyének* és *Pax vobis* című regényei kapnak dicséretet. GULÁCSYt az erdélyi irodalom élére állítja, ezt a státust – mind mondja – nyelvével, kor- és jellemrajzoló erejé-

vel, elbeszélő tehetségével és stílusával érdemelte ki. Továbbá ismerteti BERDE Máriát, SZABÓ Máriát, GYALLAY Domokost, MAKKAI Sándort és NYÍRŐ Józsefet. Megemlékezik az elhunyt BENEDEK Elekről, mint a háború utáni erdélyi szellemi élet vezető egyéniségéről. A magyarországi szerzők közül főleg SZABÓ Dezső, KOMÁROMY János, BIBÓ Lajos kerül említésre.⁴³

Alig egy hónap múlva a *Székely Nép* hirdetést tesz közzé, hogy KÓS Károly, aki „ma egyik legkiválóbb látású és legönzertlenebb vezető munkatársa az erdélyi magyarságnak”, március 27-én a városba érkezik, és másnap (szombat) este fél 9-től előadást tart a népművészetről és háziiparról.⁴⁴ Mindezt ezúttal is tartalmas levelezés előzte meg CSUTAK Vilmos és KÓS Károly, illetve a múzeum és a hatóságok között. TÓKÉS Ernő esperes intézkedik ismét a minisztériumban az adócsökkentési engedély megszerzése érdekében. A minisztérium annyit köt ki, hogy az előadást nem kísérheti semmilyen más jellegű „művészi megnyilvánulás”. Az önkéntes adományokból 928 lej gyűlt be, ami alig haladta meg a nyomdai, postai, illetve fűtés és világítás révén felmerülő 829 lej kiadást,⁴⁵ de a gazdasági válság éveiben az ilyen számok nem mérvadók: 115 fős volt a hallgatóság.

CSUTAK Vilmost TAVASZY Sándor kéri meg 1930–31 telén, tartana február második felében népszerűsítő előadást Kolozsváron.⁴⁶ CSUTAK mentegetőzik, a szabadelőadás nem az ő területe, mondja, de végül csak megígéri a dolgozatot, amelyhez TÖRÖK Andor is ad anyagot és segítséget. A BACH-korszakbeli Erdély történetéről 1931 tavaszán tart a múzeum dísztermében is előadást. Az estet április 25-re tervezik. „Akit ennek a szomorú emlékü, de az erdélyi székely nép életakarásáról mégis vigasztaló és felemelő képet nyújtó korszaknak a története érdekel, és aki a múlt tanulságaiból lelkierőt és útmutatást akar méríteni hivatása és kötelességei teljesítésére, bizonyára részt vesz az ismeretterjesztő előadáson” – hirdette a helyi lap,⁴⁷ melyben KONSZA Samu nem sokkal később részletesen is beszámol a szombat esti előadásról.⁴⁸ A felolvasás elején CSUTAK megrajzolja a

korszak időbeli kereteit – elnevezését az akkor kormányzó belügyminisztertől kapta. A BACH-korszak idején Erdély élén br. WOHLGEMUTH altábornagy, SCHWARZENBERG és LICHTENSTEIN álltak. Kormányzóságuk alatt az általános bosszúvágy hangulata terjengett az Erdélyt adminisztráló hatóságok körében. Ekkoriban – mondja az előadó – „a bitófa, golyó, börtön, a nehéz adók és az osztrák ezredekre való besorozás mindennapos cselekedet volt”. Így a magyar szellemi élet vezetőinek egy része börtönbe kerül vagy kivégzik, másik része külföldre menekül. A tartományt az „összbirodalomba” olvasszják, ez pedig új közigazgatási szervezet kialakítását jelentette, ami egy sereg műveletlen és a helyi viszonyokat nem ismerő hivatalnoksereget hozott magával. A krími háború idején (1854) megszűnik az ostromállapot, de a háborús erőfeszítéseket a magyarság is megérezte, hisz az adók növekedtek. A rémuralom alatt élő erdélyi magyar értelmiség 1856 tavaszán kezd szervezkedni, ekkor alapítja meg a *Kolozsvári Közlönyt*. CSUTAK előadását a világosi fegyverletételtől egész a Székely Nemzeti Múzeum alapításáig, a székelység kitartó élni akarásának jelképéig kiterjeszti. 195-en hallgatták.

1931 júliusában a múzeum természettudományi kiszállások sorozatán látja vendégül két régi természettudós külső munkatársát: DIÓSZEGHY Lászlót és KÖNTZEI Gerőt. A a múzeum felkérésére ígéretet tesznek, hogy a tél folyamán előadásokat tartanak a múzeumban, ugyanekkor jelzi DOBAY József is, hogy felolvasást szeretne tartani.⁴⁹

Az őszi–téli előadásorozatot végül KERESZTES Károly kezdi meg.⁵⁰ KODÁLY Zoltán kérésére KERESZTES már jó ideje elkezdte gyűjteni a háromszéki dalokat. Most ezekből állít össze egy estét kitöltő műsort. A zeneestet november 15-én (vasárnap) fél 5 órai kezdettel tartják az előadóteremben, beléptidij nélkül, a következő címen: *A legutóbbi tíz esztendő székely dalköltészete Háromszéken*. A dalokat zongorakíséret mellett éneklí a helybeli GYÖRBIRO Panni és BEDÓ Gábor, VARGYASI Erzsébet és KÁDÁR Mihály

Szentkirályból, valamint VARGHA Róza és SZÁVUJ Elek Sepsibesenyőről. Ők adják elő a KERESZTES által összegyűjtött ötven dal egy részét. A vasárnap délutáni előadáson a hallgatóság nem fér be a múzeum előadótermébe, főleg a „sepsi református egyházmegye ifjúsági konferenciájának a legény- és leányhada” töltötte meg a padokat. A népdalestet CSUTAK Vilmos nyitotta meg, aki rámutatott arra, hogy a „nyomorúságos időben kényelmes begubózás helyett keresve sem lehetne vigasztalóbbat, főlegmelőbbet találni a háromszéki székelyek művészi tehetségeinek teremtő erejének bizonyosságainál: a szívből fakadt magyar daloknál”.⁵¹ Mivel a helybeli érdeklődők többsége kimaradt a teremből, a múzeum vezetősége kénytelen volt elhatározni az est megismétlését december 6-i dátummal – ez előbb januárra halasztódik, majd végleg elmarad.⁵² A november 15-i est tiszta jövedelme 1155 lej.

A természettudósok által a télre beígért előadások is elmaradtak, illetve meghatározatlan időre halasztódtak, ellenben a múzeum vezetősége a helybeli Magyar Dalárda segítségével december 13-án megszervezi a KAZINCZY Ferenc emlékünnepelet, a nagy nyelvújító halálának százéves évfordulója tiszteletére. Az ünnepélyt vasárnap fél 5 órai kezdettel hirdetik meg a következő programmal:

1. LAVOTTA-CSOKONAI: *A reményhez* – énekli a helyi Magyar Dalárda
2. KAZINCZY Ferenc: *Tusakodás* – elmondja CSIKI József református segédpap
3. Emlékbeszéd KAZINCZY-ról (KONSZA Samu)
4. SZABÓ Jenő: *KAZINCZY* – szavalja SZABÓ Sára
5. CSOKONAI: *A tihanyi echóhoz* – énekli a Sepsiszentgyörgyi Magyar Dalárda⁵³

A *Székely Nép* négy nap múlva lehozza SZABÓ Jenő versét, és DEBRECZY Sándor tartalmas cikkben emlékezik meg az előadásról, párhuzamot vonva az azelőtt 71 évvel lezajlott emlékünnepelet (KAZINCZY születésének százéves évfordulója) és a mostani között.⁵⁴ „Vajon miért? Valóban az elmúlás gondolata annyira közel áll hozzánk? Vagy a gazdasági krízis

lehangoló érzése?” – kérdi a cikkíró, miután megállapítja, hogy az ünnepélyen kevesen vettek részt. KONSZA Samu, írja, előadásában a rokokó háttérének hangulatos megfestése után rátért KAZINCZY nyelvújító tevékenységének, irodalmi reformjainak, folytatja, valamint „nemzetépítő működésének” alapos kifejtésére. Eleven erővel rajzolta meg KAZINCZY írói portréját, a szép és az ízlés törvényeinek hódoló stílisztát, a nemzetéért rajongó hazafit. Előadását eredetiségre valló következtetésével fejezi be, amikor a KAZINCZY és Erdély között fennálló kapcsolatot tárgyalja: „KAZINCZY Erdélynek azt jelentette, hogy az ismeretlenségből kiemelte, és a nyelvújításnak s nyomában a politikai és általános szellemi haladásnak a körébe bevonta”.

A KAZINCZY-est ráfizetéses, a 725 lej bevételnél 161 lejjel több a kiadás. Az 1931. év mérlege azonban jó: az öt ismeretterjesztő előadás összes tiszta jövedelme 4891 lej volt. Az 1932. márciusi ügyvezető-tanácsi gyűlésen dr. BENEDEK János indítványára elhatározzák, hogy ezentúl az irattárban is megőrzik az előadások szövegét, sőt, az eddigi előadóktól is bekérik visszamenőleg. Megkísérelnek az állami forrásokkal is élni, 1929-ben már részesültek egyszer, 64 246 lejjel a látványossági adó címén Háromszéken begyűlt összegekből, és most a Pénzügyminisztériumhoz készülnek fellebbezni, hiszen a megye 1931-ben is csak 10 000 lej segélyt adott, 1932-re is ennyit irányozott elő, Sepsiszentgyörgy város pedig megtagadta a segélyezést, holott a megye többségi kultúrintézményei részesülnek a keret törvényadta lehetőségeiből.

Szegényebb év következik, 1932 folyamán a múzeumi akták csupán egy előadásról számolnak be, ez az október 22-én lezajló ARANY János-emlékünnepelet. A nagy költő halálának ötvenéves évfordulója alkalmából megrendezendő ünnepélyre a múzeumi vezetőség gazdag programot állított össze. Elsőként az ARANY-RÉVFY *Rendületlenül* című darabot énekli a sepsiszentgyörgyi Magyar Dalárda. Utána JANCsó Gizella szaval el ARANYtól egy verset (*Kozmopolita költészet*). DEMETER Béla főgimnáziumi tanár ARANYról tart

előadást. Az est negyedik pontjaként VAJDA Gáspár református lelkész szavalja el JAKAB Ödön ARANY János című versét. Az ünnepély záróakkordjaként a magyar költő néhány művét éneklí el a református kollégium énekkara, így a *Kondorosi csárda mellett*, a *Hej iharfa, juharfa* hangzik el. A költeményeket KERESZTES Károly írta át énekkarra.⁵⁵

Az 1933-as év

Az év előadássorozata márciusban kezdődik. CSUTAK Vilmos egy március 22-i levélben kéri fel BALOGH Ernő kolozsvári tanárt, hogy válasszon témát, amiről egy ismeretterjesztő előadást tudna tartani. Csupán arra kéri, hogy idejében küldje el előadása címét, mivel azt be kell mutatniuk a helyi hatóságoknak. Az előadás március 31-i színhelyének a Székely MIKÓ tornatermét választják, egyrészt mert az előadást vetítés is kíséri, a kollégium pedig rendelkezett vetítógéppel, másrészt a múzeum népebb közönségre számított. Az iskola a termet bérmentesen adja ki a múzeumnak, csupán a fűtés és világítás költségeit kell fedezni.⁵⁶ BALOGH Ernő a természetes barlangok keletkezésétől indulva, az erdélyi cseppkőbarlangokat ismerteti, de vetítenek képeket a faüszátásról és medvevadászatról is.⁵⁷

Ez év nyarán, mint vendéglátó, a Székely Nemzeti Múzeum és ezáltal Sepsiszentgyörgy ad otthont az Erdélyi Múzeum-Egyesület szokásos évi vándorgyűlésének. Érdemes kiemelni, az Egyesület régi vándorgyűléseinek történetében ez az egyetlen alkalom, amikor nem egy város vagy annak magyar közössége hívja meg, ismeretterjeszteni a rangos vendéget, hanem egy partner tudományos intézmény. Az Egyesület már június folyamán megkezdí a szervezést, és levélben kéri fel az előadókat. A vándorgyűlés programját úgy állították össze, hogy a hangsúly a Székelyföld problémáira essen, úgy kulturális, mint gazdasági kérdések tekintetében. Az összejövetel programja három fontos területet ölelt fel: tudományos és népszerűsítı előadások, hangverseny, városnézés, illetve kirándulás. A vándorgyűléssel egyidőben az Erdélyi Gazdasági

Egylet augusztus 26. és 30. között kiállítást szervezett, ezzel a két rendezvény kölcsönösen biztosította a látogatók nagyobb számát. A kiállítások és előadások, illetve a hangversenyek színhelyéül a MIKÓ Kollégium tornatermét és udvarát választják.⁵⁸ A rendezvénysorozat augusztus 26-án kezdődik, este 8.30-kor, a kollégium tornatermében, hangversennyel. Első műsorszámként VERESS Gábor székely népdalait éneklí a sepsiszentgyörgyi férfdalárdákból alakult öszkar, MIRTSE Dénes szemerkai karmester vezényletével. Utána WUTSCHI Alfréd hegedűművész és BÁGYA András kollégiumi zenetanár zongorakiséretében hallhatta a közönség SCHUBERT és BRAHMS darabjait (*Ave Maria*, *Magyar táncok*). A harmadik pontban ÜRMÖSSY Magdolna kolozsvári operaénekesnő lép fel STRAUSS *Denevér* című operájából a *Kacagó áriával*. Zongorán kíséri BENEDEK Kálmán. Az ária után KÓS Károly népszerűsítı előadása szerepelt a programban, ám a meghívott nem tudott eljönni, tudjuk meg CSUTAKnak az augusztus 20-án KÁNTOR Lajoshoz intézett leveléből.⁵⁹ A hangverseny NAGY Kristóf *Szerenád* című darabjával folytatódik, amelyet a sepsiszentgyörgyi Református Egyházi Dalárda ad elő NAGY József vezényletével. A 26-i előadásra a múzeum háromféle jegyet bocsát ki: 300 darab 42 lejeset, 200 darab 32 lejeset és 200 darab 20 lejeset.⁶⁰

Az augusztus 27-i műsort „szabadtéri előadásként” emlegetik, mivel megrendezésére a kollégium udvarán kerül sor, este fél 8-tól. A programban többnyire énekszámok szerepelnek. Kezd a Háromszék vármegye községeinek egyesített zenekara (*Nyitány*, vezényel KOVÁTS András rétyi református lelkész). A műsor második pontjaként egy kevésbé ismert műfajjal rukkolnak elő a csíkiak: 200 csíki székely nő és férfi egy régi csíki lakodalmat játszanak el a remetei FILEP Judit rendezésében. Ezután a *Háromszéki kukoricafosztó* jelenet keretében ARANY János *Rege a csodaszarvasról* című költeménye kerül bemutatásra. Ugyancsak a jelenet keretében Hunor és Magyar mondáját jeleníti meg Sepsiszentgyörgy ifjúsága és a 30 tagból álló „tündér balett” csoport. A három-

székelyek után az udvarhelyiek mutatják be az énekekkel, játékokkal és táncokkal dústított „udvarhelyszéki fonót”, 150 udvarhelyi székely nő és férfi szereplésével. Az est utolsó pontjaként újból a Háromszék vármegye községeinek egyesített zenekara énekel különböző népdalokat, vezényel KOVÁTS András. A 27-i estre a belépők ára egységes volt, a múzeum 2000 darab 20 lejes jegyet rendelt.⁶¹ A rendezvények harmadik napján, 28-án a „Székely nótaest” keretében székely dalokat énekelnek „falusi legények és leányok”, és régi székely tánczenét játszanak „falusi cigányok”. Az estre a beléptíj egységes mindenkinek, 22 lejes.

A múzeum vezetőségének nem kis munkába került ezt az ünnepélyt megszervezni, főleg az akkor uralkodó általános gazdasági válság miatt. Kulturális célokra azonban áldozott az erdélyi magyarság. Az ünnepélyen megjelenő előadóművészek némelyike honoráriumot kért, ez azonban ritkán volt nagy összeg. A kolozsvári ÜRMÖSSY Magda művésznőnek például a múzeum 500 lej tiszteletdíjat, útiköltség megtérítést, szállás- és ételmezei költségek megtérítését, valamint a kocsis és hordár kifizetését ígérte, amit az énekesnő el is fogadott.⁶²

A nyár folyamán az igazgató több művészt is felkeres levelel, kérve az előadáson való részvételre. Sok esetben az előadókat az anyagi támogatás sem tudta meggyőzni. TOMPA Lászlót például arra kérte CSUTAK, hogy az utazási költségek megtérítése és honorárium fejében jelenjen meg saját alkotásaival az augusztus 26-i délutáni ünnepségen; mint láttuk, a TOMPA neve nem fog belekerülni a programba.⁶³ KÓS Károly utolsó percben mondja le előadását és CSUTAK kénytelen KÁNTOR Lajost megkérni, hogy helyettesítse őt valakivel. KÓS helyett így dr. FERENCZY Zsigmond fog előadást tartani.⁶⁴

Maga a vándorgyűlés augusztus 27-én kezdődik a 11 órai megnyitó díszüzléssel. Ekkor dr. BIRÓ Vencel BÁTHORY István születésének 400 éves évfordulója alkalmából tart előadást. A díszülés után az EME babékoszorút helyez el GYÁRFÁS Jenő és LÁSZLÓ Ferenc sírjára. Előbbiről KÓS Károly kellett volna emlék-

beszédet mondjon, utóbbiról TAVASZY Sándor beszélt. A koszorúzás után a társaság ebédelni vonul, ahol TUSA Gábor elmondja serlegbeszédét MIKÓ Imréről.⁶⁵ Ezután megkezdődhetnek a különböző szakosztályok előadásai, négy témakörben.

- I. Bölcsészeti-, nyelv- és történettudományi szakosztály
- II. Természettudományi szakosztály
- III. Orvostudományi szakosztály
- IV. Jog és társadalomtudományi szakosztály⁶⁶

Ezek egyrészt népszerűsítő előadások voltak, amelyeket a díszteremben tartottak, másrészt pedig a szak- vagy tudományos előadások, amelyeket szűkebb körű közönség előtt, a múzeum olvasótermében hallgathattak meg a szakemberek. Az előadások megszervezésében az EME és a Székely Nemzeti Múzeum már szorosabban együttműködött. Az EME felkérését egy-egy székelyföldi kutatóhoz sok esetben a múzeum közvetíti. BOGÁTS Dénes pl. CSUTAKkal közli levélben, hogy *A régi Háromszék topográfiaja a helynévkutatások alapján* címmel tart előadást. BARABÁS Samunak az EME a következő című előadást ajánlja: *Oklevél-szemelvények*, utalva az éppen akkor készülő kötetére. Az öreg tudós szerényen visszautasítja ezt a címet, de helyette ajánl egy másik témát *Hamis székely oklevelek* címmel, amelyet valakivel felolvastatna. CSUTAK Vilmost, mint várható is volt, az EME egy múzeumtörténettel kapcsolatos előadás megtartására kéri fel, *A Székely Nemzeti Múzeum története és kulturális jelentősége* címmel. CSUTAKnak csak egy kívánsága van, nevezetesen ahhoz, hogy az ünnepség adminisztratív dolgait intézni tudja, előadását tegyék délelőttre. Az EME a múzeum igazgatójának közvetítésével levelezik TÖRÖK Andor elnökkel, akit arra kérnek, hogy népszerűsítő előadását *Kézdivásárhely történetéből* írja, *Szemelvények Kézdivásárhely történetéből* vagy bármi más címmel, de mindenképp a város történetéből, mivel az „minden kolozsvári, sőt még a háromszékelyek, és különösen a sepsiszentgyörgyiek előtt is ismeretlen. Ezt kívánja mind a múzeumunk, mind az EME érdeke”.⁶⁷ További

szakelőadásokkal jelentkeznek a múzeumőrök közül FELSZEGHI István (*Adatok Sepsiszentgyörgy történetéhez*) és KONSZA Samu (*Háromszéki dalköltészet*). Az előadások szövegét az EME által minden vándorgyűlés alkalmából megszerkeztett *Emlékkönyv* őrizte meg az utóknak. A vándorgyűlés ülészakaira az EME díjtalan belépést kért, így is növelve a hallgatóság számát. A hatalmas szervezői munka, amelynek során a múzeum 500 darab meghívót küldt szét a három székely vármegyébe, mozgósítja a falusi lelkészeket a vidéki lakosság értesítése érdekében, vállalja a hatóságokkal való hivatalos ügyek intézését, biztosítja a sikert, és a négynapos rendezvénysorozat eredményesen zárul. A kollégiumbeli estek jövedelme egy október 5-i számvetés alapján elérte a 2748 lejt.⁶⁸

1934

1934 áprilisától a múzeum újrakezdi a többé-kevésbé rendszeres előadások sorozatát, ezért ismét napirendre kerül azok megadóztatásának az ügye is. Ennek érdekében március folyamán a múzeum kérést fogalmaz meg a Pénzügyi Minisztérium előadásokra, autókra és szerncsejátékokra kivett adók ügyét intéző irodájához (Biroul de spectacole, automobile și jocuri de noroc). Ebben kéri az előadások adómentességének a jóváhagyását és az ebbéli intézkedés továbbítását a helyi pénzügyi szervekhez. A kérést most is TÓKÉS Ernő bukaresti református esperes intézi. A minisztérium közli a múzeummal, hogy kérésük értelmetlen, minekutána ők egy 417-203 és egy 55-495/1933 számú körlevélben már leszögezték, hogy a konferenciák, irodalmi estek és kiállítások, egyszóval azok az előadások, amelyeket nem kísér semmilyen más művészi vagy sportmegnyilvánulás, nem megadózthatóak, és ezekre az előadásokra nem kell vízjeles papírt használni.⁶⁹ A levél nem tartalmaz semmilyen rendelkezést a hangversenyek tekintetében, de mint látni fogjuk, a következő években a múzeum egyre kevesebb hangversenyt rendez. Inkább a népszerűsítő előadások válnak gyakorivá.

Az első 1934-es ismeretterjesztő előadást

április 15-én, vasárnap tartják. Az előadó a múzeum régi munkatársa, ROEDIGER Lajos nyugalmazott főgimnáziumi tanár, igazgató-választmányi tag. Az előadott tanulmány címe *Leánykérés Kovásznán az antivilágban*. Az előadást eredetileg március végére tervezték, de az előadó kérésére átteszik április közepére, mivel az akkorra eső húsvét miatt esetleg kevesebb résztvevőre lehetett számítani. Az előadás előtt a hatás kedvéért az öreg tudós székely menyasszonyi kelengyével vetette körül az előadói asztalt. Előadásában meleg derűvel ismertette, írja a sajtó, a leánykérés, hívogatás, leány-legény búcsúztatást, hazakísérést, a vőfélyrigmusokkal cifrázott, a mennyegzős vendégség eseményeit kísérő verszeteket, majd régi fotósként, CSEREYné egy fényképpel sokszorosított virágrajzát osztogatta.⁷⁰ Annak ellenére, hogy belépődíjat a hallgatóság nem fizetett, 401 lej bevétel gyűjt össze, amiből fedezni tudták a 340 lej kiadást.⁷¹

Hogy a politikai hátteret jelezzük, két nap múlva, éjjel verik szét a sepsiszentgyörgyi, főtéri 48-as honvédelemk talapzatát is a prefektus rendeletére. CSUTAK Vilmos huszonöt éve múzeumőr. A szíve lassan nem bírja már a folyamatos, páratlan erőltetett menetet, amellyel a Múzeumot és a MIKÓ Kollégiumot vezeti, sikerről sikerre LÁSZLÓ Ferenc halála után is. Még két éve van hátra. Április 28-án kerül sor az év második, vetítéssel, szavalatokkal fűszerezett előadására. A szombat esti előadó KERNné BIBÓ Erzsébet múzeumőr. Előadásának címe *Nemzetünk eredete s a hun-magyar azonosság gondolata*, a csodaszarvas mondáját boncolgatja. KERNné a szarvas alakjának a régi népek képzeletében való szerepéből indult ki, és érveket hozott fel amellet, hogy az ezt tárgyaló mondák közül egyedül a magyar rege köti össze a szarvas alakját a honalapítás gondolatával, ami azt igazolja, hogy e monda eszméjét nem nyugatról kölcsönöztük, hanem azt őseink Ázsiából hozták magukkal.⁷² A tisztes számú közönséget megmozgató est jövedelme 663 lej.⁷³

Május 2-án sikerül megnyerni a városba érkező KÓS Károlyt egy előadás megtartására. Ezúttal a műépítész KÓS Károly szólt a közön-

séghez, egy exotikus téma kapcsán: *Kelet építőművészete Nagy Szulejmán korában*. Az író annál is inkább jogosult volt egy ilyen témájú előadás megtartására, mivel a világháború alatt közel két évig volt Konstantinápolyban. Az ugyancsak vetítéssel oldott előadás bevezetésül felvázolta a bizánci építőművészet fejlődését a Hagia Szofia templom méltatásával, valamint orosz kiágazásának bemutatásával, majd a mohamedán egyházi építészetet ismertette. Fejtegetései magvát Szinán janicsár közlegény építő lángelméjének kibontakozása adta, aki először egy perzsiai hadjáratban old meg egy hídépítést, majd Isztambulban mecset-költészetét terjeszti, és végül Edirmében (Drinápoly), a nagy mecset megteremtésével teszi fel munkásságára koronáját. Párhuzamot vont a mecset és a római Szent Péter bazilika kupolája között, rámutatva arra a tényre, hogy a törökök sokkal jobban oldották meg a kupolaépítést. Ezután kelet és nyugat két nagy alakjának, Szinánnak és MICHELANGELO-nak életéből olvasta ki a fejlődésük hasonlóságait.⁷⁴ A május 5-i előadás jövedelme 590 lej.⁷⁵

KÓS Sepsiszentgyörgyről a menasági házhoz utazik CSUTAKKAL, hogy annak szétbontásánál jelen legyenek. Az előadások olyan sűrűn követik egymást ezekben a hónapokban, hogy a múzeumi vezetőség még plakátokat sem tud nyomtatni, az előadásokat gépelt, féloldalas egyszerű papírlapokkal hirdetik. Ezeket a MIKÓ Kollégium diákjaival küldik szét a városba. Érződik, hogy az általános gazdasági válság végetért.

Május 19-én este fél kilenckor sor kerül az év negyedik előadására is, amelyet CS. BOGÁTS Dénes, az erdélyi oklevél-szójegyzékek atyja tart *Mire tanítanak a helynevek* címmel.⁷⁶ „Tanumányában rámutatott arra, hogy a háromszéki hely- és határnevekből az évszázadokon át nemzedékről-nemzedékre szálló tanúbizonyságokból milyen fontos és téveszthetetlen adatokat lehet kiolvasni a székelyföldi települések múltja felől.” A zuhogó eső miatt kis számú közönség előtt adta elő tanulmányát,⁷⁷ egy hét múlva, május 26-án azonban a múzeum előadótermére ismét szükség van. Ezúttal a maga is művész GÖDRI Ferenc múzeumőr tart beszédet

BARABÁS Miklós festőművész életéről, művészetének jelentőségéről és a Székely MIKÓban levő képeiről. A két utolsó előadás összjövendelme 1904 lej volt.⁷⁸

Természetrajzi témájú dolgozatok ritkábban hangoztak el a korábbi estek alkalmával, ezért jól fog, hogy a most nyáron újrainduló természettudományi kutatóutak kapcsán június 9-re a múzeum dr. BOGA Lajos tanárt hívhatja meg, aki a *Székelyföld állatvilágáról* beszél.⁷⁹ A kutató „kissé túlméretezte fejtegetései megalapozását, mert az éghajlat, a növényzet és geológiai tényezőinek az állatelőfordulásra gyakorolt hatásaiból indult ki”, majd egysejtűektől örvényférgekig rendszeresen ismertette a székely állatvilágot. Így viszont nem maradt ideje a múzeum madárgyűjteményének a bemutatására, tájékoztat a *Székely Nép*.⁸⁰

A nyári hónapok megszakítják az előadásszervezést. De október 15-én újra előadás van a múzeumban, a legszárazabb témát is elevenné bontó, az őskor kutatásában annyira otthonos ROSKA Márton tartja, *A prehisztorikus ember munkája* címen. Az eredetileg október 13-ra tervezett előadást azért halasztották el két nappal, hogy ne az aradi vértanúk napjára essen. Az üdvözlő beszédet BENEDEK János közjegyző, igazgató-választmányi tag mondta el. Az est bevétele csak 401 lej, de a látszat ismét csal: a díszterem zsúfolásig tele volt.⁸¹

1935

1935 első előadását január 20-án tartják, „KÖRÖSI CSOMA Sándor Emlékünnepély” néven. Ettől az évtől kezdve egyre gyakrabban találkozunk a múzeumi akták között az előadások szövegével, mivel a helybeli hatóságok (pénzügy, rendőrség) minden egyes előadás szövegét bekérték ezentúl, és csak ellenőrzése után engedélyezték vagy sem az estet. Sötétedő világ, a sajtóból a kultúrmissziós területté nyilvánított Székelyföldön is kitiltatnak a magyar helységnevek A szövegek bekérése számunkra nagyon hasznos (a sors fintora, hogy a saját, 1932-es szándék, az előadások megőrkítése így valósul meg), annál nagyobb problémát jelentett

a múzeum előadásszervezőinek. A KŐRÖSI CSOMA születésének 150 éves évfordulója alkalmából rendezett ünnepély programja KONSZA Samu emlékbeszédén kívül énekszámokat és szavakat tartalmazott. Ezek szövegét is bekéri a helyi hatóságok. Az ünnepélyre a pénzügy 220 lejtől 1100 lejig terjedő adót akart kiróni. Adót abban az esetben kell csak fizetni, ha az előadást előzetesen bejelentik a helyi önkormányzathoz, viszont amennyiben nem jelentik be, a hatóságok erőszakhoz folyamodhatnak, betilthatják az ünnepélyt. A hivatalos formások elintézése után végül a következő programmal kerül sor az ünnepélyre:

1. MIHÁLYI-DEÁK: *Emlékünnepen* – előadja a sepsiszentgyörgyi református egyházi dalárda, NAGY József vezetésével

2. KŐRÖSI CSOMA Sándorról emlékbeszédet mond dr. KONSZA Samu igazgató-őr

3. KERESZTES Károly székely dalgyűjteményéből és daljátékaiból énekel KŐRÓDI Rozália és KŐRÓDI József, zongorán kíséri KERESZTES Károly

4. ÁPRILY Lajos: *A zarándok* – szavalja VAJDA Gáspár szemerjai református lelkész

5. KÓNYA-TÁRCZA: *CSOMA Sándor* – éneklő a szemerjai református egyházi dalárda vegyeskara, MIRTSE Dénes vezényletével

Az est kiemelkedőbb műsorpontja várhatóan a KONSZA Samu emlékbeszéde volt, *KŐRÖSI CSOMA Sándor emlékezete* címen. KONSZA párhuzamot von a 300 évvel azelőtt elhunyt SZENCZI MOLNÁR Albert és a 156 éve született KŐRÖSI CSOMA Sándor között. Az okot az összehasonlításra az adta, hogy „mindketten székelyek voltak. Az előbbi a Dunántúlra elszármazott székely családnak a sarja, az utóbbi itt a Kárpátok lábánál, közöttünk született. Mindkettőt valami ősnomád természettel ruházta fel az Isten. Az egyiknek három nagy útból állott az egész élete, mely három nagy útjában bejárta fél Európát, a másik szintén három nagy úttal beutazta fél Európát és fél Ázsiát. Mindkettőt hat évtizedet élt, és mindkettőt csak a múzsa kegyelte, nem a sors.” Előadását KŐRÖSI életének és kutatói jelentőségének felvázolásával folytatja. KŐRÖSI

tudós utazó volt, akinek útja életmű és életút is volt egyben. Őt kutatni, mondja, „nem elég az eredményeket nézni, hanem azt is tekintetbe kell venni, hogy hogyan és mit”. Ezért a megemlékezés legelső kívánalma végigkísérni útját, felsorolni, mit látott, mit fedezett fel és mi az értéke a felfedezetteknek. Miután KŐRÖSI az „ősi fészket” kereste, felteszi a kérdést, elérte-e KŐRÖSI CSOMA Sándor a célját? A válasz: nem, az őshazát nem sikerült megtalálnia. Csak-hogy ő nem csak ezen egyetlen cél miatt ment keletre, hanem azért is, hogy tanuljon. Végezetül kiemeli a nagy utazó művének világirodalmi jelentőségét, melyet a tibeti szótárral, nyelvtannal és tanulmányaival példáz. Ide tartozik a budhizmus tibeti ága régi irodalmának a kiaknázása is.

Visszatérve prózára, az előadás tiszta jövedelme 929 lej volt, a zsúfolásig telt teremben mintegy 250-en voltak.⁸²

Alig egy hét múlva, január 27-én, vasárnap délután 5-től kerül sor egy másik előadásra, természetrajzi témával, TÖRÖK Andor nyitotta meg. Az első előadó DOBAY László ornitológus, dolgozata *A madarak költözködése mint biológiai jelenség*. A másik előadó KÖNTZEI Gerő természettudós, dolgozata *Adatok és tanulmányok a rovartan köréből*. Most teljesítik 1931 júliusában tett ígéretüket. Az előadást újabb, a hatóságok akadékoskodása miatti kálvária előzte meg, végül a kivonatokat ellenőrzők engedélyezik az összejevetelt. A 62 éves, dicsőségmentes DOBAY László mint vasúti felügyelő lett ornitológussá, munkájával a székelység körében szeretné fejleszteni kedvenc tudományágát. A Küküllőváron élő KARATNAI KÖNTZEI Gerő nyugalmazott, volt hátszegi tisztiorvos már 30 éve foglalkozott rovargyűjtéssel, a múzeummal pár éve lépett kapcsolatba és ő az egyik fő szervezője a múzeum 30-as évekbeli székelyföldi kutatóútjainak. Az előadás tiszta jövedelme 363 lej, 65 felnőtt és 61 tanuló vett részt az előadáson.⁸³

Hat hónappal legutóbbi ittléte után ROSKA Márton április 29-én újból előadást tart a múzeumban *A háromszéki medence művelődéstörténeti fontossága az őskorban* címen. Az összejevetelt megelőző, ROSKA és CSUTAK

közötti levelezésből tudjuk, CSUTAK kéri az előadás szövegét, hogy azt bemutathassák a hatóságoknak, ám ROSKA mentegetőzik – rögtönzött szöveget szeretne mondani, csak az előadása főbb gondolatait tudja papírra vetni. A 29-i előadásra meghívják a volt MIKÓS, kézdí-vásárhelyi születésű KOVÁCS Istvánt is. KOVÁCS sokak szerint a legnagyobb erdélyi régész, ROSKA mellett a múzeum régiségtárá-nak másik nagy rendezője volt LÁSZLÓ Ferenc halála után. Most *Éremverési eljárások az ó-, közép- és újkorban* címmel tart előadást. A közönség figyelmét inkább az ROSKA előadása ragadta meg, mely rendkívül szemléletes módon magyarázta el a háromszéki medence kedvező földrajzi fekvését. A medence az idők során egy igazi kapu szerepét töltötte be kelet és nyugat között. Innen a fontossága, hisz befogad minden-féle kulturális hullámot, melyet feldolgozva vagy anélkül ad tovább. Ez a szerepkör érvényes nem-csak a nyugat-kelet, hanem az észak/északnyu-gat–dél közti kapcsolatra is. A medence geokul-turális szerepét a Székely Nemzeti Múzeum tárja-tárhatja fel, összegyűjtve és láthatóvá téve a vidék tulajdonképpeni lényegét.⁸⁴ A gondolat a térség kutatásának mai napig központi kérdése, LÁSZLÓ Gyula fogja újrafogalmazni 1945-ben: eurázsiai geostratégiai ponton élünk. KOVÁCS István a pénzverések történelmi korok szerint változó különböző módszereit mutatta be, ezeket pedig a múzeum éremtárából kivett néhány darabbal szemléltette. Rámutatott arra, hogy a készítésből miként lehet következtetni a föld mélyéből napfényre került pénzérmék születési idejére, értékére, valamint jelenlétükből a törté-nelem folyamán megyénk területén megfordult népekre.⁸⁵ Az előadás tiszta jövedelme 189 lej volt, a résztvevők száma pedig 85 – 72 felnőtt és 13 diák.

Az év következő összefoglalót május 12-én rendezik meg. Az előadó FELSZEGHI István, aki *A székely nép társadalmi állapota BETHLEN Gábor és a két RÁKÓCZI György alatt* címen tart előadást. A rendőrségi engedélyt az utolsó pillanatban, május 11-én, de megszerzik, így az előadó kiállhatott a műkedvelő közönség elé. Kifejti, hogy az önálló állami életet

élő erdélyi fejedelemség BETHLEN Gábor és I. RÁKÓCZI György uralkodása idején jutott el tekintélyének, hatalmának, erejének, szellemi és anyagi jólétének tetőfokára. Ebben az időben a székelységet is kedvezően kezelték. Ez fejedelmi intézkedésekben nyilvánult meg. BETHLEN a székelyeket megtarja a többi kiváltságos rend között, kötelezi a városokat, hogy háború idején a nemesség mellett a székelyeket is fogadják be falaik közé, bárány-dézszmától és a sajt-tizedtől is mentesítik őket. Mindezt azért, mert a székelység jelentette a fejedelemség legfontosabb haderejét. Hogy hadkötelezettségében mindenkit az őt megillető társadalmi kategória szerint kezel-jenek, BETHLEN Gábor lustrákat állítat össze, melyekben a székelyeket négy kategóriába sorol-ja. A székely haderő növelése érdekében meg-akadályozza a szabad székelyek önkéntes job-bágyosorba süllyedését. BETHLEN legjobb diplomatáit, tanácsadóit, követeit és katonáit a székelyek közül választja ki, akik rengeteg rang-hoz jutottak ilyenformán. BETHLEN halála után RÁKÓCZI Györgynek politikai érdeke fűződött a székelyek jóindulatának a megnyeréséhez, hisz a szokás az volt, hogy a szászok pénzt fizettek, a románok gabonát adtak, a székelyek hadakoztak. Ő is lustrákat készített a székelyekről, és főleg a jobbágy székelyeket részesíti előnyben. I., de főleg II. RÁKÓCZI György idejében a székelyek jó részének megváltozik a rendi státusa. Sajátos kategóriák is vannak, mint a solymárok, akik számos kiváltságot élveztek. II. RÁKÓCZI György ural-kodásának a végén azonban, mikor az 1657-es hadjáratban a sereg nagy részét fogságba ejtik a tatárok, nagyon sok székely is a Krímbe kerül. So-kan a foglyok közül csak 1668-ban szabadulnak.⁸⁶

Az előadás bruttó jövedelme 562 lej volt, a résztvevők száma 160 – 71 felnőtt, 89 diák. A következő napokban a vezetőség máris újabb előadás megtartása érdekében adja be a kéréseket a rendőrséghez és a polgármesteri hivatalhoz. Az engedélyt a hatóságok május 17-én adják ki, másnap már meg is tartják az összefoglalót, ame-lyen KONSZA Samu *Székely hangok a XVII. és XVIII. századi népköltészetben* címen tart előa-dást. „A 18-dik századról festett legtárgyilago-sabb képünk is többé-kevésbé olyan, amilyennek

egy huszadik századbeli ember látja azt. A költészetben benne van az események hangulata, ami nélkül az élet nem is élet. A költészet az élet hangulata, a száraz történetnek a kísérezőzeneje.” Az előadó a kurucok költészetét próbálja megragadni, és annak székely vonatkozású műveit. Elsőként a kuruckort határolja be, mint THÖKÖLY és II. RÁKÓCZI Ferenc idejét, amikor politikai és vallási téren is folyt az ellenállás az idegenek ellen. A kuruc költészet a THÖKÖLY–RÁKÓCZI-féle felkelés „belső történetének lecsapódásaként” jelenik meg az előadó gondolatmentében. A kurucköltészet elején és végén egy-egy székely dal áll, melyeknek a szerzői a Székelyföldről származnak. Ezeket a verseket nyugatabbra hurcolt székely katonák költötték, és küldték haza szülőföldjükre. Az első ilyen vers SZEŐKE Ambrustól származik. A harcokat végigkísérik a dalok, és azok a harcokban résztvevő székelyek révén terjednek a székelység körében. 1707 végén születik meg a *Székely kurucok dala*, melynek történeti háttere a Csík, Udvarhely és Háromszék székelyeinek helytállását dicséri, az 1707. őszi RABUTIN-féle hadjárat idején. Székely vonatkozásúak a következő kurucdalok is: *Gyászének a holdvilági és feketehalmi harcról* (1704), *Kolozsvár kurucostrom alatt* (1706), *KEREKES Izsák* (1606), *Könyörgés az ellenségtől megszabadításért* 1710-ből, amely már a végső kétségbeesés hangja – 1711-ben kötik meg a szatmári békét. Ezután következett a bujdosó kurucok által költött dalok sora: *Keserves bujdosás* (1711), *A kibujdosó RÁKÓCZI imája* és mások. Az előadás folyamán az előadó sokszor egész dalokat idéz példaként. Ezek forrásaként a SZENCSEY-kódexet és a BOCSKOR-féle kódexet használta fel.⁸⁷ Az előadáson befolyt jövedelem 312 lej, a résztvevők száma 106 volt – 56 felnőtt, 50 diák.

Nyáron az 1935. évi kutatótutatót előkészítő CSUTAK Vilmos természetrajzi ismeretterjesztő előadás tárgyában is levelez KÖNTZEI Gerővel, DOBAY László ornitológussal, LÁSZLÓ Kálmán botanikussal; felmerül TÖRÖK Zoltán neve is, mint akit felkérhetnének a brassói EME-vándorgyűlésen bemutatott dolgozatának rövidített változatával. Az említettek

Sepsiszentgyörgyről indulnának a nyári kutatóútra. DOBAY vállalna is előadást *Dajkatartó madarak* címmel – előadásában ismertetné a madarak tojásrakó szokásait, mint a fajfenntartás lételemét. Tojását a legtöbb madár saját teste melegével költi ki, ám ez alól vannak kivételek is, hisz egyes fajok tojásait más, kisebb madarak fészkébe csempézik be, általuk költetik ki, illetve „dajkáltatják” fel. Az előadás ezekről a madarokról, elterjedési helyükről, életmódjukról, a lerakott tojások számáról szólna, megpróbálva választ adni arra a kérdésre is, hogy miért viselkednek így ezek a madarak. A másik előadást LÁSZLÓ Kálmán vállalja, a növényzociológiáról, mint új kutatási ágról beszélne.⁸⁸ A kutatóút indulópontja azonban módosul, és az előadást ütköztet a MIKÓS évszáróval és vendiáktalálkozóval, így kénytelenek lemondani.

1935. ősz – 1936. tavasz. CSUTAK Vilmos utolsó hónapjai

Mint már jeleztük, 1934-ben jelent meg a székelységkutatók és általában az egész Erdély történeti múltjával foglalkozók számára oly fontos *Székely Oklevéltár* eredetileg az 1929-es jubileumra kiadni szánt VIII. kötete, BARABÁS Samu szerkesztésében. A kiadvány és a történetírói munkásságának fél évszázados évfordulóját töltő BARABÁS Samu tiszteletére a Székely Nemzeti Múzeum 1935. november 17-én, vasárnap délután fél ötkor felolvasó ülést tart a múzeum dísztermében. Az elnöki megnyitóbeszédet br. SZENTKERESZTY Béla igazgató-választmányi alelnök mondja el. Utána dr. TÖRÖK Andor igazgató-választmányi elnök ismerteti a *Székely Oklevéltár* 1219–1776-os anyagú, VIII. kötetét, felhívva a figyelmet olyan adalékokra, mint pl. Felső-Fehérmegye peselneki járásában a középkori rutén jelenlét – rossz átírás folytán honosodott meg úgy korábban, hogy ott besenyők éltek volna. *Egy ismeretlen brassói székely rab énekét a XVII. századból* elmondja CSUTAK Vilmos fia, Csaba, ekkor 6. osztályos gimnazista. Az ének után ELEKES Andornak *TOMORY Pál és a székelyek (Egy törvénytelen halálos ítélet hullámai. Miért haragudott*

TOMORY Pál a székelyekre? Szilánkok Eperjes és Brassó szabad városoknak és a székelyeknek XVI. századbeli történetéből és jogtörténetéből című dolgozatát olvassa fel dr. ANTAL Mihály. Az ülés utolsó felolvasója CSUTAK Vilmos igazgató, aki BARABÁS Samu kutatói és történetírói munkásságát méltatja. A megemlékezést meghirdetik a *Brassói Lapok*ban, az *Ellenzék*ben és más sajtókiadványban is, lévén, hogy ez az esemény nemcsak a Székelyföld, hanem az egész Erdély lakóihoz szólt. Az ünepségen megjelenni nem tudó kutatók és szervezetek elküldik üdvözlőlevelüket. Így az előadás elején ROEDIGER Lajos, KRISTÓF György, BÁNYAI János üdvözlőlevelét olvassák fel. Az EME köszöntő szövege kitért a kutató legfontosabb érdemeire: „BARABÁS Samu tudományos munkássága nemcsak a romániai magyar tudományos életben jelent kivételes értéket, hanem az egész magyar nyelvterületen méltó elismerést vívott ki. A *Székely Oklevéltár* nagyban megkönnyíti az Erdély történetével foglalkozó tudósok munkáját.”⁸⁹ TÖRÖK Andor felolvasásának célja, hogy BARABÁS Samu új munkáját a közönség előtt ismertesse. Mielőtt még erre sor kerülne, az előadó beszámol az *Oklevéltár* addigi történetéről – első kötete 1872-ben jelent meg. BARABÁS Samu élete során a székelységtől többnyire távol álló dolgokról írta műveit, de lévén, hogy székely származású volt, titokban mindig remélte, hogy a székelység múltjának kutatásában is tud valamit nyújtani. Így születik meg ötven év munka után az *Oklevéltár* VIII. kötete. A Székely Nemzeti Múzeum pénz hiányában nem tudta kiadni, így vállalta fel ügyét végül a Magyar Tudományos Akadémia. A kötet 218 oklevelet tartalmaz, amelyből a legrégebb 1219-ből és a legújabb 1776-ból való. Tartalmilag ezek az oklevelek a magyar-székely „köztörténetre” vonatkozó eddigi kötetek által már megvilágított viszonyok kiegészítését szolgálják. Az előadó kiragad a kötetből pár oklevelet, felolvassa azokat és értékelve jelentőségüket. A legtöbb példát a Háromszékkel kapcsolatos oklevelekből veszi.⁹⁰ A felolvasást ELEKES Andor folytatja, dolgozata előtt elmondja saját köszöntőbeszédét. A *TOMORY Pál*

és a székelyek egy rendkívül érdekes tanulmány, főszereplője egy András nevezetű diák, kinek számos rokona élt a székelyek között, maga is székely lévén. 1515-ben András diákot az eperjesi bíró halálra ítéli, minden nyomósabb ok nélkül. A továbbiakban a hozzátartozók kétségbevonják az ítélet helyességét, és követelik az ügy tisztázását. Így alakul ki a két tábor: az egyik az András diákot elítélőké, a másik a székelyeké. Az előbbi táborba tartozott az általunk a gyászos emlékű mohácsi csata hadvezéréként ismert TOMORY Pál is, akkori fogarasi várkapitány, akinek kimondottan ellenszenvesek voltak a székelyek. Az ügy végül a királyig jut, és elcsendesedik. Az előadás során kidomborodik a kor néhány jogi szokása, és ELEKES felvázolja a székelyek legfontosabb kiváltságait, amelyeket a királytól kaptak („szándékos gyilkosság, faluk felgyújtása, tolvajságon kívül senkinek unszolására, panaszára vagy kérésére személyükben senki sehol le nem tartóztathatta, az egész ország nemesei, senki másnak hatalma alatt nem állottak, mint a törvényesen megkoronázott fejedelemnek, de a fejedelemnek sem volt joga őket bárkinek pusztá panaszára és gonosz besúgására a törvény útján kívül és kihallgatás nélkül megháborítani”), és amelyek ellenében katonáskodniuk kellett. Az előadás öt részből tevődött össze. A negyedik válaszol a címbeli kérdésre, hogy miért is haragudott TOMORY Pál a székelyekre. Eszerint a később főkapitánnyá kinevezett TOMORY összetűzésbe került a székelyekkel, miközben a király parancsát hajtotta végre, és a küzdelemben alulmaradt.⁹¹ Az utolsó felolvasás a CSUTAK Vilmosé volt. Elsőként ő is a köszöntőbeszédét olvasta fel, melyben megindokolta a múzeum igazgató-választmányának a döntését, mely a tudós munkásságának ötven éves évfordulójának a megünnepelese mellett döntött. Miután Erdély-szerte megteremtődtek a feltételek a kultúra gyakorlására, a múlt század második felében a kicsiny országrész sok történetudóst nevelt ki, úgy a kolozsvári, mint a magyarországi (budapesti) egyetemeken. Ezek közé tartozott BARABÁS Samu, aki az udvarhelyi kollégium elvégzése után Budapesten folytatja történeti tanulmányait. Ezután útja Bécsbe tart,

ahol a híres osztrák Történelmi Intézetbe iratkozik, hogy ott a diplomatikát (oklevéltan) tanuljon. Ennek elvégzése után Budapesten kap állást, először az egyetemi könyvtárban, majd az Országos Levéltárban, ahol az erdélyi osztályt vezette. Közlőként 1880 óta volt jelen a történetkutatók körében. Írásai az évek során egy jókora könyvtár méreteit öltik fel. Legfontosabb kutatási területét az oklevelek képezték, és számos ezzel a témával kapcsolatos munkát meg is jelentetett: *I. RÁKÓCZI György és a Porta, Levelek és okiratok* (1880), *Gróf TELEKI család oklevéltára* (1895), *Gróf BÁGAY család oklevéltára* (1897), *Gróf FRANGEPÁN család oklevéltára* (1909, 1913) stb. Egyik bírálója, dr. IVÁNYI Béla egyetemi tanár mondta a *FRANGEPÁN család oklevéltáráról* „... bátran elmondhatjuk ..., hogy alig van okleveles szövegközlés, amely korrektség, pontosság, megbízhatóság tekintetében ezzel a kötettel kiállja a versenyt...” BARABÁS – mondja IVÁNYI – „nemcsak összeolvasta, részben másolta, megregesztrázta és közzétette az okleveleket, hanem szakszerű kritikai jegyzetekkel is ellátta... és fáradságos és pontos munkával a kötet használhatóságát nagymértékben megkönnyítõ név- és tárgymutatót függesztett hozzá”. Az előadás vége felé CSUTAK a kutató legutóbbi éveit említi, amikor BARABÁS Samu papolci magányában szerkesztette az *Oklevéltárt*. „Tündöklően megtestesítője azoknak az ősi erényeknek, melyek népünket ezen az őseink kiontott vére és haló porai által megszentelt Székelyföldön idáig megtartották, s amelyeknek hűséges követése és következetes megtartása óhajtott jobb jövőjét is biztosíthatják.”⁹² A rendezvényen részt vett 202 felnőtt és 17 diák, a bruttó bevétel 1744 lej volt.

1935-i rendezvénysorozatából a múzeum december 11-én, szerda este 8 órakor tartja meg az utolsót. A szonátaest programja:

1. HÄNDEL: *D-dúr szonáta*
2. MOZART: *E-mol szonáta*, 1778
3. BEETHOVEN: *Frühlings-szonáta* op. 24.
4. SCHUBERT: *D-dúr szonáta*, op. 131.

A bevezető előadást KERESZTES Károly tartotta. Miután az est beharangozásaként DEBRECZY hosszasan tárgyalta az előadásra

kerülő darabokat, a sajtóban most váratlanul az a nem teljesen jóhiszemű bírálat jelenik meg, amely KERESZTES Károlyt mélységesen megbántja, és amelynek következményei a város művelődési életére is vissza fognak hatni. KERESZTES, írja a cikk, „nemcsak a szonátát, hanem pár szóban a szonáta fejlődését is ismertette... Helyenként azonban túl nehéz ahhoz, hogy a zenével mélyebben nem foglalkozó közönség nagy része teljesen megérthette volna”. A KERESZTES által játszott számok sem sikerültek a legjobban, folytatja a cikk, „hegedűjére hatással lehetett a túlfűtött terem, amihez egy kis füst is hozzájárult”. A BEETHOVEN *Frühlings-szonátájánál* „ha figyelembe vesszük, hogy ez a szonáta a természet himnusza, melyben virágzik és viharzik a természet... észrevehetjük, hogy ez a szonáta egyáltalán nem volt kidolgozva... Hiányzott a játékból az elmélyülés, nem játszott lélekkel.” Ezzel szemben WUTSCHI Alfréd „játékból már az első akkordoknál kiérzik a lélek, az egyén”. BÁGYA András játékát a világhírű farncia zongoraművész Alfred CORTOT játékával hasonlítja össze.⁹³ A múzeum vezetősége rögtön a KABAY Gábor-cikk megjelenése után orvosolni próbálja a sértést. Ennek érdekében ügyvezető ülésre hívják össze a vezetőséget. BOGÁTS Dénes levélben is elítéli a cikkíró, és közli, hogy szerinte mi lenne a teendő: „egy olyan közéleti emberről, mint KERESZTES Károly, ki múzeumunknak nemcsak alelnöke, nemcsak nem illik, de nem szabad ilyen hangnemben írni. Szükségesnek tartanám, hogy egy olyan ember, aki zenei téren feltétlenül szakember, válaszképpen írna ugyancsak a *Székely Népb*ben egy helyesbítő cikket, melyben kimutatná a cikkíró tévedését, oly módon, hogy nemcsak KERESZTES Károlynak szolgáltatna elégtételt, hanem a cikkíró sem sértené meg önértékében, elismerve jogait a kritikához.” A december 11-i előadás jövedelme 571 lej volt (amiből ezúttal dupla kiadást kellett fedezni, mert a szokásos 200 lejnyi meghívó-nyomatáson kívül most a plakátot is ki kellett fizetni, ugyancsak 200 lej értékben), a résztvevők száma pedig 292 volt –172 felnőtt és 120 diák.

1936-ra az előadások már olyan rendsze-

rességet érnek el, hogy év elején a múzeum vezetősége ildomosnak látja tervezet összeállítani az év folyamán rendezendő előadásokkal kapcsolatban. Két tervezet is születik. A március 31-i, a KONSZA Samuét szerint március 28-án ROSKA Márton tartana előadást egy általa választott témáról, április 19-én TÓKÉS József málnási református lelkész beszélne a szövetkezetekről, április 26-án DÁVID Gyula árapataki református lelkész a székely szötte-sekről adna elő az általa választott címen, május 3-án zeneestély kerülne megrendezésre BÁGYA András rendezésében, május 14-én POTSA József-emléknapfély két beszéddel, illetve felolvasással.⁹⁴

A másik, február 28-i tervezet a CSUTAK Vilmosé.⁹⁵ Eszerint március 14–15-én (szombat vagy vasárnap) KERNné BIBÓ Erzsébet *II. RÁKÓCZI Ferenc szabadságharca és a székelyek* címen tartana előadást. Az év első előadását valóban március 28-ra hirdetik meg, KERNné szereplésével. A rendőrség azonban betiltja azzal az ürüggyel, hogy az előadás túl későn volt bejelentve. A múzeum képviselőjében ANDRÁSI Tivadar folyamodik a prefektushoz. Kiderül, hogy ő utasította a rendőrséget az előadás betiltására, mivel „KERNné nem román állampolgár, tehát nem tarthat előadást”, ezenfelül „az előadás a múltat szeretné fölleveníteni, amellyel kapcsolatban keseregni akarunk a jelen felett”, mondja a prefektus. Ajánlata azonban, „hogy nagyon szívesen venné, ha a múzeum előadásokat tartana olyan tárgyról, mint például a székelység szerepe Mihály Vitéz harcaiban, amely előadások elősegítenék a román és magyar nép közötti együttműködést, mert már itt az ideje, hogy ne mindig a széthúzás, hanem az együttműködés érdekében dolgozzunk, és ő a múzeumtól ilyen irányú munkát vár”.⁹⁶ A sorok különösebb kommentárt nem kívánnak, ötven évvel később ismeretes, mivel tetőződik a most alapozódó művelődéspolitikára.

A CSUTAK-féle tervezet következő előadásának dátumaként március 28–29. szerepel, FELSZEGHI István tartaná meg, *A székelyek állapota a RÁKÓCZI korától 1848-ig* címmel. Április 25–26-ra KONSZA Samuval számol, A

százéves magyar regény című dolgozattal – május 2–3-ra DEBRECZY Sándor-előadást tervez. A május 3-ra tervezett kamarazeneest közös a KONSZA Samu tervezetében található esttel, a programban szereplő BEETHOVEN, SCHUMANN, MOZART és SCHUBERT darabok színvonalas hangversenyre adnának lehetőséget BÁGYA, GÖDRI, BOGA Lajos, NAGY János és INCZE Frigyes szereplésével. Az őszi előadás-sorozatra LISZT Ferenc-felolvasás, ének, székely népballadák KERNné előadásában, *Az erősdi ásatások* (CSUTAK Vilmos beszámolója, vetített képekkel), Háromszék vármegye régi várai (vetített képekkel), székely népszokások bemutatása van terve véve. A felsoroltakból egyetlen rendezvény sem valósul meg. Igaz, maga CSUTAK is bevallja tervezete végén, hogy ez egy „nagyon szörványos tervezet”, és javasolja a múzeum vezetőségének, hogy az előadások végett forduljanak inkább jogi, orvostudományi témák felé, és csak legvégül gondolkozzanak történelmi és irodalmi témákban.⁹⁷ Az utolsó elképzelések egyike.

1936. nyár–tél, az interregnum első éve

1936. május 14-én a Székely Nemzeti Múzeumot rendkívüli veszteség éri. 1936 CSUTAK Vilmos halálának esztendeje, még nem töltötte be 58. életévét, mikor a végzetes agyvérzés bekövetkezett. A legnagyobb két világháború közti erdélyi magyar szervezőgyéniség távozik szerettei, barátai és legalább két, igazgatása alatt mintaszerűen vezetett intézmény éléről. A május 14-re tervezett POTSA József emléknapfély október 29-re halasztódik, temetésre készülnek helyette. A múzeum minden tevékenységében válság várható – és a művelődési rendezvényeket is ő szervezte rendszerint.

A válság azonban egyelőre elmarad. Ahogy egy felpörgött gépezet sem áll le, ha kiiktatódik a hajtómű, mert továbbviszi lendülete, a Múzeum folytatja a CSUTAK-programokat. Elsősorban FELSZEGHI, igazgató-őr társa veszi át az ügyeket. A rendezvények is újratekődnek, a nyár folyamán, július 17-én hirdetnek isme-

retterjesztő előadást. A nap megválasztása nem véletlen, 18-ra volt betervezve a Magyar Párt országos gyűlése, amely sok embert vonzott volna a városba – más kérdés, hogy a gyűlést betiltották. A múzeumi vezetőség először KRISTÓF Györgyöt kéri fel egy irodalmi témájú előadás megtartására, de ő nem tudja vállalni. KÓS Károlyt ajánlja maga helyet, és a választás végül id. SZEMLÉR Ferencre esik, aki ekkor Brassóban él, mint nyugalmazott főgimnáziumi igazgató. Az est programja:

1. *Osszán dala*. Énekli a sepsiszentgyörgyi Református Dalárda
2. Ifj. SZEMLÉR Ferenc verseket olvas fel
3. Énekel KÓRÓDI Rózsi, zongorán kíséri KERESZTES Károly
4. *Ember és irodalom* címen tart előadást id. SZEMLÉR Ferenc
5. *Liliomszál*. Énekli a sepsiszentgyörgyi Református Dalárda

Az előadásra 40, illetve 20 lejes belépőket nyomtatnak, összesen 300 darabot. Ezek eladásában a Székely MIKÓ kollégium diákjai segítenek. Az előadás előtti napokban SZEMLÉRék elküldik a felolvasásra szánt versek szövegét (*Nagyküüllő, Nánika, Tavaszra, Mint búvár*) és az előadás vezérpontjait a hatóságok szokásos ellenőrzése végett. Eszerint előadása a következő kérdéseket boncolgatta: el lehet-e választani a költőt, az írókat mint embert attól, amit ír? Hol rejlik a titka annak a mély hatásnak, amelyet éppen a nagy költők és nagy írók tesznek az olvasókra? Mi tesz tehát halhatatlanná irodalmi műveket? Hogy lettek és hogy lesznek költők és írók emberi lelkek teremtvívé vagy rontóivá? Mi olvasók hogyan állunk szemben az irodalmi hatásokkal? Mindezeket és még sok mást is felvet a rövid, 20 percesre tervezett előadás,⁹⁸ amelyre mintegy 200 hallgató előtt fog sor kerülni. A tiszta jövedelem 2578 lej.

November 29-én megtartják az elmaradt POTSA-ünnepélyt. CSUTAK kellett volna beszámoljon POTSA múzeumi munkásságáról, IMREH Béla lett volna a másik felkérendő előadó – ő sokáig dolgozott POTSA mellett, és közeli kapcsolatban voltak. Ráadásul IMREH új igazgató-választmányi tagként egyben szék-

foglaló beszédét tartaná. IMREH Béla azonban elhatalmasodó asztmája miatt nem tudja elfogadni a felkérést.⁹⁹ POTSA József volt háromszéki főispán születésének százéves évfordulója alkalmából végül SIPOS Samu nyugalmazott árvaházi igazgató, igazgató-választmányi tag és FELSZEGHI István főgimnáziumi tanár, múzeumi igazgatóőr tartottak beszédet. Az előadásra 10 lejes belépőket bocsátottak ki. SIPOS előadása: *Emlékezés néhai Hatolykai POTSA József, Háromszék vármegyének 26 évig volt főispánja, valóságos belső titkos tanácsos, császári és királyi kamarás születésének 100 éves fordulójának alkalmából*. A sepsiszentgyörgyi árvaház 1893-as alapításának indítékairól, az intézmény további sikereiről mesél.¹⁰⁰

SIPOS Samu előadását FELSZEGHI felolvasása követi: *HATOLYKAI POTSA József, mint emberbarát*: „nem volt a megyének egyetlen olyan jótékony célú intézete, amelynek a néhai vezetője vagy éppen életrehívója ne lett volna.” A megemlékezés okát az szolgáltatta egyebek mellett, hogy POTSA József segítségére volt a Székely Nemzeti Múzeumnak is életrehívásában és fejlesztésében. Neki köszönhető a Küüllőmezei Gazdasági Egyesület. 26 évig állt a vármegye élén. A 84 felnőtt és 38 diák hallgatót számoló felolvasó est tiszta jövedelme 1257 lej volt, ezt az érdeklődéshez mérten még így is keveselték.¹⁰¹

A Nőegylet még 1936 márciusában kérelemmel fordult a múzeumhoz, felajánlva, hogy rendezzenek közösen egy emlékünnepelet közös alapítójuk, CSEREYNÉ emlékére. Ezt a múzeum akkor elutasította: az évforduló nem időszerű, CSEREYNÉ 1824-ben született. Ebben a tárgyban különben a múzeumot mulasztás nem terheli – szögezi le a vezetőség – az 1929-es emlékünnepeleten megemlékeztek az alapítónőről. A március 28-i ülésén ugyanakkor úgy határoztak, hogy amennyiben az Egylet megtartaná az ünnepélyt, a múzeum nyilván segítené.¹⁰² Élve az alkalommal, októberben a Nőegylet el is határozza a rendezvény megszervezését. Ebből a célból a múzeumi díszterem átengedését kérik és engedélyt az alapítónő képe alá díszablát helyezni, a képet megkoszorúzni. A megemlékezés zavar-

talanul fog lezajlani.¹⁰³

Az év utolsó rendezvénye BOGÁTS Dénes előadástje 1936. december 19-én: *Boszorkányosságok és boszorkányperek*. Az előadó egy levélben beszámol arról, hogy hogyan jutott el az est témájához. „Néhány évvel ezelőtt néhai CSUTAK Vilmosnak felhívtam a figyelmét arra, hogy a múzeum okmánytárában igen becses adatok találhatóak a székelység szellemi életére, szokásaira, erkölcsére vonatkozólag, melyeket össze kellene gyűjtenünk, és valami úton módon közkincsé tennünk”. CSUTAK arra biztatta BOGÁTSot, hogy a kérdés néprajzi oldalával foglalkozzon inkább, és ha másként nem lehet, ismeretterjesztő előadások keretében tegyék közzé.¹⁰⁴ KERESZTES Károly felkérésére BOGÁTS vállalja a feladatot, hogy gyűjteményéből „egy csukoréket előadása keretében a mélyen tisztelt közönséggel” is megismertet. A hatóságoktól 96 darab 10 lejes jegyet kérnek, amelynek ellenértékeként a hallgatóság egy igazán érdekes előadást hallhatott „azon érdekes és egyszerűnek nem mondható eljárásokról, amelyekkel nemes ősanyáink a férfiak szívének megnyeréséért dolgoztak”. Egy pár boszorkánypere is ismertetésre kerül, amelyek a 17. és 18. századból maradtak fenn Háromszék vármegye területéről.¹⁰⁵ BOGÁTS dolgozta több ízben megjelent, így nem részletezzük tovább. Az előadáson 128 személy vett részt, 1402 lej tiszta jövedelmet hozott.

1937. tél–nyár

A téli idény második előadására már következő év, 1937. január 23-án kerül sor, a múzeum dísztermében. A pénzügyhöz beadott kérsben 159 darab 10 lejes, majd egy későbbi aktában 11 lejes jegynek megfelelő hivatalos papír kiadását kérik, felemlítve egy 1936-os, 30459412 számú rendeletet, mely szerint 4%-os adócsökkentést élveznek az előadások. A polgármesteri hivatal a január 21-i levelében közli, hogy nem engedélyezheti az előadást a rendőrség jóváhagyása nélkül. Hét nappal később a rendőrség engedélyt ad az összejövetelre. Az est

meghívottja GÖDRI Ferenc, aki *A festőművészet rövid története, megemlékezéssel BARABÁS Miklósról és GYÁRFÁS Jenőről* címmel tart vetítéssel egybekötött előadást. Alkalmából „megjelentek szemünk előtt az antik művészet, középkor, renaissance, a barokk és az újkor nagy mestereinek remekművei, elvonultak előttünk letűnt századok, nemzedékek, felfogások és halhatatlan szellemek”, írja DEBRECZY Sándor az előadásról.¹⁰⁶ A kiindulópont az ősember kora, amikor az kőbe karcolt ábrázolással próbál közölni valamit, aztán következnek a már sokkal kifinomultabb művészettel rendelkező egyiptomiak, az ázsiai népek, ahol a festészet még alárendelt helyen van. A görög világban a képzelet már kőbe vésvé öltött formát, ám itt már ismerik az árnyékolást, a vonaltávlatot, a színkeverést. A római a mozaikkal hódít nagyot. Az ókori kereszténység korában a festészet úgyszintén a hit kivetítődése. A gótika már nagyobb teret biztosít a festészetnek (ablak, oltár, miniatúra festészet). A középkor szürkeségéből bontakozik ki az önmagát kereső ember művészete, mely immár mélyen földi jelképeket használ fel.” Az előadó megemlíti a humanizmus hajnalán kialakuló magyar alkotótehetség formálódását, mondván, „mi sem maradtunk le az egyetemes lelki megrázkódtatások sodráról”. A reneszánsz korából említésre kerülnek a különböző iskolák, amelyek magukon hordozták a különféle hatásokat. A barokk az előadó gondolatmenetében úgy jelenik meg, mint a „renaissance nagy mesterműveinek új átélése és összegezése. Megjelenik a vásznon az emberi izom, s az izmokon az emberi szenvedés. Krisztust leveszik a keresztfáról és emberi testbe öltöztetik”, és így érkezik az emberiség az újkorhoz, amikor az addig egységes világkép felbomlik különböző irányzatokká. A jelenkorba való beletorkolláskor már izmusokról beszélünk, hogy aztán az emberi érzékenység irányt veszítsen a mindinkább felgyorsuló világ keltette művészetekben. Az egyetemes művészetekre való kitekintés után GÖDRI rátér a két leghíresebb székely festő életének és műveinek rövid ismertetésére. Először a Márkosfalván született BARABÁS Miklósról beszél, felsorakoztatva életútjának

lényegesebb állomásait, majd GYÁRFÁS Jenő magányos székely festő művészetéről.¹⁰⁷ „GÖDRI Ferencben most még megismertük az előadót és a gondolkodó embert is. Habár előadásának tárgya térben és időben hatalmas korszak is ölelt fel, sikerült általános áttekintést nyújtania az európai festőművészet fejlődéséről, mert felemelkedett a hatalmas anyag fölé és nem veszett el a részletek dzsungeljében”, olvashatjuk a Candide álnéven író DEBRECZY Sándortól.¹⁰⁸ A hallgatóság 124 felnőtt volt, valamint 36 fiú- és lánytanuló a MIKÓ Kollégiumból, a tiszta jövedelem 1270 lej.

FELSZEGHI István, a Székely Nemzeti Múzeum igazgató-őre március folyamán levelet ír VERTÁN János kézdivásárhelyi kereskedőnek, melyben felkéri a kézdivásárhelyi szimfonikus zenekart, tartana egy koncertet Sepsiszentgyörgyön. A zenekar nemrégiben Kézdivásárhelyen tartott egy zeneestélyt, elnyerve a közönség tetszését. A múzeum honoráriumot nem tud adni a zenekar tagjainak, de tudják fedezni a készkiadásokat 4000 lejig, írja FELSZEGHI. Az időpont tekintetében a április 10-et vagy 17-et ajánlják, de kihangsúlyozzák, hogy figyelembe kell venni a a román húsvét időpontját is. FELSZEGHI a Kézdivásárhelyen lakó TÖRÖK Andor műzeumi választmányi elnököt kéri fel, hogy tárgyaljon a zenészekkel.¹⁰⁹ VERTÁN János elfogadja a 4000 lejes ajánlatot, és az április 17-i dátumot választják. Jelzi, hogy ők biztosítani tudják a programlapocskákat is, a múltkori előadásra nyomtattak. A sepsiszentgyörgyi „KLINGER szövőgyár” igazgatósága támogatásként 500 lejt ad át a múzeumnak. A hangversenyre kibéreltik a MIKÓ Kollégium tornatermét. A szalonzenekar a következő programot állította össze :

1. GRIEG – *Hódolati induló*
2. BEETHOVEN – *Larghetto*, a II. szimfóniából
3. DIMITRESCU – *Román fantázia*
Szünet
4. WAGNER – *Zarándoklat a Tannhauserből*
5. LISZT – *Fantázia*, zongorán előadja dr. TÖRÖK Zoltánné, a zenekar kíséretével
6. BIZET – *L'Arlesienne*, suite, II. rész

A hangverseny elején FELSZEGHI

István tartott bevezető beszédet, méltatva a többnyire idősebbekből álló zenekar érdemeit és értékes kultúrhivatását. A közönség legnagyobb tetszését a LISZT-rapszódia nyerte el, amelyért főleg TÖRÖKNÉ érdemelt dicsőretet. Úgyisintén nagy tapsot kapott BERL Márton, akinek a munkája segítette elő a hangverseny megvalósulását. Az est bevétele 8298 lej, míg a kiadás 6771 lej volt.¹¹⁰ Kellemetlen utóízként április 25-én a helyi lap kritikája ismét igényes szakmai bírálat igénytelé lép fel a 17-i előadásról. Fokos (valószínűleg ismét a felelős szerkesztő KABAY Gábor) úgy gondolja, „hogy többet lehetne kivenni ebből a zenekarból. Több, sokkal több életet kívánnánk, s ahol ekkora kitartás van, ott biztosan több temperamentum is rejlik. Föltétlenül jobban hatna az egész zenekar, ha egyes szólamokat erősítenének. Így elsősorban több és erősebb prímhegedűk kellenének. Ezért kár a zenekart teljesen megfosztani olyan hegedűművésztől, mint BERL Márton” (a karmester). A fűvósok is támogatásra szorulnak.¹¹¹ A cikk különben dicsérő, véleményét erősítve vagy annak ellenére 220 felnőttet, 77 tanulót érdekelt a hangverseny.

1937. május 8-ra TÖRÖK Zoltán segesvári kutató ígérkezik be *A Háromszéki-medence neogén geológiája* című előadásával. A hatóságok megadják az előadás megrendezésére az engedélyt, kiváltják a jegyekre a papírt. Az előadás előtt egy nappal azonban az előadó lebetegedik, és az orvosa tanácsára nem vállalkozik az utazásra. A már kiadott jegyeket visszaváltják és érvénytelenítik. Ez az előadás tulajdonképpen másodszer nem jön össze, hiszen 1935-ben is ennek megtartása merült fel, igaz, akkor TÖRÖK Zoltán meghívásáig sem jutott el az ügy.¹¹²

A Múzeum már korábbi ügyvezető ülésen elhatározta, hogy 1937 őszén CSUTAK Vilmos és LÁSZLÓ Ferenc emlékére ünnepélyt rendez. E célból felkéri dr. KOVÁCS Istvánt, hogy állítson össze egy írást a LÁSZLÓ Ferenc munkásságával kapcsolatban, és azt majd olvassa fel. KOVÁCS István közelebből is ismerte LÁSZLÓ Ferencet. KOVÁCS vállalja a megemlékezés megírását, de közli, hogy ő maga nem fogja tudni felolvasni azt, olvassassák fel mással,

azzal a kitétellel, hogy nem módosítanak rajta. Mindezen túl, ha a szöveget, mely nem tartalmaz konkrét életrajzi adatokat, nem tudják felhasználni, tegyék azt be az irattárba. A vezetőség legépelletti a dolgozatot, és felkéri a szerző KOVÁCS Istvánt, hogy szíveskedjék majd lefáradni Sepsiszentgyörgyre, mert mégiscsak az ő felolvasában szeretnék hallani az előadást. A megemlékezés a tervek szerint ez év őszén vagy a jövő év tavaszán lenne. A „tanár úr” leutazási költségeit a múzeum állná. A továbbiakban sem az irattári akták, sem a sajtó nem számolnak be az emlékünnepegy meg- vagy meg nem tartásáról.¹¹³

1937. ősz-tél

A Székely Nemzeti Múzeum vezetősége még CSUTAK Vilmos igazgatósága idejében elhatározta, hogy külföldi mintára néprajzi gyűjteményének egy részét olyan környezetben helyezi el, amint az valamikor volt. Ezért a három székely megyéből egy-egy régi házat szándékoztak megvásárolni, azt a múzeum udvarán felépíteni és berendezni. A pottyondi (Csíkmenaság) ház 1767-ből való. Abban, hogy a ház a múzeum udvarára került, KÓS Károlynak, magának CSUTAK Vilmosnak és dr. NAGY Jenőnek, az igazgató-választmány alelnökének volt nagy szerepe.¹¹⁴ Az avatóünnepséget szeptember 4-re tervezik – ekkorra várják a Magyar Párt nagygyűlését Sepsiszentgyörgyön. A múzeum nagy szervezésbe kezd. Összeállítják az ünnepély műsorát, és felkéri TÖRÖK Andort, hogy tartson felolvasást. DEBRECZY Sándor múzeumőrt KONSZA Samu az előadás előkészítésének technikai feadataival bízta meg. Az udvaron egy öt méter széles, nyolc méter hosszú pódiumot kellett építeni, a padokat ki kellett hordani az épületből, a kollégiumtól székeket kellett kölcsönkérni, és a pódium köré zöld ágakat kellett állítani. Ezenkívül szükség volt jegyszedőkre és helykijelölőkre is. A vezetőség kérést intézett a polgármesteri hivatalhoz, hogy engedélyezze pár fenyőág levágását a város erdejéből, valamint ezek elszállítására kéri a város szekereit. A polgármesteri hivatal bekérte az előadások tartalmát (legyenek azok dalok vagy

olvasott szöveg), ellenőrzés végett. Az előadást engedélyezték, és a múzeum 1000 db. 20 lejes jegynek, 200 db. 40 lejes jegynek megfelelő papírt kért a pénzügytől, valamint kérte a 4%-os adókedvezményt. Szintén a pénzügytől kértek egy előadási kimutatást (borderou de spectacle), amely révén majd el tudjanak számolni. Az ünnepélyre a megye prefektusa is meghívást kapott. A műsor:

1. KODÁLY Zoltán – *Karádi nóták*, éneklí a sepsiszentgyörgyi Magyar Dalárda, FERENCZ Jenő vezényletével
2. Avató beszédet mond TÖRÖK Andor, a Székely Nemzeti Múzeum elnöke
3. Székely nótákat énekelnek a rétyi zenekar kísérete mellett: ZSIDÓ Erzsébet, PAP Sári, VARGA Klára, MAKSAI Amália, KOVÁCS József, SZÁNTÓ András, PAP Ferenc, PAP Mihály rétyi fiatalok.
4. Székely népmesét mond KERESZTES László 9 éves diák (*Erős János és Nikvájc úr*, Fel-doboly)
5. Verbunkos - táncolja VARGA Guszti
6. Seprútánc - táncolja SZÉKELY Lajos a rétyi zenekar zenéjére
7. Csúrdöngölőt játszik a rétyi zenekar
8. KODÁLY Zoltán: *Kit kéne elvenni?* – éneklí a sepsiszentgyörgyi Református Dalárda, NAGY József vezényletével

Már kora délután összegyűlt a tömeg a múzeum udvarán. „Volt köztük gróf, paraszt, angol, amerikai, volt temesvári, volt aldobolyi. A kultúra gyűjtötte ezeket az embereket egy csoportba, ez tette őket őszintévé és közlékenyű”, írja a helyi lap.¹¹⁵ TÖRÖK Andor egyszerű szavakkal beszélt, méltatva az áldozatkészségét minazoknak, akik az ünnepély tárgyát képező házat idehozták az udvarra. KERESZTES László meséje külön nagy tapsot kapott, hisz őszinte székely kiejtéssel mondta el és élte azt át. A táncszámokat a hetvenedik évük felé közeledő két székely „anyóka, illetve apóka” adta elő. A Református Dalárda előadása a résztvevők értékelése szerint már-már elérte a városi dalárda szintjét. Általában véve az egész ünnepség őszinte és természetes volt, akárcsak a ház, amelyet avattak. „A csíkmenasági székely ház erede-

ti székely stílusban épült. A múzeum nagy palotájához, melynek közvetlen tőszomszédságában lapul meg, úgy hasonlít, mint a gyermek édesanyjához”, írják a helyi lapban.¹¹⁶ Mint azt egy szeptember 8-i levél jelzi, amelyet a múzeum küld a rétyi énekesek vezetőjéhez, azért nem ment minden a legnagyobb rendben az ünnepség ideje alatt, ugyanis a rétyi énekcsoportot utólag még pár emberrel kibővítik, és étkezési költséjükkel a múzeum nem számolt. Az Iparos Otthon vendéglőse 35 személy ebédjét és 10 liter bor árát kéri. A rétyiek azzal indokolják fizetéseiket, hogy közülük egyesek napszámot követeltek, valamint a 3 szekér, amin beu-
taztak, az is pénzbe került.¹¹⁷

A nagyméretű, 800 személyt megmozdító ünnepély mindazonáltal jól sikerül, és bevétele is nagy, 9335 lej tiszta jövedelem. Az intézmény elküldi köszönőleveleit az ünnepségen megjelent különböző dalárdáknak, és szintén köszönetet mond az ünnepség létrehozásában segédkezőknek.¹¹⁸

Ez évben sor kerül még egy emlékünnepélyre, amelyen a múzeum KOSZTOLÁNYI Dezsőre emlékezett. A november 7-i ünnepélyen KONSZA Samu tartott előadást, a *Halotti Beszédet* pedig BEREKMÉRI József szavalta. „A múzeum nem mehet el észrevétlenül, nemcsak a múlt, de a jelen nagy eseményei, emberei és szellemi mozgalmai mellett sem. KOSZTOLÁNYI Dezső szenvedő arca egy év távlatából még elevenen sugározza ránk azt a modern magyar szellemet, melynek erősítéséért és folytonos lüktetéséért időnként meg kell melegednünk nagyjaink kihűlt keblén”, szól a *Székely Népnak* küldött hirdetőszöveg.¹²⁰ Az előadó KOSZTOLÁNYI-ban a 20. század sok magányos költőjének egyikét látja. Költészetének központja az én, költői látásának a szemüvege a mélabús hangulat, témaköre az élet ezer apró-cseprő bonyodalma, jelensége, tárgya, dolga. Költészetét két csoportra osztja a forma tekintetében: verses és prózai művekre, de azt lehet mondani, hogy prózája is költői. Az élet KOSZTOLÁNYI számára nem volt egyéb mint impressziók sorozata. Életművének főbb állomásait sorolja fel, kezdve a költő legelső, 1907-ben megjelent verses-

fűzetével. A verses művek után prózai művekre tér ki, ahol ugyanazt az impresszionizmust véli felfedezni, mint lírájában. Említésre kerülnek novellái, elbeszélései, műfordítói tevékenysége és tudományos tanulmányai, majd a „nyelvtisztító” és az újságíró KOSZTOLÁNYI arcát rajzolja meg. A költő életéről az előadása végén szól, tizenöt mondatban. KONSZA szavallatokkal is dúsította előadását. Az ünnepély jövedelme a 10 lejes belépőközből gyűlt össze, és 1040 lejt tett ki. Ebből a kiadás csupán 526 lej volt.¹²¹ A *Múzeumi feljegyzések...* szerint ennél is több, 984 lej volt a tiszta jövedelem, 120 felnőtt, 80 diák volt jelen.

Közjátékként, a múzeum vezetőségének 1937. december 7-én tartott ügyvezető ülése többek közt egy régebbi (június 27-i) beadványra is választ ad. Ebben özv. KIRÁLY Istvánné (RÉVAY Ilona), utalva egy CSUTAKKAL való régebbi beszélgetésére, kéri a múzeumot, hogy teljesítse kívánságát. Évekkel azelőtt KIRÁLY Imre levelezést folytatott a *Budapesti Hírlap* főszerkesztőjével, aki neki mintegy húsz könyvet ajándékozott. Ezeket és még két fényképet az özvegy a múzeumnak adományozott letétképpen, azzal a feltétellel, hogy a múzeum emlékezzen meg a volt főszerkesztőről egy ünnepség keretében. A múzeumi vezetőség nem zárkózott el a kérés elől, de a későbbiekben nem találunk olyan adatot, amely szerint egy ilyen jellegű ünnepség megrendezésére sor került volna.¹¹⁹

Az év utolsó előadását DEBRECZY Sándor tartja december 18-án, *Világhírű szaklátogató a Székely Nemzeti Múzeum kéziratárában* címmel. Az előadó eredeti módon közelíti meg a témát, és az egészet egy képzeletbeli látogató és a közötte kilakululó párbeszéd kapcsán fejt ki. A látogató szakterülete, a kódexek után érdeklődik. Így derül ki, hogy a gyűjtemény ekkor közel 1000 darab kéziratot tartalmaz, amelynek 60%-a magyar, 33%-a latin és 5%-a német. A legrégebb a 15. századi *APOR-kódex*, néhány kötet a 16. és 17. századból való, de a legtöbb kézirat 18–19. századi. A tartalmuk tekintetében nagyrésztük egykori, másolt tankönyv (vallás- és magyar nyelvtan, természettan), de vannak jogi jellegűek is (a székelységről és a szászorságra vo-

natkozóan), lelkészek eredeti beszédei, halottbúcsúztatói, valamint szentírás-magyarázatok. A képzeletbeli látogató és a házigazda levéltáros között tudományos vita bontakozik ki az *APOR-kódex*, a *VASADY-kódex*, az *APAFIné-kódex*, a *CSEREYné-kódex* eredetének tisztázatlansága kapcsán. A látogató mintegy provokálja a levéltárost, és az korszerű fejtegetésekbe bocsájtkozik.

A múzeum vezetősége 10 lejes belépőjegyeket volt kénytelen készíteni, hogy fedezni tudja a költségeket, ugyanis előzetesen 208 lej „színházi adót” (taxá teatrală) kellett fizetnie. A jövedelem így is, a mérsékelt számú közönség mellett is 962 lej¹²² (a *Múzeumi feljegyzések...* szerint 469 lej tisztán).

1938. A változás éve

A válság másfél évvel CSUTAK halála után kezd nyilvánvalóvá válni. A még általa, az anyagi megkapaszkodást elősegítendő kezdeményezett múzeumpártoló mozgalom akadozik, a múzeumőr MIKÓs tanároknak nincs energiájuk a tanítás mellett a múzeumra is, az az előny is elveszett, amelyet CSUTAK idején a MIKÓ Kollégium–Múzeum igazgatói szintű perszonalúniója jelentett. A vezetőség többsége úgy dönt, a tudós történész-levéltáros-néprajzos, régészetet is próbált HERPEI Jánost, korábban az EKE kolozsvári néprajzi múzeumának őret hívja meg új igazgató-őrnek. HERPEI gondolkodása, munkastílusa más, mint CSUTAK Vilmosé volt. Helyi politikai csatározás közepébe csöppen, idegen. Megválasztásakor az igazgató-választmány négy tagja lemond. Időbe telik, míg kialakít és érvényesíteni tud egy, az addigitól sokban különböző koncepciót. Több lesz a papírmunka, de a könyv- és levéltári eredmény is, több a néprajz, kevesebb a természettudomány, és mintha megjelenne a korábbi józan, de bizalommal teli pragmatizmushoz képest némi kishitűség. Legalábbis kezdetben, a múzeumi rendezvényeken is meglátszik mindez.

HERPEI János 1938 júliusában érkezik meg Sepsiszentgyörgyre, és veszi át a múzeum igazgatását. Azonnal megpróbálja újraindítani a művelődési esteket is. Levelet küld SZÁSZ

Ferencnek, a Magyar Nép RT igazgatójának, kérve, váltsa be korábbi ígretét, és augusztus folyamán tartson egy népszerűsítő előadást az éppen akkor megfigyelhető napfoltokról. Ezt az ügyet július folyamán már megtárgyalta az ügyvezető tanács, és mivel a mohácsi csata évfordulója is augusztusra esik, ő maga, HERPEI is tarthatna egy húsz perces felolvasást megemlékezésékképpen. HERPEI leírja az előadást esetleg akadályozó problémákat is, amelyekkel a múzeumnak minden egyes felolvasás előtt meg kellett küzdenie, nevezetesen a hatósági engedély megszerzését, valamint a belépőjegyek elintézését. Ezenkívül problémát jelentett az is, hogy az előadások hivatalos hatóságokkal való ügyeit épp ő intézhette csak, mivel FADGYAS Anna titkárnő augusztus folyamán távol volt, és a múzeumőrök is mind szétszóródtak. Az intézmény vezetése így rá és BIBÓ Erzsébet leánygimnáziumi igazgatónőre maradt. Mindezek ellenére kéri, küldje el az előadása szövegét.¹²³ A kérést megfogalmazzák és elküldik a prefektushoz, illetve a polgármesterhez. Miután ezek engedélyezik az előadást, a pénzügyhöz fordulnak 104 darab 10 lejes jegy kibocsátásáért. SZÁSZ Ferenc már előzetesen elküldte előadása szövegét, de mint azt az augusztus 5-én kelt levelében írja, az esten szabadon fog beszélni, hogy „időszerű megfigyelésekkel” tegye élénkebbé az előadását. A cím a következő lenne : *A napfoltok és az időjárás*. Végül a múzeum vezetősége augusztus 29-én értesíti az előadót, hogy a helybeli hadtestparancsnokság is megadta az engedélyt, és ezért kéri, hogy a szeptember 3-án este 8 órai kezdettel megtartandó előadásra utazzon le Sepsiszentgyörgyre, és tartsa meg előadását. Sajnos, az ügyek intézésének lassúsága miatt az időpont már nem felel meg SZÁSZ Ferencnek, aki szeptember 3-án a *Magyar Népújság* ügyében hivatalos egy tárgyalásra. SZÁSZ azt ajánlja, hogy dolgozatát olvassa fel valaki, ám a múzeum értesíti, „hogy az előadást elhalasztják, mivel az előadó személyes varázsa nem érvényesülhet, ha a dolgozatot más olvasná fel”. A jegyeket a pénzügy visszaveszi, és a hatóságokat is értesítik az előadás elmaradásáról. SZÁSZ Ferenc egy augusztus

30-i levélben reményét fejezi ki, hogy a jövő évi EME vándorgyűlés alkalmából, amely Gyergyószentmiklóson lesz, leutazhat Sepsi-szentgyörgyre, és akkor beváltja ígérését.¹²⁴ Ha már SZÁSZ Ferenc előadását nem sikerült nyelbeütni, HERPEI november 19-én este 8 órai kezdettel végül egyedül tartja meg előadását, *Mohács* címmel. Az előadást eleinte november 13-ra tervezték, de a KIS Albert esperes emlékünnepe miatt elhalasztják. Az 1938-ban életbe lépő ostromállapot miatt ezt az előadást is hosszú intézkedések előzték meg, míg végül minden hivatalos papír rendben volt, és megkezdődhetett a felolvasóest.

Az előadó általános értékeléssel kezdi előadását: „magyarságunkat ért csapások egyik legsúlyosabbika volt a mohácsi csatavesztés”. Nem is maga a csata veszteségei, hanem „az ennek következtében megtörtént teljes és általános energiafelbomlás, amely sok évtized természetes folyamánaképpen robbant ki a mohácsi és Mohács utáni kapkodásban”. Kiemeli, hogy a Kárpát-medence az évszázadok során folytonos népvándorlási hullámoknak volt kitéve, amelyeknek egyik utolsó népcsoportja a török volt.

Az általános középkori Európa-kép megrajzolása után a felolvasás Károly Róberttől követi nyomon az eseményeket, amíg eljut II. Lajos tíz évesen trónra kerülő királyig, akinek idejében bekövetkezett a tragédia. Felsorakoztatja az ország gyengeségének általános okait (pártviszályok, gyenge királyi hatalom, rendezetlen pénzügyi viszonyok), majd a csatavesztés közvetlen okai jelennek meg, amelyek között úgy a török határozottsága és számbeli fölénye, mint a magyar fél szervezetlensége és a sereg számbeli gyengesége közrejátszottak. Részletesen beszámol a török hadsereg útjáról és a rövid ideig tartó hadmozdulatokról, a magyar veszteség fő okaként a hadsereg nem megfelelő vezetését jelölve meg. „A mohácsi csata tehát nem a török és a magyar erők összemérése volt, hanem egy meggondolatlanul irányított hadtömegnek a túlerő által való lehengerlése.” A felolvasás végén a Mohács utáni társadalmi, politikai ellentétek tömegét magával hordozó

Magyarország képe jelenik meg, amely már nem is egységes, hisz a török kihatás belőle egy hatalmas területet, és a nyugati, illetve keleti részek egymástól való elszakadása is most kezd kialakulni.¹²⁵ „Korszerű téma ez, nemhiába tér vissza minduntalan regényben, drámában és tanulmányok nagy számában – írják a helyi lapban –. Valami magunk revíziójának, lelki magunkbaszállásnak és megújulásnak nagy szükségességét jelenti ez a sűrű vissza-visszaidéződése Mohácsnak. Akik ott voltak, nem tudnak szabadulni hatása alól, akik ott nem voltak... sajnálhatják, hogy közönyük miatt a magábaszállással együttjáró lelki megújulásnak egy kedvező alkalmát elszalasztották.”¹²⁶ Az előadásra belépési díj nem volt.

November folyamán sikerült megrendezni még egy előadást SZÉKELY Zoltán múzeumőr szereplésével, aki 27-én *A bolgár-török műveltség emlékei* címen tartott vetített képes előadást.¹²⁷ Az előadás előtt KERESZTES Károly „méltatta a múzeum ismeretterjesztő munkájának fontosságát, és ajánlotta a hallgatók figyelmébe az ifjú előadót, ki hivatva van néhai dr. LÁSZLÓ Ferenc világhíres archeológiai kutatásainak továbbfejlesztésére. Maga az előadó bevezetőül nyelvészeti alátámasztotta a magyar és bolgár nép fajrokonságát, majd a bizánci történetírók becsmérlő elfogultságával szemben védelmébe vette a bolgárok több mint ezer éves műveltségét. Vetített képekkel illusztrálta a dr. FEHÉR Géza volt MIKÓ-kollégiumi tanár vezetésével végzett ásatások útján feltárt hatalmas arányú épülettromok, a madarai vár sziklafalába vésett óriási lovas dombormű bemutatásával a bolgár cárok nem közönséges kulturáját.”¹²⁸

December 4-én BOGÁTS Dénes tart *Székely katonalevelek a napóleoni háborúk idejéből* címen vetített képes felolvasást.¹²⁹ Az előadást KERESZTES Károly vezette be, méltatva az előadó múzeumi munkásságát, majd BOGÁTS „a szépszámú közönség előtt ismertette a székely huszárok katonai szervezetét, ruházatát, s képekkel illusztrálta a jól sikerült előadást. A közönség a felolvasott levelekből, amelyeknek az érdekességét az is fokozta, hogy helyi vonatkozásúak voltak, mint kövesdi BOÉR

Elek kapitány levelei, megismerte, hogy milyen véleménnyel voltak székely vitézeink az idegen földről s nepeinek szokásairól.¹³⁰ Az előadásnak 10 lejes beléptidíja volt, 1361 lej tiszta jövedelme. December 18-án KONSZA Samu vállal előadást egy JUHÁSZ Gyuláról írt tanulmánnyal, és CSÁSZÁR Károly kolozsvári újságíró KÖLCSEY Ferencről írt dolgozata kerül még felolvasásra, amelynek szövege is fennmaradt. Az előadásra 104 darab jegyet kérnek a pénzügytől és kifizetik a 208 lejes színházi vagy látványossági adót.¹³¹ CSÁSZÁR Károly dolgozatát HERPEI János olvassa fel. Inkább ünnepi beszédhez hasonló, nem szolgál életrajzi adatokkal, és KÖLCSEY művei sem kerülnek külön-külön említésre. CSÁSZÁR a költő lelkeségét próbálta megragadni. A KÖLCSEYről való megemlékezés – mondja a szerző az előadás elején – „nem lehet csupán a nagyknak kijáró köteles kegyelet kinyilatkoztatása. KÖLCSEYt belső, szívbeli kapcsolatok fűzték Erdélyhez”. KÖLCSEY költészetének általános jellemzője a „sötétben látás” és „sajátságos, hogy mégis hitet és reménységet hirdet. Világosan látja a magyarság problémáit”, és itt az előadó SZÉCHENYI, VÖRÖSMARTY, ARANY, ADY példáját hozza fel. KÖLCSEY „egyetemes kitekintése” révén felismeri nemzete szellemi küldetésének ismérveit, ám rájön arra is, hogy a legáltalánosabb emberi jó is csupán a nemzet alkotta formák közt indítható útjára. Ő „nem a racionális ész rideg világára, hanem a nemes nemzeti ösztön uralmára vágyik”. Továbbá a rossz keresztény KÖLCSEY képe elevenedik meg a hallgatóság előtt. Az „ellenzéki magatartású” költő viselkedése azonban példamutató erkölcsisége mellett, és itt OBERNYIK Károlyt idézi, aki szerint KÖLCSEY „bort nem ivott, nem dohányzott, diákkorában nőt nem ismert.” A kevésbé szabályos felépítésű tanulmány a közönség által már ismert KÖLCSEY rejtettebb oldalát próbálta megmutatni, és ezért nem törekedett életrajzi adatokkal és munkái ismertetésével foglalkozni.¹³² Az előadók a két íróat a hallgatók előtt önkéntelenül is egymás mellé tudták állítani, hisz mindketten a szenvedés kifejezői

voltak.¹³³ Az est 10 lejes beléptidíja 594 lej tiszta jövedelmet hozott.

1939

Az előadások megkezdése előtt Herepei április 21-én levelet intéz látványossági adó ügyében MIKÓ Imréhez, aki a királyi diktatúra sajátos viszonyai között a Magyar Népközösség titkára. Ebben leírja, hogy addig a pénzügyi minisztérium olyanformán támogatta a múzeumot, hogy minden évben 4%-os adókedvezményt adott az előadások beléptidíjára vonatkozóan. Most 1939-ben újból meg szeretnék szerezni, ha lehet a teljes adókedvezményt, de legalább az addigi 4%-osat. A kérés célba juttatása sürgős, különben az előadások nem kezdődhetnek el. A kérés főleg azért aktuális, mert az előadásokra vonatkozó törvénymódosítás a népszerűsítő előadásokat kihagyja a megadóztatott kulturális tevékenységek köréből. MIKÓ április 27-én el is küldi a választ és az engedélyt. Közli, hogy a minisztérium a tudományos jellegű előadások után nem szed adót, ám a másfajta művészi jellegű előadások után és a vetítéssel egybekötött előadások után is már 5%-os, mérsékelt adót kell fizetni. A 641348/1939 számú rendelet tartalmazza ezt, és MIKÓ kéri a múzeum vezetőségét, hogy azt mutassák be a pénzügyi igazgatóságnál.¹³⁴ Az 1939-es előadások végül ingyenesek lesznek, három előadásra kerül sor, amelyekből az első kétrészes, illetve két alkalommal rendezik meg. Ennek kezdeményezője DEBRECZY Sándor múzeumőr, aki *A paraszt a modern erdélyi irodalomban* címen szeretne előadást tartani május 13-án és május 20-án este 9 órai kezdettel. Az előadást beléptidíj nélkül rendezik meg, mivel erre nem kérnek adót a hatóságok. A felolvasásokat HERPEI vezet be köszöntőszövegével. A május 13-i *Az erdélyi modern irodalom néphőse* bevezetőjében az erdélyi magyar próza eredetiségének és nagyszerű hangjának okát keresi a magyar irodalomban. Talán túlzásnak tűnik, mondja, de az erdélyi magyar irodalmi műalkotások legsikeresebb szerzői székely származásúak. Az előadó részletes jellemképet adott az egyes említésre kerülő székely írók lelkialkatáról, majd idézi eszmé-

nyeiket és életüket. KONSZA Samu ezután részleteket olvas fel az említett írók műveinek legszebb példáiból.¹³⁵ A május 20-án elmondott bevezető szövegben HERPEI kiemeli DEBRECZY múltkori előadásából azt a megállapítást, miszerint „a mai erdélyi szépprózáíróink kezében a néphős népmesei alakképpen jelenik meg”. Ezért a népies tartalmú regény hőségnek tulajdonságai hatványozottak, szenvedései, nyomorúságai nagyobbak a köznapi halandóénál. DEBRECZY tanulmányát nemcsak terjedelemben, hanem értékében is a múzeum legszínvonalasabb felolvasásai közé sorolta az akkori sajtóvisszhang. Szövege nem maradt ránk, tartalmáról a különböző újságoknak küldött beszámolókból tudunk. Bevezetéképpen „tömör világ- és magyar irodalmi áttekintést ad a népek és alakjainak, mint irodalmi hősnek megjelenéséről, fejlődéséről, alakulásáról”. A témát magyar területre szűkítve röviden beszámol a háború előtti helyi irodalomról, hogy megállapítsa, a két világháború közötti erdélyi irodalom nem kötődik népiségében sem a világirodalmi, sem a világháború előtti magyarországi irodalomhoz, hanem „az 1918-ban bekövetkezett sorsfordulattól és az ezt követő kisebbségi életformából született meg”. Ezért ez a néphős nem irodalmi figura, nem is szociális eszmék szócsöve, hanem a kisebbségi létezésben a fajnak talpraesett kacskaringós észjárású embertípusa. A SZABÓ Dezső, TAMÁSI Áron, NYÍRÓ József és KEMÉNY János által megjelenített népi alakok révén „belátunk a nép lelkébe és sorsába, rengeteg példával vonul el lelki szemünk előtt e nép önéretessége, büszkesége, szerelme, vallásossága és babonája, halállal szembeni magatartása”.¹³⁶

Június 3-án, szombaton este a múzeum díszterme újból foglalt. A bevezetőt HERPEI vállalta, ismertette az előadó SZALAY Mátyás plébánost, költőt és tudóst, aki *A szumírok, a Paradicsom helyének legősibb történelmi népe* címen fog beszélni a különböző népek és köztük a magyarok vallásos hitének és felfogásának eredetéről. A turáni eredetű sumérok vallásos hitük és felfogásuk egyes képeit átadták a szemita eredetű asszír–babilóniaiaknak, akiktől a zsidók is

vettek át a babilóniai fogság idején bizonyos képeket. A magyar nép vallásában is lehet találni a sumérokig visszavezethető elemeket, állítja az előadó, de ez nem jelenti a sémi népekkel való rokonságot. Ezeknek az ősi vallási elemeknek a megléte segítette a pogány magyarságot, hogy könnyen „elsajátítsák” a kereszténységet, amely a zsidó hitből származik.¹³⁷ Ezzel az előadással zárul le az 1938/1939-es évad ismeretterjesztő előadássorozata. A múzeum vezetősége bejelentti, hogy az ősz folyamán átalakítják az előadások szervezését. Összeállításukkal DEBRECZY Sándor múzeumőr fog foglalkozni, akit ezzel bíztak meg. Az estélyek számának szaporítását és a felolvasások, részben tudományos, részben népszerű, részben pedig szépirodalmi tárgykörű felosztását ígérik. Hogy a látogatók számát növeljék, az estélyek beléptíj nélküli megrendezését határozzák el, mert „ezzel a közönség nemcsak magának szerezne, reméljük hasznosan eltöltött estétet, de a rendezőséget és a felolvasókat is jutalmazná, buzdítaná”.¹³⁸

1939 első felében már össze is állították 1939 októberétől 1940 május végéig a helybeli és vidéki közönség számára tartandó 16 előadásból álló listát. Az előadásokkal szembeni legfőbb követelmény, hogy azok képzetek legyenek, bármilyen székelly témájú előadásról legyen is szó. A felkéréseket a különböző kutatókhoz, személyiségekhez július folyamán küldik el. TAMÁSI Áront is felkéri egy előadásra, irodalmi estély keretében. Ennek műsora a következőkből állana:

1. Egy 15 perces megnyitóbeszéd
2. A brassói Magyar Dalárda székelly dalai
3. TAMÁSI Áron előadása
4. Székely népballada szavalása, valamint a brassói Dalárda újabb székelly dalai

NAGY András teológiai tanárt Gyulafehérvárról, tudván, hogy foglalkozik az erdélyi magyarság közegészségügyi statisztikájával, arra kéri, hogy ebben témakörben tartson előadást. Továbbá levelet küldenek a következő személyeknek: GYÖRGY Lajos (Kolozsvár), KELEMEN Lajos (Gyulafehérvár), BÁNYAI János (Székelyudvarhely), SZALAY Mátyás, KOVÁCS Lajos, KERESZTES Károly, BIBÓ Erzsébet,

BOGÁTS Dénes, KONSZA Samu, SZABÓ József, SZÉKELY Zoltán (Sepsiszentgyörgy), TÖRÖK Andor (Kézdivásárhely), NAGY Jenő (Csíkszentmárton), VÁMSZER Géza (Csíkszereda), BÁGYA András (Kovácsna). Az előadások címét és szövegét augusztus 15-ig várják, mivel október elején meg akarják kezdeni őket. Egy október 19-i levélből azonban, melyet NAGY Jenőnek címeztek, az derül ki, hogy esetleg novembertől indíthatnák csak. Az okot nem tüntetik fel,¹³⁹ mi azért egyik okát tudjuk: közben kitört a második világháború.

Jegyzet

1. LIGETI Ernő: **Súly alatt a pálma. Egy nemzedék szellemi élete. 22 esztendő kisebbségi sorsban**, Kolozsvár, 1941. II.
2. SzNM It. (Székely Nemzeti Múzeum irattára) 41-1918, 4-1922, 57-1918, 16-1918, 19-1918, 298-1929.
3. *Múzeumi feljegyzések...* (1911–1939), 44. o. ADORJÁN Gábor 1916–23-ban a Székely MIKÓ Kollégium tanára.
4. 15004-1927.
5. Dr. DADAY Vilmos, Háromszék megye volt tiszti főorvosa, MIKÓs tanár 1892–1917-ben, a múzeum igazgató-választmányának alelnöke volt. Kolozsváron hunyt el. Végredeletében a Múzeumról sem felekezett meg.
6. SzN (*Székely Nép*, Sepsiszentgyörgy) 1922/33, 35, SzNM It. 93, 96-1922.
7. SzN 1922/45, SzNM It. 321-1922.
8. SzNM It. 9-1923, SzN 1923/3–4.
9. SzN 1924/72, SzNM It. 149-1924.
10. SzNM It. 29-1925.
11. SzNM It. 100, 101-1926.
12. SzNM It. 132-1927.
13. SzNM It. 25-1928, SzN 1928/68, 72.
14. SzNM It. 208-1928, SzN 1928/97.
15. SzNM It. 24-1929, 1-1929.
16. SzNM It. 1-1929.
17. SzNM It. 31-1929.
18. SzNM It. 165-1929.
19. SzNM It. 186-1928.
20. SzN 1929/98.
21. SzNM It. 74-1929.
22. SzNM It. 137-1929.
23. SzNM It. 136-1929.
24. Uo.
25. SzNM It. 306-1929.
26. SzNM It. 344-1929.
27. SzNM It. 295-1929.
28. SzNM It. 331-1929.
29. SzNM It. 156-1929.
30. SzNM It. 74-1929.
31. SzNM It. 330-1929.
32. SzNM It. 341-1929.
33. SzNM It. 304-1929.
34. SzNM It. 140-1929.
35. SzNM It. 102-1929.
36. SzNM It. 417-1929.
37. SzN 1930/45.
38. Uo.
39. SzNM It. 86-1930.
40. SzNM It. 256-1930, SzN 1930/93–96, ill. 97–98, 100–101.
41. SzNM It. 296-1930.
42. SzN 1931/15.
43. SzN 1931/18.
44. SzN 1931/25.
45. SzNM It. 60-1931.
46. SzNM It. 296-1930.
47. SzN 1931/32.
48. SzN 1931/34.
49. SzN 1931/57.
50. *Székelység* 1932. február 2, 26.
51. SzN 1931/92.
52. Uo.
53. SzN 1931/99.
54. SzN 1931/100.
55. SzNM It. 205-1932, SzN 1932/80.
56. SzNM It. 35-1933.
57. SzN 1933/14.
58. SzNM It. 175-1933.
59. SzNM It. 180-1933.
60. SzNM It. 175-1933.
61. Uo.
62. SzNM It. 167-1933.
63. SzNM It. Számozatlan-1933.
64. SzN 1933/35.
65. SzN 1933/30.
66. Uo.
67. SzNM It. 44-1933.
68. SzNM It. 175-1933.
69. SzNM It. 50-1934.
70. SzN 1934/18.
71. SzNM It. 56-1934.
72. SzN 1934/18.
73. SzNM It. 66-1934.
74. SzN 1934/19.
75. SzNM It. 70-1934.
76. SzNM It. 85-1934.
77. SzN 1934/21.
78. SzNM It. 85-1934.
79. Uo.
80. SzN 1934/24.
81. SzNM It. Számozatlan-1934.
82. SzNM It. 3-1935.
83. SzNM It. 7-1935.
84. SzNM It. 75-1935.
85. SzN 1935/17.
86. SzNM It. 85-1935.
87. SzNM It. 91-1935.
88. SzNM It. 115-1935.
89. SzNM It. 214-1935.
90. Uo.
91. Uo.
92. Uo.
93. SzN 1935/50.

94. SzNM It. Ad 8-1936.
 95. Uo.
 96. SzNM It. 69-1936.
 97. SzNM It. Ad 8-1936.
 98. SzNM It. 160-1936.
 99. SzNM It. 65-1936.
 100. Uo., illetve SzN 1936/53 (a teljes szöveg).
 101. Uo.
 102. SzNM It. 75-1936.
 103. SzNM It. 234-1936.
 104. SzNM It. 267-1936.
 105. Uo.
 106. SzN 1937.5.
 107. SzNM It. 5-1937.
 108. SzN 1937.5.
 109. SzNM It. 40-1937.
 110. Uo.
 111. SzN 1937/17.
 112. SzNM It. 89-1937.
 113. SzNM It. 130-1937.
 114. SzN 1937/38.
 115. SzN 1937/39.
 116. SzN 1937/36.
 117. SzNM It. 195-1937.
 118. Uo.
 119. SzNM It. 250-1937.
 120. SzNM It. 258-1937, SzN 1937/45.
 121. Uo.
 122. SzNM It. 311-1937.
 123. SzNM It. 176-1938.
 124. SzNM It. 193-1938.
 125. SzNM It. 250-1938.
 126. SzN 1938/50.
 127. SzNM It. 266-1938.
 128. SzN 1938/51.
 129. SzNM It. 271-1938.
 130. SzN 1938/52.
 131. SzNM It. 278-1938.
 132. Uo.
 133. SzN 1938/54.
 134. SzNM It. 84-1939.
 135. SzN 1939/21.
 136. SzNM It. 108-1939.
 137. SzNM It. 128-1939.
 138. Uo.
 139. SzNM It. 176-1939.

ve az idézeteket, kötet szerkesztési szempontok indokolják. **Szerk. megj.)**

Köszönetnyilvánítás

A dolgozat megírását a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma (1999. évi „Szellemi Örökség” kiírás, „Szellemi sivatag” DKI-program), kibővítését és véglegesítését az ARANY János Közalapítvány („Centrumok, 2001” program) támogatta. Ezúton is köszönjük.

(A családnevek majuszkulás kiemelését, beleért-

Activități culturale ale Muzeului Național Secuiesc în perioada interbelică

(Rezumat)

Muzeul Național Secuiesc a organizat, respectiv a găzduit numeroase evenimente culturale în perioada interbelică. După ce și-a primit înapoi materialele evacuate în 1916, odată cu reamenajarea noii clădiri, de abia un deceniu vechime, și în primul rând odată cu clarificarea statutului său juridic, muzeul a jucat un rol important în calitate de organizator și nucleu cultural, mai ales după 1928. Până la izbucnirea celui de-al doilea război mondial avem cunoștință de aproape 60 de manifestări culturale ale muzeului, majoritatea lor fiind conferințe de popularizare științifică, combinate cu serată lite-rară-muzicală, respectiv concerte muzicale. Cele mai semnificative depășeau cu mult importanța locală – ne gândim înainte de toate la jubileul din 1929, la conferința ambulantă a Uniunii Muzeului Ardelean din 1933, la inaugurarea muzeului în aer liber din 1937.

The Cultural Activities of the Székely National Museum in the Period between the Two World Wars.

(Abstract)

The Székely National Museum has organized and hosted various cultural events in the period between the two World Wars. After it had been given back the materials that had been evacuated in 1916, once with the rearranging of the new building which at that time was one decade old and at the same time once with the clarifying of its juridical statute, the museum played in important part as organizer and cultural nucleus, mostly after 1928. Until the outburst of the second World War we know about almost 60 cultural manifestations of the museum, out of which the majority were scientific conferences of popularization combined with literary-musical evening parties, respectively music concerts. The most significant ones were much above the local importance - considering - the jubilee of 1929, the itinerant conference of the Transylvanian Museum Union in 1933, the inauguration of the

Szívesen látjuk

az április 29-én, vasárnap délután 5 órakor a
Szekely Nemzeti Múzeum előadó termében rendezendő
hangversenyünkre.

Zayzon Ferencné,
Dr. Fogolyán Kristóf,
Dr. Keresztes Károly,
Zayzon Ferenc.

Dr. László Ferenc urnak
és b. családjának urnónek

HL

Ezen meghívó belpósi jegyül is szolgál.

Jókai-nyomda.

Műsor:

1. Beethoven: Quartett. Op. 16.
 - a) Grave
 - b) Allegro ma non troppo
 - c) Andante cantabile
 - d) Allegro (zongora, hegedű, brács, cselló.)
2. Bruch: Hegedűverseny g moll.
 - a) Allegro moderato
 - b) Adagio (hegedű, zongora.)
3. a) Tschaikovszky: Herbatlied
b) Lhevinne: Humoreska
c) J. Bach: Solfeggio (zongora.)

Szület.

4. a) Simonetti: Madrigale
b) Vecsey: Chanson triste
c) Kubelík: Poém (hegedű, zongora.)
5. Mendelssohn: Quartett No. III.
 - a) Allegro moderato
 - b) Finale. Allegro (zongora, hegedű, brács, cselló.)

1. ábra A díszterem felavatása (1922).

**A Székely Nemzeti Múzeum 1924 szeptember 13-iki estélyének
MŰSORA:**

1. Erikel S. „**Baldannopen**.” Éneklő a sepsiszentgyörgyi Magyar Dalárda.
2. **Előki megnyitót** mond Br. Szentkereszty Béla, a Székely Nemzeti Múzeum igazgató-választmányának elnöke.
3. a) Svendsen: Románe,
b) Hubay: „**Kremouar-hegedűs**.” Hegedűn játsza: dr. Keresztes Károly, zongorán kíséri: Réz Domokos.
4. **Előadást tart** dr. Tavasz Sándor theol. igazgató.
5. a) Mayerbeer: „**Eugenotta-ária**,”
b) Kürtner: „**Hervadó rózsák közt**” Éneklő Márton Margit énekművész, zongorán kíséri: Lakarásné Deszk Lenke zongoraművész.
6. **Keresztes Károly előadása:** Szombati-Szabó István lugóeri ref. lelkész.
7. **Wienlawski:** Walse de concert Des-dur. Zongorán előadja Lakarásné Deszk Lenke zongoraművész.
8. Fortuner – Felő: „**Mi volt nekem a szerelem?**” Éneklő a sepsiszentgyörgyi Magyar Dalárda.

Tip. Jókai St. Gheorghe

2. ábra Az 1924. szeptemberi meghívottak dr. TAVASZY Sándor, SZOMBATI-SZABÓ István.

A sfântu-gheorghei—sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeumot özv. Cserey Jánosné, szül. Zathureczky Emilia alapította 1875-ben, amikor Erdélyben csak az Erdélyi Nemzeti Múzeum és a Bruckenthal-múzeum működött. Az alapítónót a múzeum megalapításakor az a nemes indok vezette, hogy „a székely nép kebelében a mult emlékei iránt való kegyeletes érzést fejlessze, a történelmi öntudatot erősítse, a nemzeti becsérzetet emelje, haladásának tért nyisson és közművelődésének segédkezet nyújtson.”

Az alapítólevél értelmében a Székely Nemzeti Múzeum Háromszék-, Csik- és Udvarhely vármegye székely közönségének kizárólagos tulajdonosa s vezetéséről a tulajdonos három vármegye székely közönségéből önmagát kiegészítő igazgató-választmány gondoskodik, míg a közvetlen felügyelet, gondozás és gyarapítás munkáját a Székely Mikó-kollegium tanárai végzik.

Az Imecsfalván alapított múzeumnak 1879–1913-ig a Székely Mikó-kollegium adott díjtalan szállást, míg 1913 óta a tulajdonos székely nép áldozatkészségéből saját épülete van, mely a Székelyföld és Erdély egyik legértékesebb műalkotása.

A gyűjtés, ajándékozás, vásárlás, csere, ásatások és letétek útján folyton gyarapodó múzeumnak jelenleg öt osztálya van: 1. könyvtára és levéltára, mely a XVI. századtól kezdve főleg a székely nép és Erdély multjára vonatkozó könyvtári anyagnak és kéziratoknak s a XIII. századig visszanyúló levéltári anyagnak nagyértékű gyűjteménye s melynek állománya 217862 drb; 2. régiségtára, mely a legrégibb időkől

napjainkig a Székelyföld és székely nép multjára vonatkozó 27743 drb tárgyat foglal magában, melynek főleg premikenei csoportja nemzetközi érdeklődés tárgya; 3. néprajzi gyűjteménye, mely a székely nép ös-foglalkozásaira vonatkozó 6701 drb tárgyat őriz s melynek különösen varrottas- és bokalykancsó gyűjteménye a legértékesebb; 4. képzőművészeti gyűjteménye, mely 722 drbból áll s mely főleg a Barabás Miklós és Gyárfás Jenő székely festőművészek eredeti műalkotásaival felbecsülhetlen értéket képvisel; 5. természetrajzi gyűjteménye, mely 13199 drbból áll s főleg ősemölcsont és madárgyűjteménye képvisel jelentős értéket. Az öt gyűjtemény állománya 266227 darab.

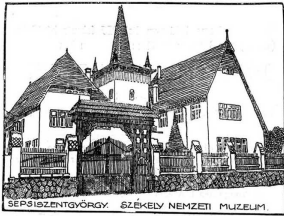
A múzeum állandó érdeklődés és tanulmányozás tárgya. A látogatók száma az 1923-ik év folyamán 3135 volt, jóllehet a gyűjtemények közül a néprajzi és természetrajzi osztályok még nincsenek végleges kiállítási szekrényekben elrendezve.

A múzeum igazgató választmányát önzetlen munkájában az a bizonyos reménység táplálja, hogy a székely nép hagyományos áldozatkészsége, mely ezt a sajátos székely kulturális intézményt létrehozta és nagyra nevelte, minél hamarabb gondoskodni fog, hogy a néprajzi és természetrajzi gyűjtemények végleges kiállítása után a múzeum népnevelő és tudományos feladatait fokozott mértékben teljesíthesse.

3. ábra LÁSZLÓ Ferenc múzeum-ismertetője az 1924-es meghívón.

SEPSISZENTGYÖRGY SZÉKELY NEMZETI MÚZEUM

A SZÉKELY NEMZETI MÚZEUM JÓKAI EMLÉKŰNNEPE
1925. FEBRUÁR 18-ÁN.

1815-1915.

JÓKAI MÓR SZÜLETÉSÉNEK 100. IK ÉVFORDULÓJÁRA.

J. Károlyi-féle.

JÓKAI MÓR.

Komlóban, 1825. február 18-án született a legnagyobb magyar regényíró. Nagy elődei, nagy emberek között állotték fel. Apjának a rét kollektánsán együtt temeti Petőfi-Sándorral. Magyar barátságát fejtődött ki köztőlük. 1846. március 13-án ok az újjászívó volt. A szabadságharc alatt követte Kosztolányi Dezesselyt és ott az East Lapoknál szerkesztette. 1848-ban felelősként vette Labantyóv Rózárt, a nagyok tehetségű székely művészt, akit felfedezőjének szerkesztetett veit rórt a szabadságharc után külföldre elutazott. Végül ismét a szerkesztés feladatát, majd Pesten felelősként meg. A fiatal író és fiatal város egyszerre fejlődnek örökösként...

Az elnyomással szemben, a fűcs-sorsorakban halálán ismét tevékenységével egyenlőtlen misát jelentett. Képzőművészet csodák ragyogásait, ismeretlen hősiességet és zongora-énekesi képességétől elítélte keltetve romokban heverő nemzeti — és megálmódta számára azt a megrázkódtató pont, amelyet azután a világág számára is csatlak.

Fűcs-halálán tevékenységét dolgozott. Lapokat szerkesztett, regényeket írt, egyszerre többet is. Legfőbb műveit regényei: a Magyar Nőbőr, Kárpát Zöldes, az új földesúrát s. h. ma is a legnagyobb élvezeti-tel olvasnak. Regényekben benne van az egész kor, amelyben él, egy impozáns múlt és egy végzetlen nagy és végzetlen szerény ember szívétnek minden mélye...

Méretében is párhuzam az a gazdagság, melyet az íródatam 61 éves fejtől író munkásságát által megfigyelték. 250 kötet könyvet írt! Ha egy százöt százöt, 25 esztendőben teljes pusztán a miénk közele és egy gép 8 év alatt tudott azt kinyomtatni. Az egész világrodá-lomban pusztán ez a miénk...

Jókai a politikai életben is tevékeny részt vett. Országgyűlési képviselő. Több ízben volt leve. Több ízben lát Hazánkban, utoljára 1884-ben. Lehatatlan az a lelkesedés, melyet a székely nép nagy írója elszorított. Megfogadott hivatalban, több ízben Sepsiszentgyörgyön, Nagybörösnégyen. Lakosságokkal tett Egerben, Szolnokban, Ózdonban; Újvárosban, Tereznápolyban és mások vendége volt. Fűcs-árak meztelen, újjászívókat fogadta mindentől és a székely nép egyszerű ajándékait ajándékozta meg; a székely földesúr és székely munkák gazdag köntöset. Ezekből ott meg a Bátyváros várat, a Danokosokat, Hároméves keltetőket és keltetve élte a Jókai-életet regényének nagy-szerű eszterem-alkaját: Tarantó Dávidot, az a keltetkezett székely írókat.

1894-ben ötven éves írói munkásságát a nemzeti oltán lelkesedés-vel ünnepelt, amelyet csak egy igazi fejtőltem lili meg. És ilyen állan-lóan mely megjelölésének állotta költi íratását! 1904. május 5-én, mi-kor betette földi pályafutását.

Mellette több mint 2 millió kötetben forognak kötetek és a világ minden részén olvassák, mert legjobban munkáját a világ minden nyelv-re fordították. De különösen nagyban felelősként élte a helyi gaz-

dagságot olvasva műveit az a magyar és székely nép, amelynek halálán eméket állított műveiben és több dicsőséget szerzett, mint sok híressé tudószt.

Ehőll a helyi gazdagodástól feladta) és soha el nem mőd keltet-zet nyújtani meg nem emékövet szemben székelynek 100-ik évfordulóján szerre a világ, ahol csak magyar szív dobog.

Emek a helyi gazdagodástól és soha el nem mőd keltetkez-tetire emlékezésének székely földesúrát rórt a halál és hiú székely nép kegyete jótét a Székely Nemzeti Múzeum.

A Székely Nemzeti Múzeum által 1925. február hó 18-án (szerd) este 8 órákor a Múzeum dístermében tartandó

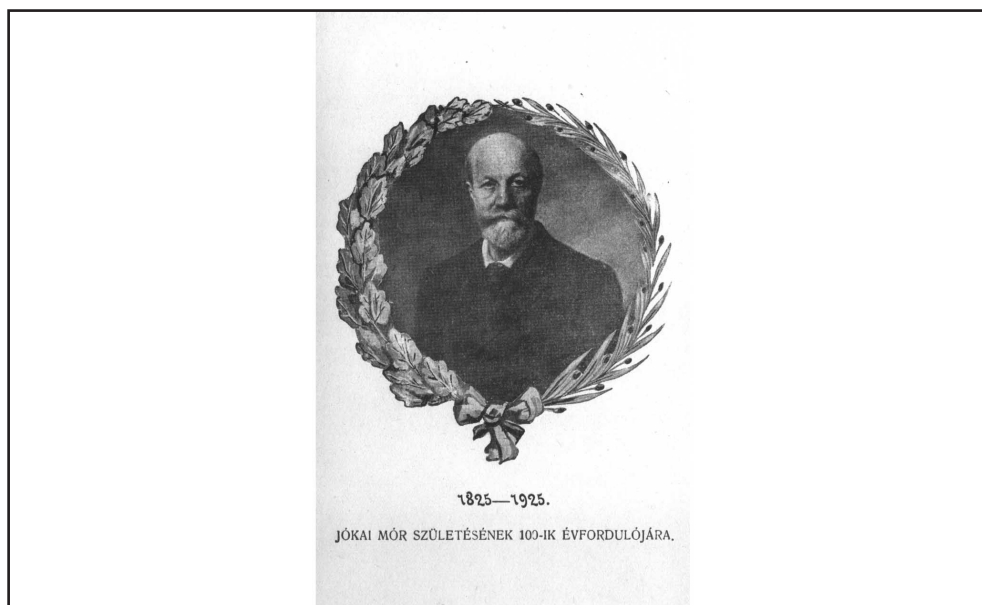
JÓKAI-EMLEKŰNNEPNEK MŰSORA;

1. Elnöki megnyitók: Tartja dr. Torók Andor igazgató-választmányi alelnök.
 2. Születi jelszavak: „A néma legben csengve lágyan...“ Énekli a Református Leánytel énekkara.
 3. Jókairól román nyelven előadást tart András Tiivadar ref. koll. tanár, műzeumlőr.
 4. Dr. Keresztes Károly: Székely szimfónia hegedű és zongorára I. Allegro energico
- II. Andantino
5. Hagedűn játsza Dr. Keresztes Károly, zongorán Tana a Samáné urnó.
 6. Visszaemlékezés Jókaira. Felolvassa Dániel Viktor ref. koll. tanár.
 7. Jókai: „A kedves atyafiam“ c. ebesztőltemből, egy részletet előad Havadióy Sándor kovácsral ref. lelkész.
 8. Fűcs-énekes — Tómpa: „A madár fiahoz.“ Énekli a Magyar Dalárda.

Belpő díj nincs. — Fűdományok a Múzeum javára nőszósnelét fogadjatnak

4. ábra A JÓKAI-emlékünnepep meghívójának külső (fent) és belső (lent) oldalai.

5. ábra A JÓKAI-emlékünnepp meghívójának e célra nyomtatott borítékjába egy JÓKAI-képeslapot is tettek.

A Székely Nemzeti Múzeum igazgatósága
1926. június 5-én szombaton este 1/29 órakor

Kamara-Zeneestélyt 194

rendez, a Múzeum előadótermében, melyre mindenkit szívesen lát.

Program — Műsor:

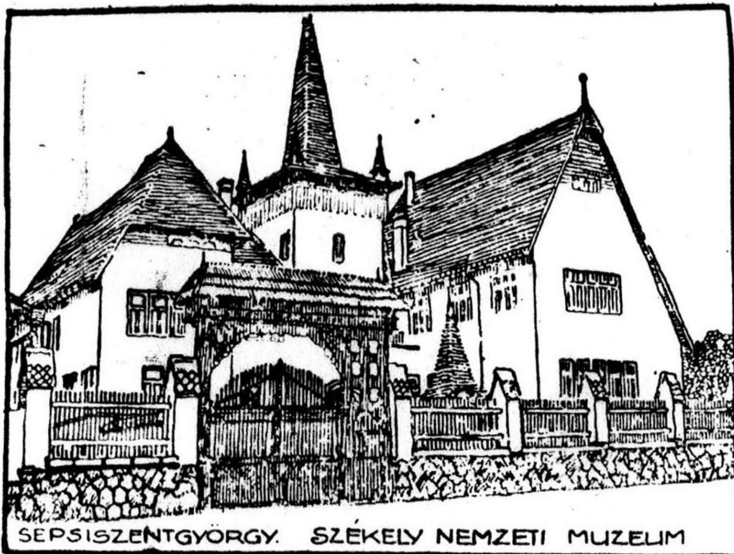
<p>1. Zeneismertető előadást tart Dániel Viktor koll. tanár.</p> <p>2. Beethoven: Trio Es-dúr. Op. 1. Nr. 1.</p> <p style="margin-left: 20px;">a) Allegro b) Adagio cantabile c) Scherzo. Allegro assai d) Finale. Presto</p> <p style="margin-left: 20px;">Előadják: Dr. Keresztes Károly (hegedű), Keller László (cello), Klicka József (zongora).</p> <p style="text-align: center;">Szünet.</p>	<p>3. Svendsen: Romanze. Előadják Dr. Keresztes Károly és Klicka József.</p> <p>4. Bruch: Kol-Nidre. Előadják Keller László és Klicka József.</p> <p>5. Rubinstein: Trio F-dúr. Op. 15. No. 1.</p> <p style="margin-left: 20px;">a) Allegro con moto b) Andante c) Allegro</p> <p style="margin-left: 20px;">Előadják: Dr. Keresztes Károly, Keller László és Klicka József.</p>
---	--

Belépti díj nincs. Önkéntes adományokat a Múzeum díszterme kifestésének költségeire kérünk. Külön meghívókat nem bocsátunk ki. Jókai-nyomda

6. ábra Kamarazene a díszterem kifestésének javára (1926).

Bartók Béla hangversenye sor lei

Bartók Béla hangversenye 1927. március 2-án.

P r o g r a m :

- I. a) *Mozart*: Phantasie C) moll.
b) *Domenico Scarlatti* (1685—1757)
Sona (G dur Egyfeles — Una thesa).
c) *Azzolino Bernardino Della Ciaja*
(1671—1755): Canzona (C dur.)
- II. *Beethoven*: Sonata Op. 26. (As dur)
a) Andante con variazioni;
b) Marcia funebre;
c) Finale.
Szünet — Pausa.
- III a) *Kodály*: „Székely keserves”
b) *Bartók*: a) „Este a székelyeknél”; b)
Medvetánc”; a) A „Gyermeknek” I. és
II füzeteből hét szám; d) Sonatina (Ro-
mán népdal motívumok. Cántáci române);
e) Síráló ének; f) Allegro Barbara.
- IV. *Bartók*: a) II burleszk („Kicsit ázotlan”);
b) Magyar parasztdalokból „Régi táncdalok”;
c) *Chopin*: Nocturne (Cis moll);
d) *Chopin*: Scherzo (B-moll)

Kézfele pont 8 órákor.

79. oldal, 1971.

7. ábra BARTÓK-koncert (1927).

<p>Direcțiunea Muzeului Național Săcuesc</p> <p>in ziua de 26 Martie 1927. (Sâmbata) la orele 8 p. m. va aranja in sala festivală a muzeului o</p> <h1>SERATĂ</h1> <p>la care este binevenită toată lumea.</p> <p>Programa :</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Deschidere prezidențială de Dl. Dr. Török Andor deputat, președintele Comitetului de conducere al muzeului. 2. Csokonai—Lavotta : A reményhez. Executat de Choral colegiului Székely Mikó. 3. Originea Săcuilor. Conferință de popularizare de Dl. Dr. Kristóf György, profesor universitar. 4. Beethoven : Sonate No. 7. (Sonata Napoleon). Op. 30. Nr. 2. a) Allegro con brio. b) Adagio cantabile, c) Scherzo, d) Finale. Allegro. Executat de Dl. Dr. Keresztes Károly (vioară) și Dl. Klicka Josif (pian). <p><i>Serata se aranjează fără taxă de intrare. Contribuții benevole se primesc cu mulțumire pentru vopșirea sălii festivală a muzeului. Invitații deosebite nu se vor elibera.</i></p>	<p>A Székely Nemzeti Múzeum igazgatósága</p> <p>1927. március hó 26-án (szombaton) este 8 óraker a múzeum előadó-termében</p> <h1>ESTÉLYT</h1> <p>rendez, amelyre mindenkit szívesen lát.</p> <p>Műsor :</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Elnöki megnyitó. Tartja Dr. Török Andor országgyűlési képviselő, a Múzeum igazgató-választmányi elnöke. 2. Csokonai—Lavotta : A reményhez. Énekli a Székely Mikó-Kollegium énekkara. 3. A székelyek eredete. Ismeretterjesztő előadás. Tartja Dr. Kristóf György egyetemi tanár. 4. Beethoven : Sonate Nr. 7. (Napoleon sonáta). Op. 30. Nr. 2. a) Allegro con brio; b) Adagio cantabile; c) Scherzo; d) Finale. Allegro. Előadják: Dr. Keresztes Károly (hegedű) és Klicka József (zongora). <p><i>Bélepti díj nincs. Önkéntes adományokat a Múzeum diszterme kifetésének költségére szívesen elfogadunk. Külön meghívókat nem bocsátunk ki.</i></p>
--	--

8. ábra Előadást tart dr. KRISTÓF György (meghívó).

<p>DIRECȚIUNEA MUZEULUI NAȚIONAL SĂCUESC</p> <p>in ziua de 26 Martie 1927. (Sâmbătă)</p> <p>la orele 8 p. m. va aranja in sala festivală a muzeului o</p> <h1>SERATĂ</h1> <p>la care este binevenita toata lumea.</p> <p>PROGRAMA:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Deschidere prezidențială de Dl. dr. Török Andor deputat, președintele Comitetului de conducere al muzeului. 2. Csokonai—Lavotta: A reményhez. Executat de Choral Colegiului Székely Mikó. 3. Originea Săcuilor. Conferința de popularizare de Dl. dr. Kristóf György, profesor universitar. 4. Beethoven: Sonate No. 7. (Sonata Napoleon) Op. 30. Nr. 2. a) Allegro con brio, b) Adagio cantabile, c) Scherzo, d) Finale. Allegro. Executat de Dl. Dr. Keresztes Károly (vioară) și Dl. Klicka Josif (pian). <p><i>Serata se aranjeaza fara taxa de intrare. Contribuții benevole se primesc cu mulțumire pentru vopșirea sălii festivală a muzeului. Invitații deosebite nu se vor elibera.</i></p> <p><small>Tipar: János Kovács, 10, Székelyudvarhely.</small></p>	<p>A SZÉKELY NEMZETI MÚZEUM IGAZGATÓSÁGA</p> <p>1927. március hó 26-án (szombaton) este 8 óraker a Múzeum előadó-termében</p> <h1>ESTÉLYT</h1> <p>rendez, amelyre mindenkit szívesen lát.</p> <p>MŰSOR:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Elnöki megnyitó. Tartja Dr. Török Andor országgyűlési képviselő, a Múzeum igazgató-választmányi elnöke. 2. Csokonai—Lavotta : A reményhez. Énekli a Székely Mikó-Kollegium énekkara. 3. A székelyek eredete. Ismeretterjesztő előadás. Tartja Dr. Kristóf György egyetemi tanár. 4. Beethoven: Sonate Nr. 7. (Napoleon sonáta) Op. 30. Nr. 2. a) Allegro con brio, b) Adagio cantabile, c) Scherzo, d) Finale. Allegro. Előadják: Dr. Keresztes Károly (hegedű) és Klicka József (zongora). <p>Bélepti díj nincs. Önkéntes adományokat a Múzeum diszterme kifetésének költségére szívesen elfogadunk. Külön meghívókat nem bocsátunk ki.</p>
---	---

9. ábra Előadást tart dr. KRISTÓF György (plakát).

<p>Comitetul de conducere al Muzeului Național Săcesc</p> <p>cu ocazia cercetărilor științifice aranjate prin Săcuime în ziua de 7 Septembrie 1928 (Vineri) la ora 8¹/₂ p. m. va ține în sala festivă a muzeului o</p> <h2>SERATĂ,</h2> <p>la care este binevenită toată lumea.</p> <p>PROGRAMA:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Cuvântarea de deschidere a D-ului dr. Török Andrei, președintele Comitetului de conducere al Muzeului. 2. Rocoale vulcanice din Muntele Harghita. Conferință științifică de D-1 dr. Szádeczky Lulu, profesor universitar, pământolog de stat. 3. Beethoven: Trio Es-dur (14 variații). Cântec de D-nil dr. Keresztes Carol (viară), Keller Ladislau (celo) și Kllicka József (pian). 4. Geologia generală a Săcuimii, cu privire la colecțiunea de mineralogie din Muzeul Național Săcesc. Conferință științifică de D-1 profesor geolog Bányai Ioan. 5. Cântece populare săcuștiș, cântate de D-1 Puskás Gheorghe. <p>Taxa de intrare nu este. ... Contribuții benevole pentru acoperirea cheltuiilor cercetărilor științifice rugăm cu onoare și primim cu mulțumire.</p>	<p>A Székely Nemzeti Múzeum Igazgatóválasztmánya</p> <p>a Székelyföldön rendezett tudományos kutató-körut alkalmából 1928. szeptember hó 7-én (pénteken) este 1/2 9 órakor a Múzeum előadó-termében</p> <h2>ESTÉLYT</h2> <p>tart, amelyre mindenkit szívesen lát.</p> <p>MŰSOR:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Előőki megnyitó. Tartja dr. Török Andor, a Múzeum igazgatóválasztmányi elnöke. 2. Dr. Szádeczky Gyula egyet. tanár, orsz. földgeológus. A Harghita vulkánikus képzései. 3. Beethoven: Trio Es-dur (14 variáció). Játszák: dr. Keresztes Károly (hegedű), Keller László (cello) és Kllicka József (zongora). 4. Bányai János geológus-tanár: A Székelyföld általános geológiája a Székely Nemzeti Múzeum ásványtári anyagának ismertetésével. 5. Puskás György: Székely népdalok. <p>Bélepti díj nincs. Önkéntes adományokat a tudományos körut költségeire tisztelettel kérünk és köszönettel fogadunk.</p>
--	---

10. ábra Geológusok (1928).

<p>Comitetul de conducere al Muzeului Național Săcesc</p> <p>va aranja la 3 Decembrie 1928 (Luni) la orele 8¹/₂ p. m. în sala festivă a muzeului o</p> <h2>conferință de popularizare</h2> <p>Conferința se va ține de D-1 Roska Márton, conferențiar universitar din Cluj, sub titlul</p> <h3>„Cum a devenit Omul Om.“</h3> <p>Onoratul public este rugat a lua parte la conferință, la care este așteptat cu drag.</p> <p>Taxa de intrare nu este. Donațiuni benevole pentru dezvoltarea colecțiunii de arheologie a muzeului primim cu mulțumire.</p> <p>Comitetul de conducere al Muzeului Național Săcesc.</p>	<p>A Székely Nemzeti Múzeum Igazgatóválasztmánya</p> <p>1928. december 3-án este 1/2 9 órakor a múzeum dísztermében</p> <h2>ismeretterjesztő előadást</h2> <p>rendez.</p> <p>Előadást tart dr. Roska Márton kolozsvári egyetemi magántanár</p> <h3>„Hogyan lett az ember emberre“ cimmel.</h3> <p>Az előadásra az érdeklődő közönséget tisztelettel meghívjuk és szeretettel várjuk.</p> <p>Bélepti díj nincs. Önkéntes adományokat a múzeum régészeti gyűjteményének fejlesztésére szívesen fogadunk.</p> <p>A Székely Nemzeti Múzeum igazgató-választmánya.</p>
--	--

Tipogr. Jókai-nyomda — 1928 XI

11. ábra Ősrégészeti előadás (1928).

I. Terem.

Nagy Imre.

1 Zsögöd	25000 Lei.	5 Csendélet	20000 Lei.
2 „	22000 „	6 Téli	35000 „
3 Akt.	30000 „	7 Téli	22000 „
4 Család	35000 „	8 Nyár	40000 „

Gyárfás Endre.

9 Téli	3000 Lei.	11 Tanulmány	2500 Lei.
10 Fák	3000 „		

Pálffy Mária.

12 Tanulmány	1000 Lei.	14 Székelyasszony	1000 Lei.
13 „	1000 „		

Kásás Ernő.

15 Székely falusház	12000 Lei.	19 Kerekasztal	7000 Lei.
16 Sepsiszentgyörgy	4500 „	20 Halászkunyhó	4000 „
17 Vitorlások	5000 „	21 Pipacsok	5000 „
18 Székelykorsók	10000 „		

Dr. Diénes Jenő.

22 Tájékp	— Lei	23 Tájékp	— Lei
-----------	-------	-----------	-------

Ineze Manó Angyalos.

1 Sakasztal	6000 Lei	3 Dohánytartóasztal	5000 Lei
2 Dohánytartóasztal	5000 „	4 „	3000 „

5 Nagyanym	— Lei	18 Bran—Tölcsvár	1800 Lei
6 Kokillómenti tornácokház	3800 „	19 „	1200 „
7 „	3000 „	20 Csepülés	2000 „
8 „	3500 „	21 Rózsák	2500 „
9 „	3500 „	22 Őszi rózsák	2500 „
10 Kiskertészek	4500 „	23 Virágok	1800 „
11 Parkrésztel	4000 „	24 Borsóvirág	3000 „
12 Csendélet	3500 „	25 Tornácosház	2500 „
13 Téli-utca	3000 „	26 Szőkefelel papilak	3000 „
14 Gyilkos-tó	2500 „	27 Benkőné tornáca	3000 „
15 „	2500 „	28 Pítvar	3000 „
16 Békási szoros	2000 „	29 Királyfalvi falusház	3500 „
17 Bran—Tölcsvár	2500 „	30 Románház	2500 „

IV. Terem.

Vass Áron.

1 Részl. a Békási	206	20 Fekvő bivaly	300 L.
2 Fenyők a „	206	21 „	300 „
3 As Ines-kuria állt	4000 „	22 „	300 „
4 Gyilkos-tó-részlet	4000 „	23 „	300 „
5 Gyilkos-tó-részlet	4000 „	24 Vakarodó bivaly	380 „
6 Bejáró a Gyilkos-tóhoz	4000 „	25 Álló bivaly	300 „
7 Tüzkösi fenyeszek	4500 „	26 „	300 „
8 Erődi fűzfák	5000 „	27 Faragó székely	450 „
9 Téli Hűdében márciusban	2500 „	28 Pipázó székely	400 „
10 Csendélet-tanulmány	2500 „	29 „	400 „
11 Gesztenyefák Zabodán	1500 „	30 „	400 „
12 Magyar bika	800 „	31 Bivaly fejű asszonnyal	580 „
13 „ tehén	600 „	32 Kecskéfejű székely	500 „
14 Bivaly tehén	500 „	33 Verekedő bikák	580 „
15 „ bika	500 „	34 Pásztor kuttyával	400 „
16 Visszanéző medve	280 „	35 Furulyázó pásztor	380 „
17 Cammogó medve	280 „	36 Kaszátverő székely	480 „
18 Cigány a medvével	500 „	37 Szántószékely	800 „
19 Fekvő bivaly	300 „	38 Utóscigány	400 „

II. Terem.

Gödri Ferenc.

1 Sálisfai-utca	1500 Lei	5 Babás csendélet	4500 Lei
2 Labdarózák	6000 „	6 Poprádi-tó	3500 „
3 Illyfalvi vár	1500 „	7 Sümegi részlet	800 „
4 Buzavirág	2000 „		

Dezso Miklós.

8 Székely kaszások	3000 Lei	24 Mosóasszony	4500 Lei
9 Kőkösi részlet	7000 „	25 Őszi hajnal	3500 „
10 Répásztogatók	5000 „	26 Pásztorház	500 „
11 Gyilkos-tó	23000 „	27 Pásztorház	500 „
12 Hófoltok	6000 „	28 Őszi táj	5000 „
13 Sarjurakó székelyek	22000 „	29 Ősz	550 „
14 Intregáldi ház	5000 „	30 Cigányházak	500 „
15 Téli hajnal	4500 „	31 Téli napalkony	2000 „
16 Vizparti táj	4000 „	32 Apácai rom	1500 „
17 Patakrészlet	4000 „	33 Földvári rom	650 „
18 Pilsai pásztorház	2000 „	34 Tavaszfélt	650 „
19 Tavaszfélt	600 „	35 Esztenák	650 „
20 Nyár	600 „	36 Előpatak	500 „
21 Téli boglyák	6500 „	37 Téli naplemente	800 „
22 Ötpartai tavasz	500 „	38 Pilsai fakereszt	1500 „
23 Földvári részlet	600 „		

Keöpeczi Sebestén József.

39 Bethlen Gábor fejedelem lovas képmása	15000 Lei
Családi cimerek 4 drb (magántulajdon).	

III. Terem.

Gidőfalyné Pataky Etelka.

1 István bácsi	4000 Lei	3 Szalonrésztel	5000 Lei
2 Strandon	4500 „	4 Réten	4000 „

Expozitie de artă plastică

cu ocazia a 50 de ani de existență
a Muzeului Național Săucesc

PREȚUL 20 LEI.

Képzőművészeti kiállítás

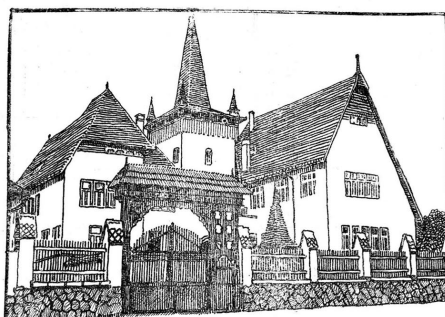
a Székely Nemzeti Múzeum
50 éves fennállása alkalmából
1929. szeptember 14–16.

ÁRA 20 LEI.

Tip. „Kékes”-ny. 1929—IX.

12. ábra Képzőművészeti kiállítás a BARABÁS Miklós Céh születésének előestéjén (1929).
Külső (lent) és belső (fent) oldalak.

SÉPSISZENTGYÖRGY. SZÉKELY NEMZETI MÚZEUM.

A Székely Nemzeti Múzeum igazgató-választmánya

BÁRÓ ORBÁN BALÁZS

születésének 100 éves fordulójára alkalmából 1929. február 3-án (vasárnap)
d. e. 11 órakor a Múzeum dísztermében

EMLEKÜNNEPÉLYT

tart, melyre az érdeklődő közönséget fizetlettel meghívja.

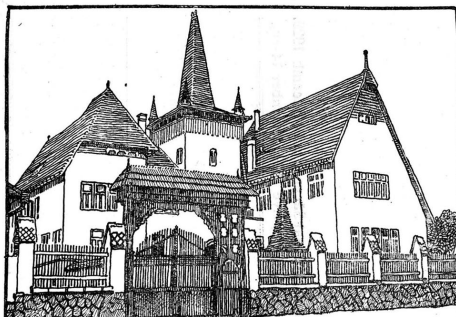
Belépti díj 20 Lei. Felülfizetéseket köszönettel fogadunk.

Műsor:

1. Elnöki megnyitó. Tartja dr. Török Andor, a múzeum igazgató-választmányi elnöke.
2. Ságodi Ottmár: Székely balada. Énekli a helybeli Magyar Dalárda.
3. Emlékbeszédet tart Sándor József szenátor, az EMKE t. alelnök-főtájkára.
4. Schubert: Szonáta D-dur. Előadják Dr. Keresztes Károly (hegedű) és Csutak Vilmosné (zongora)
 - a) Allegro.
 - b) Andante.
 - c) Allegro.
5. Br. Orbán Balázs Háromszék leírásából felolvas Csutak Vilmos múzeumi igazgató.
6. Szaval László Zoltán főgimnáziumi VII. oszt. tanuló.

Tp. Jókai-ny.

13. ábra ORBÁN Balázs születésének centenáriuma Sepsiszentgyörgyön (1929).

SÉPSISZENTGYÖRGY. SZÉKELY NEMZETI MÚZEUM.

A Székely Nemzeti Múzeum igazgató-választmánya

BETHLEN GÁBOR

erdélyi fejedelem halálának 300 éves fordulójára alkalmából
1929. december 14-én, szombaton, este 8 órakor a Múzeum dísztermében

EMLEKÜNNEPÉLYT

tart, melyre az érdeklődő közönséget fizetlettel meghívja.

Belépti díj 20 Lei. Felülfizetéseket köszönettel fogadunk.

Műsor:

1. Elnöki megnyitó. Tartja Bálint Dénes ig. vál. alelnök.
2. Benke Tibor: Bethlen Gábor. Szavalja László Zoltán.
3. Bethlen Gábor jelmeze. Ismeretterjesztő előadás. Tartja dr. Kristóf György egyetemi tanár.
4. Bethlen Gábor hálaadó éneke. Szavalja László Sándor.
5. Bethlen-kori heraldikánk. Ismeretterjesztő előadás. Tartja K. Sebestyén József heraldikus.
6. Deák Gerő: Bethlen Gábor emléke. Énekli a Székely Mikókollegium énekkara Gödri Ferenc koll. tanár vezetése alatt.

Jókai-nyomda.

14. BETHLEN Gábor-emlékünnepelely (1929).

A Székely Nemzeti Múzeum igazgató-választmánya

1930. november hó 8-án, szombaton este 8
órákor, a Múzeum disztermében——

ismeretterjesztő előadást

rendez.

Előadást tartanak:

1. Roediger Lajos ny. főgimn. tanár

„A régi székely konyháról.”

2. Eröss József ny. főgimn. tanár

„A székely rendi osztályok
alakulásairól.”

Az előadásra az érdeklődő közönséget tisztelettel meg-
hívjuk és szeretettel várjuk.

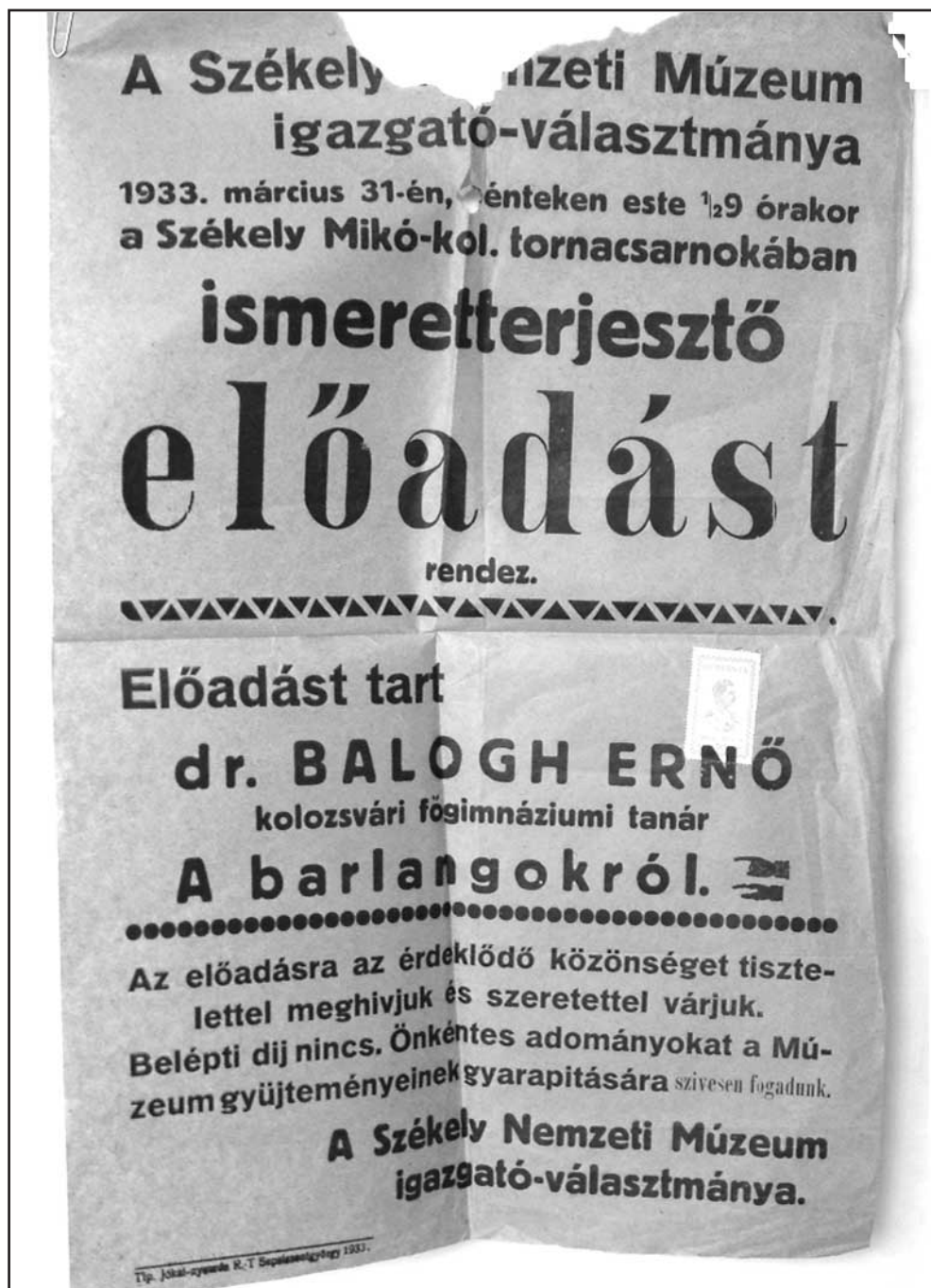
Belépti díj nincs. Önkéntes adományokat a Múzeum
gyűjteményeinek fejlesztésére szívesen fogadunk.

**A Székely Nemzeti Múzeum
igazgató-választmánya.**

Typogr. Jibál-nyomda Székelyudvarhely 1930—XI.

15. ábra Székely társadalom- és művelődéstörténeti előadások (plakát, 1930).

16. ábra Máiig népszerű téma (plakát, 1933).

Főlisztelendő

plébános urnak

Az Erdélyi Múzeum Egyesület és Székely Nemzeti Múzeumunk meghívót mellékelten azzal a szíves kéréssel küldjük meg, hogy szíveskedjék ezeket lehetőleg minden községbeli érdeklődőnek minél előbb tudomására hozni s egyuttal odahatni, hogy e két kulturintézményünk tudományos előadásain, művészeti hangversenyein és szabadtéri előadásán községéből is minél többen vegyenek részt, annnyal inkább, mert ugyanakkor az Erdélyi Gazdasági Egyesület is tanulságos és megtekintésre minden tekintetben érdekes kiállítást rendez.

Kíváncsi tisztelettel és hálás köszönettel

a Székely Nemzeti Múzeum igazgató-választmányára nevében

Sfântu-Gheorghe—Sepsiszentgyörgy, 1933. augusztus hó 15-én.

Dr. Török Andor s. k. elnök.

Csufák Vilmos s. k. igazgató.

Jókedvvel

Meghívó.

A Székely Nemzeti Múzeum igazgató-választmánya

az Erdélyi Múzeum Egyesület 27—29-én tartandó VÁNDORGYŰLÉSE és az Erdélyi Gazdasági Egyet 26—30-án rendezendő kiállítása alkalmával

Sfântu-Gheorghe—Sepsiszentgyörgyön, 1933. augusztus 26-ik, 27-ik és 28-ik napján

HANGVERSENYT, szabadtéri előadást és

székely nóta-estet

rendez s erre mindenkit szerelettel meghív és elvár.

Műsor a tuloldalon!

AZ ÜNNEPÉLYEK SORRENDJE:

I.

HANGVERSENY

1933. augusztus hó 26-án este 1/2 9 órakor a Székely Mikó-kollégium tornacsarnokában a következő műsorral:

1. Veress Gábor: Székely népdalok. Éneklő a sepsiszentgyörgyi férfialárdákban alakult összkar. Vezényel Mirtse Dénes szemérmes énekesvezér.
2. I. Schubert: Ave Maria. II. Brahms: Magyar táncok. Hegedűn Játsza Wutschel Alfréd hegedűművész, zongorán kísérő Bágya András koll. zenetandár.
3. Strauss János: „Denévér” című operájából a kacsagó áriát éneklő Örmössy Magdolna kolozsvári operanékesnő. Zongorán kísérő Benedek Kálmán.
4. Előadást tart Kós Károly műépítész, író.
5. Kriáló—Nagy: Szerenád. Éneklő a sepsiszentgyörgyi ref. egyházi dalárda. Vezényel Nagy József énekesvezér.
6. Zongorán játszik Zakariásné Deák Lenke zongoraművésznő.
7. Kacsóh Pongráté „János vitéz” c. daltjátékából a királyleány áriáját éneklő Örmössy Magdolna operanékesnő. Zongorán kísérő Benedek Kálmán.
8. Veress Gábor: Székely népdalok. Éneklő a sepsiszentgyörgyi alkalmi vegyeskar. Vezényel Király Lajos nyug. igazgató-tanító.

Helyárok: Elsőrendű hely 42 Lei, másodrendű hely 32 Lei, állóhely 20 Lei.

II.

SZABADTÉRI ELŐADÁS

1933. augusztus hó 27-én este 1/2 8 óral kezdettel a Székely Mikó kollégium udvarán a következő műsorral:

1. Nyitány. Játsza Háromszékvármegye középeinek egyesített zenekara. Vezényel: Kováts András rétyi ref. lelkész.
2. Órégi csiki lakodalom. Bemutatója dr. Hirsch Hugoné, remetesi Filep Judit rendezésében 200 csiki székely nő és férfi.
3. Háromszéki kukoricafosztó. A fosztóknak Arany János: „Rege a csodaszarvasról” című költeményét mesélik; Hunor és Magyar mondóját megjeleníti Sepsiszentgyörgy ifjusága és a 30 tagból álló tündér-balet.
4. Udvarhelyszéki fonó. Énekekkel, játékokkal, táncokkal. Bemutatója 150 udvarhelyi székely nő és férfi.
5. Népdal-egyveleg. Játsza Háromszékvármegye középeinek egyesített zenekara. Vezényel: Kováts András rétyi ref. lelkész.

Betéptí díj: 22 Lei.

III.

SZÉKELY NÓTAEST

1933. augusztus hó 28-án este 1/2 9 óral kezdettel a Székely Mikó-kollégium tornacsarnokában.

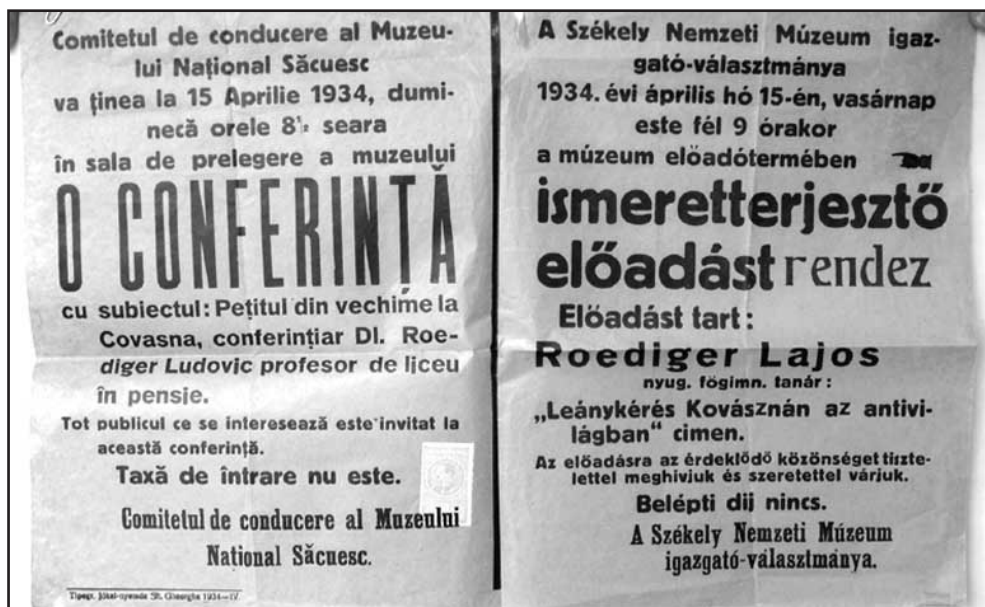
A székely nóta sajtóságairól előadást tart Dr. Keresztes Károly. Ennek keretén belül székely dalokat énekelnek falusi legények és leányok és ősi székely tánczenét játszanak falusi cigányok.

Betéptí díj 22 Lei.

17. ábra Az 1933-as, sepsiszentgyörgyi EME-vándorgyűlést előkészítő körlevél (balra fent), illetve az ünnepek meghívója a műsorral (jobbra fent; lent).

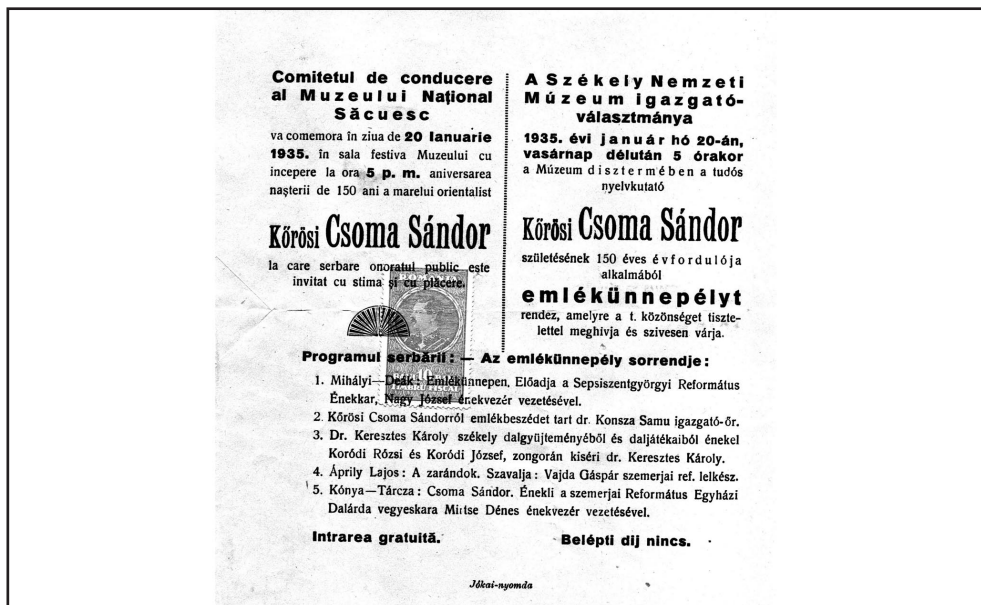

18. ábra Történeti néprajzi előadás (plakát, 1934).

19. ábra Meghívója (1934).

20. ábra KŐRÖSI CSOMA Sándor-emlékünnepejt (1935).

21. ábra BARABÁS Samu köszöntése (1935).

**Comitetul de conducere
al Muzeului Național
Săcușc**

va organiza o

conferință popularizatoare

**în ziua de 29 Aprilie 1935
în sala festivă a Muzeului
cu începere la ora 5 p. m.**

V O R V O R B I :

1. Dl. dr. Kovács Ștefan arheolog din Cluj: Felul de a bale monede în timpurile antice, medievale și moderne.
2. Dl. dr. Roska Martin arheolog din Cluj: Importanța culturală a bazenului din Treiscaune în timpul preistoric.

La conferință publicul interesat este invitat și așteptat.

Intrarea liberă.

**Comitetul de conducere al
Muzeului Național Săcușc.**

A Székely Nemzeti Múzeum igazgató- választmánya

**1935. évi április hó 29-én,
hétfőn délután 5 órakor
a múzeum előadótermében**

ismeretterjesztő előadást rendez.

ELŐADÁSTART:

1. Dr. Kovács István: Éremverési eljárások az ó-, közép- és ujkorban.
2. Dr. Roska Márton: A háromszéki medence művelődéstörténeti fontossága az őskorban.

Az előadásra az érdeklődő közönséget tisztelettel meghívjuk és szeretettel várjuk

Belépti díj nincs.

**A Székely Nemzeti Múzeum
igazgató-választmánya.**

Jókai-nyomda

22. ábra Éremtani és régészeti előadások (1935).

Comitetul de conducere al Muzeului Național Săcuesc

va aranja la **11 Decembrie 1935** orele **8 seara** în sala festivă a Muzeului, în cadrul conferințelor de popularizare

un concert,

cu executarea mai multor sonate de autori clasici, la care on. public este cu onoare invitat.

Se vor executa următoarele sonate :

A Székely Nemzeti Múzeum igazgatóválasztmánya

1935. évi december hó 11-én, szerdán este 8 órakor a Múzeum előadótermében az ismeretterjesztő előadások keretében

szonátaestet

rendez, melyre az érdeklődő közönséget tisztelettel meghívja és szeretettel várja.

Előadásra kerülnek a következő hegedű-zongora szonáták :

Program : ▽ Műsor :

- Händel** : D-dur szonáta
a) Adagio, b) Allegro, c) Larghetto, d) Allegro.
- Mozart** : E-moll szonáta (1778.)
a) Allegro, b) Menuetto.
- Beethoven** : Frühlings-sonate op. 24.
a) Allegro, b) Adagio, c) Scherzo, d) Allegro ma non troppo.
- Schubert** : D-dur szonatina, op. 131.
a) Allegro molto, b) Andante, c) Allegro vivace.

Sonatele vor fi explicate de Dr. Keresztes Károly. A szonátákat ismerteti dr. Keresztes Károly.

Sonatele se vor executa de Dl. Dr. **Keresztes Károly** (vioară) și de Dl. **Bágya András** (pian).

Előadók : Dr. **Keresztes Károly** (hegedű) és **Bágya András** (zongora).

Intrarea liberă.

Belépti díj nincs.

Tip. Jókai-nyomda.

23. ábra Szonátaest (1935).

<h2>INVITARE.</h2> <p>Comitetul de conducere al Muzeului Național Săcesc, cu ocazia împlinirii a 100 ani dela nașterea decedatului</p> <h3>POTSA JOSIF,</h3> <p>fost prefect al jud. Treiscaune, va aranja la Sf. Gheorghe în ziua de 14 Mai 1936, Joi seara la ora 8-30 în sala festivă a muzeului o conferință de popularizare.</p> <p>Vor conferenția:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. S ipos Samuil director pensionat al orfelinatului, membru al comitetului, sub titlul: Comemorare cu ocazia împlinirii a 100 ani dela nașterea lui Hatolykai Potsa Josif. 2. F elszeghi Ștefan, profesor de liceu, director-custode al muzeului, sub titlu: Hatolykai Potsa Josif ca om umanitar. <p>Cu onoare invităm la aceste conferințe rudele decedatului Potsa Josif, prietenii lui și oronatul public care se interesează.</p> <p>Taxa de intrare 10 Lei.</p> <p>Comitetul de conducere al Muzeului Național Săcesc</p>	<h2>MEGHIVÓ.</h2> <p>A Székely Nemzeti Múzeum igazgató-választmánya</p> <h3>néhai POTSA JÓZSEF</h3> <p>Treiscaune megye volt főispánja születésének 100 éves fordulója alkalmából Sfântu-Gheorghe-n, a Múzeum dísztermében 1936. évi május hó 14-én, csütörtökön este fél 9 órakor ismeretterjesztő előadást rendez.</p> <p>Előadást tart:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. S ipos Samu nyug. árvaházi igazgató, igazgató-választmányi tag: Emlékezés Hatolykai Potsa József születésének 100 éves fordulójára alkalmából — cimen. 2. F elszeghi István főgimn. tanár, muzeumi igazgató-őr: Hatolykai Potsa József mint emberbarát — cimen. <p>Az előadásokra néhai Potsa József rokonait, jó barátait és az érdeklődő közönséget tisztelettel meghívjuk és szeretettel várjuk.</p> <p>Belépti díj 10 Lei.</p> <p>A Székely Nemzeti Múzeum igazgató-választmánya.</p>
--	--

Tipogr. JOCAI-nyvata SR. Gheorghe 1936 - V

24. ábra A CSUTAK Vilmos halála miatt elhalasztott megemlékezés.

<h3>Program:</h3> <ol style="list-style-type: none"> 1. Grieg: <i>Marș de Triumf.</i> 2. Beethoven: <i>Larghetto din symphonia II-a.</i> 3. Dimitrescu: <i>Fantazia Română.</i> <p style="text-align: center;">PAUZA.</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Wagner: <i>Corul Pelerinilor din opera „Tannhäuser“.</i> 5. Liszt: <i>Fantazia Pian solo cântată de Dna Dr. Török Zoltan, cu accopaniamet de orchestră.</i> 6. Bizet: <i>L'Arlesienne: suite, partea II-a.</i> 	<h3>Műsor:</h3> <ol style="list-style-type: none"> 1. Grieg: <i>Hódolati induló.</i> 2. Beethoven: <i>Larghetto a II. symphoniából.</i> 3. Dimitrescu: <i>Román fantázia.</i> <p style="text-align: center;">SZUNET.</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Wagner: <i>Zarándokkar a „Tannhäuser“ c. operából.</i> 5. Liszt: <i>Fantazia, zongorán előadja Dr. Török Zoltán a zenekar kíséretével.</i> 6. Bizet: <i>L'Arlesienne suite II. rész.</i>
--	---

Tipografie TURÓCZI Ig.-Săcesc

25. ábra A kézdivásárhelyiek vendégjátéka 1937. ápr. 17-én, a Székely MIKÓ Kollégiumban, a Múzeum javára.

